

MAGYAR KÖNYV-SZEMLE.

KÖZREBOCSÁTJA

A M. NEMZETI MŰZEUM
KÖNYVTÁRA.

BUDAPEST.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ HIVATALA

1878.

A NEGYEDIK ÉS ÖTÖDIK FÜZET TARTALMA:

Kunze Leo: A pannonhalmi szent Benedekrend könyvtárai	167—190
Fraknoi Vilmos: Vitéz János könyvtára	190—201
Csontos János: Külföldi mozgalmak a Corvina-irodalom terén	201—224
Boynychich Iván: Két ó-szláv kézirat a Nemzeti Múzeum könyvtárában	224—228
Dr. Sz. J.: Finn bibliographia	228—230
Szabó Károly: XVII. és XVIII. századbeli magyar nyomtatványok, melyeknek jelenleg egy példány a sem ismeretes	230—237
Fraknoi Vilmos: Könyvészeti mozzanatok hazánkban	238—243
Vegyes közlemények:	243—250
A magyar irodalom 1878-ban	XLVI—LXVI
Hazai nem-magyar irodalom	LXVI—LXXII
Hazánkat érdeklő külföldi munkák	LXXII—LXXIII

MAGYAR KÖNYV-SZEMLE.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára ezen cím alatt folyóiratot indít meg, mely a magyarországi könyvészet és a hazai könyvtárak közlönye óhajt lenni.

Közölni fog a régibb magyarországi bibliographia körébe tartozó értekezéseket és az újabb felfedezésekről szóló értesítéseket ismertetni fogja a hazai könyvtáraknak történetét, szervezetét, nevezetesebb tudományos kincseit és szerzeményeit. Továbbá összeállítandja a magyarországi sajtó irodalmi érdekű termékeinek és a hazánkat érdeklő külföldi munkáknak lehetőleg teljes és pontos jegyzékét.

Készséggel megnyitja hasábjait a könyvtárnokok és könyvgyűjtők felszólásainak, javaslatainak és kérdéseinek; számít mindazoknak szives közreműködésére, kiket hivatalos állásuk és irodalmi foglalkozásuk ezen térre vezet.

A »Könyv-Szemle« megjelenik évenként 24 ívnyi terjedelemben, két-havi füzetekben, díszes kiállításban.

Előfizetési ára egész évre bérmentes szétküldéssel együtt 2 frt 40 kr.

Az első évfolyam elfogyott; a második még szintén 2 frt 40 kron rendelhető meg.

Az előfizetési pénzek Knoll Károly urhoz, a M. Tud. Akadémia könyvkiadó hivatalába, vagy a Történelmi társulat pénztárához, vagy végre a legközelebbi könyvkereskedésbe, egyéb közlemények és irodalmi közlemények a Magyar Nemzeti Múzeum

A PANNONHALMI SZENTBENEDEKREND KÖNYVTÁRAINAK TÖRTÉNETE ÉS JELEN ÁLLAPOTA.

Irta: **Kuncze Leo** könyvtárnok.

A nagymélt. vallás és közoktatási m. k. miniszter úrnak 30536/876 alatt kelt s a pannonhalmi főapáthoz 1877-ki jan. 16. intézett felszólítása következtében, alulírt könyvtárnoknak feladatává tétetett, hogy a mgs. főapátság »hatósága alatt álló intézetek könyvtáraitra vonatkozó adatokat lehetőleg pontosan és teljesen összeállítva« beküldje.

E sorok írója megbízatásának a jelen dolgozatban törekszik megfelelni. Irányúl azon hét kérdés szolgált, mely a miniszteri átirat szövegében foglaltatik. E kérdésekre annál gyorsabban és annál biztosabban felelhet, mert azokat annak idején önmagának tette volt fel, és azokra vonatkozó számos közleményei jelentek meg a hazai időszaki sajtóban. S e cikkekre hivatkozván, jelen sorait megrövidítheti anélkül, hogy a feleletek teljességre nézve szenvednének. Könyvtáraink ismertetését, mind történelmi mint pedig könyvszerzési tekintetben itt századról századra vagyis chronologikus rendben adjuk.

X. század.

A pannonhalmi benczések könyvtára kazánkban egyike a legelsőeknek; kezdete a tizedik század végére esik. Sz. Benedek szabálya ugyanis felteszi, hogy ott, a hol benczés szerzet működik, a könyvtár sehohsem hiányzik. Így a pannonhalmi könyvgyűjtemény megalapítása a szerzet megalapításával egy és ugyanazon évré, azaz: 996-ra teendő.

XI. század.

Archivumunkból kitűnik, hogy e könyvkészlet századról századra növekedett. 1001-ben a Szent István által kiadott okmány nyomán indirecte királyi megerősítést nyert. Már a XI. században keletkeztek első fiókkönyvtáraink is; 1037-ben ugyanis a bakonybéli, 1055-ben pedig a tihányi apátság könyvtára, a mennyiben ez apátságok a mondott években alapítottak. E századba esik a deáki, ravazdi és varsányi plébánia kezdete s így az oda szükségesnek tartott egyházi könyveknek is gyűjtése. Azalatt a pannonhalmi központi könyvtár sem maradt el, sőt ellenkezőleg meglepőleg gazdagon volt ellátva. Igen érdekes, könyveinknek 1093-ban összeírt lajstromát szemügyre venni, mely az apátság egyéb kincseivel együtt sz. László által is ujjolag megerősítettik. Miután e lajstrom (monum. hung. hist. I. oszt. k. 39 l.) nem teljes pontossággal van közölve, azt magából az okmányból (levélt. capsá II.) következőleg írom ide:

VI. Missales.

I. Bibliotheca.¹⁾

IV. Nocturnales.

IV. Antiphonaria.

IV. Gradalia.

II. Sequentialis cum trophis

IV. Baptisteria.²⁾

III. Collectarii.

IV. Ymnarii.

II. Regule.

Unus super regulam.

II. Leccionarii.

III. Omelie.

II. libri Sermonum.

Collationes.

¹⁾ »Liber, in quo ritus baptismi et orationes describuntur, vel certe ordo ad baptizandum (Du Cange: Baptisterium 571.). Saepe totum Rituale indicabat (Zaccarice Bibl. rit. I. 157.).

²⁾ E kifejezés alatt a teljes szentírás értendő (L. Denis I. p. II. 9. és Czerny: Bibl. St. Florian. 46. l.).

- II. Passionales.
 Liber Sententiarum.
 Actus Apostolorum.
 Liber Prosperi de actiua et contemplatiua uita, et
 Ysidorii.
 Ordo Amalarius.
 Pastoralis.
 Dialogorum.
 Epistole Pauli.
- II. Moralia Job.
 Scintillarium.
 Interrogacio Petri.
 • Inuestiue Cycceronis.
 Lucanus.
 Duo Donati.
 Seduli.
- III. Canones.
 Paschasius.
 Vita S. Martini. ¹⁾
 Vita Patrum.
 Psalterium Gallicanum,
 Ebraycum,
 Sermo Sancti Augustini.

A gyűjtemény tehát 72 kéziratból állott. Van okunk feltenni, hogy ezek nagy részét maguk a pannonhalmi szerzetesek írták.

XII. század.

Hogy a szerzet tudományos iránya kifelé is ismeretes volt, s hogy így becses ajándékokra is érdemesíté magát, azt a 12-dik század egyik okmánya bizonyítja, melyben Adalbert magyar főúr, Roger sicíliai Királyhoz követséggel megbízva levén, (1150—1154) mielőtt útnak indúlna, végrendeletet tesz. ²⁾ Ez okmánynak eme

¹⁾ »Vitam SS. Andreae et Benedicti S. Maurus ex abbate S. Martini Episcopatum Quioque-Ecclesieutem promotus in senectute (circites 1064) conscripit« (Czinár. Monast. I. 150 et 62.). Ez itt természetesen helyet nem foglalhatott.

²⁾ Monum. hung. List. I. oszt. VI. 63.

szavai: » . . . his testibus adibitis Dominó R[aphaele] Archiabbate cum omnibus confratribus . . . omnes libros quos proprios habes, Ecclesiae Beati M[artini] commendo.« — sejtetik velünk, mily nagy elismerésben részesült e században is a pannonthalmi benzés szerzet tudományos irányú működése, miután ily magyar főúr is Pannonthalmát találta legilletékesebb helynek becses könyvtárának számára. Az okmány Caps. VII. B. alatt őriztetik nálunk. De nem csak ajándékok, hanem a benzések szorgalma által is gyarapodott gyűjteményünk. Mert a

XIII. század

elején, 1204-ben már biztos adatunk van arra nézve, hogy az egyházi ének rendszeresen kezeltetett. Farbadinus nevű rendtársunk »Cantori« hivatalánál fogva említetik fel egyik okmányban (51. R. alatt), a mely hivatal megfelelő kéziratok nélkül nem gondolható. Mellesleg legyen felemlítve az archivumunkban őrzött »Liber Ruber seu chartarium archivi monasterii S. Martini de S. Monte Pannonice Ord. S. Benedicti,« mely 1001—1240. közt folytonosan iratott. Egyes okmányok Uriás apáttól 1206—1244. közt keltek. — Továbbá Concilia Emil az »Uj magyar Sion«-ban közzétett irodalmi felfedezéséről szóló cikkében, melyben a híres halotti beszédet a pannonthalmi benzésektől származtatja, ezeket mondja: »Úgy hiszszük minden kétségen kívül helyeztük kimondott nézetünket, hogy a Praycodex 1228 után következő években Deákiban használtatott, sőt épen az ottani templom számára készült. . . Azt vagyunk hajlandók következtetni, hogy a codexet Pannonthalmán állították így össze . . . a készüléfében levő deáki fiókkolostor részére mindennapi használatra.«¹⁾

E században a kisczelli apátság s így ennek fiókkönyvtára is már létezett.

XIV. század.

Az úgynevezett »Cantores« e században már sokkal élénkebben foglalkoznak Pannonthalmán az egyházi énekkel.

¹⁾ Uj magy. Sion. V. év. 1874. 533 és 536 l.

Archivumunkban gyakran említetnek; a gyakorlati zenészet e korban úglátszik virágzott nálunk, s miután egyes könyveink tábláit hangjegyes pergamennal bekötvék, azt következtetem, hogy könyvtárunk egész énekgyűjteményekkel bőven rendelkezett. Névszerint felhoztatik: 1340. Hildebrandus cantor (58. Ccc.); 1347. Arnoldus monachus chori S. Martini (64 M. 2.); 1348. ujlag Hildebrandus cantor (52. G.); ugyanaz ismét 1352. ben is (50. Z.); 1358. Jacobus cantor (22. G.); 1259. Dominus Jacobus cantor (48. A.).

E századba esik az aszófői, endrédi, zamánczi és kapolyi plébániának és így az illető fiókkönyvtárak kezdete is.

XV. század.

Mint »Cantores« e században a következők említetnek: 1424. Petrus cantor (52. Fff.); 1426. Laurentius chori clericus (50. T.); 1447. Laurentius literatus chori ecclesiae clericus (57. B.); 1471. Dominus Joannes cantor (6. W.); nem lehet feltenni, hogy ezek semmivel sem szaporították a szerzet könyv- vagyis kéziratárát. Egyébiránt e században nyomtatásban is jelent meg egy munka, tehát incunabulum, azon Breviarium t. i. melyet Tholnay Máté főpát 1496-ban a pannonhalmiak számára nyomtatott. ¹⁾

XVI. század.

E Breviárium második kiadása jelenleg is megvan még gyűjteményünkben. Címe a véglapon következő: »Breuiarium szm ritum ac morem monachorum sancti Benedicti de obseruantia szm rubricam sancti martini sacri monasterii montis pannonie et totius regni vngarie accuratissime reuisum: correctū et emendatum feliciter explicit Noua impressione luculentū. Anno 1519. die 15. july. Venetys in Edibus Petri Liechtenstein. Mandato Luce Alantse Library Wienensis.« — Hogy könyvtárunk nem csak vallásra hanem egyéb tudományokra vonatkozó munkákkal is bírt, azt az eddig felhozottak bebizonyították. E századból új adatunk van arra nézve, hogy a pannonhalmiak a jogtudományi munkákat is bőven forgatták. Czinár M. monaster.

¹⁾ L. Fehér Györm. leir. 1874. 229. l.

I. K. 150. lapján azt olvassuk: »Procuratores quoque monasteriorum praesertim per sanctimoniales ex hoc asceterio fuisse non raro constitutos vidimus: unde ad peritiam juris concludere pronum est.« Példa gyanánt felhozhatok egy és ugyanazon évről két jogképzett egyént: »1528. Michael de Batha, Procurator monialium, conventualis« (Arch. dom. caps. 71. L. 1.) és »1528. Michael de Lázi, Procurator monialium conventualis« (ugyanott). Mint »cantor« 1518-ban említetik »Andreas« (12. C.).

Írott codexeink közül, melyek azonban jelenleg nem Pannonhalmán őriztetnek, kettő ismeretes e századból. Rómer Flóris kutatásainak köszönjük hírét egy: »Evangelia és preces« című latin hártycodexnek, melyről a következőket jegyeztük fel¹⁾ magunknak:

»Egyetemünk könyvtára ritkább kéziratok közt . . . feltűnt egy csinos írású nagyobbbrészt meglehetősen kicsided festményekkel ékesített hártycodex . . . Ezen érdekes íratban a pannonthalmi benzések egyházi szertartási könyvükre ismertem, melynek (hátsó) részét Pannonhalmán iratottnak tanúsítja a végyszó. . . Található e kézirat: »Evangelia et preces« cím VIII. c. alatt arany metszetű vörös fényes bőrkötésben . . . «

A kézirat három részből áll; összesen hatvan levélből. Rómer szerint az első rész a másodikkal egészen egykorú s két külön ügynökségű írótól és festőtől, de Pannonhalmán számozott s valószínűleg Tolnay Máté első főpát tiszteletére vagy talán rendeletére készült. A kicsided festmények mivolta nem csak hogy ezen állítást nem ellenzi, sőt azon időbelinek mutatkozik. Hogy e codex Tolnay Máté idején (1500–1534.) készült, azt a szövegnek következő helyei is igazolják: »Incipiunt benediccionis episcopales . . . Finis per manus fratris Pauli (nati Thome) Forgach de Losonch in die scolastice v̄g anno d. 1516.« és »Forma quando nouicius profiteri debet . . . anno domini 1515. per manus fratris pauli professi huius monasterii S. Martini nati thome Forgach de losoncz«.

A második pedig az úgynevezett: »Tihanyi codex«. Címe: »Betbvchlin« E kézirat 1531-ben benzés kéztől származott má-

¹⁾ Rómer Fl. Gyóri tört. és rég. ff. 18–63. 1. és köv. II.

solat. Az elveszett eredeti sz. Ferencz rendi szerzetesnek tulajdonítatik.

Az írás és leírás a pannonhalmiak folytonos kedvencz foglalkozása volt — ha csak azon adatokat tekintjük is, a melyekről biztos tudomásunk van. Minél több és többféle kézirat készült, annál több munkát tételezhetünk a könyvtárban is. E körülmény tehát könyvtárunk szaporodását bizonyítja.

XVII. század.

A XVII. században kezdeményeztetett ama több című kézirat, mely szerzetünk egyéneiről nem egy érdekes adatot tartalmaz. Az u n. »Antiquarium« 1640-ben, a »Necrologium« 1646-ban, a »liber exhibens jacros sacerdotii ordinis« 1693-tól kezdődik. E kéziratban felemlítették 1664-ben Weszprémi Alex. mint calligraph; hasonlóképen 1657. körül Sárvány Odo rendtársunk, mint a ki: »elegantier scripsit«. Weszprémitől származtak e kéziratok: »Tractatus S. Bernardi de Praecepto et dispensatione, compendium;« »Officia propria sanctorum regni Hungariae 1664« és »Compendium comentariorum Caramuelis in Regulam S. Benedicti«. Sárvány theológiát irt össze. Egyéb kéziratok származtak Miskóczy Bernáttól, (»Thesaurus spiritualis congestus per B. M. O. S. B. 1658-1660. és 1690.) Magyar Placidtól (ki 1647—1665. főapát volt); Zsigmond Istvántól, ki sz. Benedek reguláját 1689-ben magyarra fordította; Bancsics Bonifácztól (1691—1696.); Rummer Mártontól († 1693.); s hihetőleg Hagyászy Aemiliántól is, kiről azt olvassuk: Director chori Aemilianus Hagyászy † 1687. choralista insignis, figurális quoque cantus optime gnarus«. — »Egyáltalán levéltáraink ezer meg ezer okleveleinek fogalmazói és leírói szerzetes társaink voltak« (Ipolyi A. eml. besz. 1876. 8. l.).

E mondat bizonyára a pannonhalmiakra is kiterjeszhető, miután ezek szellemi működése egyébként is igénybe volt véve. Így pl. Czinár mondja: »Canonicus Poseniensis et abbas de Batha Michael Vörösmarty circa annum 1640. opus suum ad confirmandos in fide suos Bathienses subdictos elaboratum, per quemdam Patrem S. Martini religiosorum revideri (orat), antequam typis committatur«. ¹⁾

¹⁾ Czinár Monast. I. 124 és 150.

Összeiratott továbbá: Inventarium totius supellectilis monasterii S. M. P. 2658—1667.« S nyomtatásban jelent meg: Proprium Santorum exempti archicaenobii S. Martini S. M. P.« 1693-ban. De a mi e századból legérdekesebb könyvtárunk történelmében, az a : »Catalogus librorum omnium conventus S. Martini 1658—1667.« Abból tanuljuk meg, hogy az eddig felhozott kéziratok, melyek a könyvtár köteteinek létszámát annak idején szintén szaporították, nem irattak meg kellő források nélkül. Kitűnik abból továbbá, hogy a könyvtár dicséretes szakrendszer szerint volt felállítva. A szakcsoportok természetesen az akkori tudományos felfogáshoz képest alkottattak meg.

Számszerint volt 1658-ban :

76 szertartási munka	142	kötetben.
18 szentírásféle	25	»
21 szentatyák	46	»
29 szentírás magyarázata	47	»
122 hitszónoklati	137	»
42 erkölcstani	67	»
79 hittan és vitászat	83	»
295 erénytani	361	»
55 egyháztörténeti	72	»
102 világtörténet	118	»
48 egyházjog	56	»
52 jogtan	57	»
53 bölcészet és természettud.	66	»
46 menyiségt. és csillagászati	49	»
32 orvostani, vegytani, növt.	33	»
39 politika és gazdászati	42	»
153 nyelvészeti	130	»
31 költészeti	31	»
48 vegyesek	52	»

1341 munka ;   összesen : 1614 kötet.

Szaktekintetből e könyvtár teljesnek mondható ; a pannonthalmiak tehát minden tudományosság iránt érdeklődtek ; az egyes szakok közti számszerinti viszony is teljesen kielégítő ; nyelvre nézve legtöbb a latin és német munka ; feltűnően számos az olasz és cseh könyv, valamint francia, spanyol és ó-görög munkák.

A mi igényeinknek a lajstrom ugyan nem felel meg; és sajnáljuk, hogy sem az évszámokat, sem a czimek eredeti nyelvét nem adja vissza. Egyébiránt ebből is látni való, hogy a tisztán lelkészetre hivatott pannonhalmi benczések nem hanyagolták el az akkori tudományok egyik ágát sem. E körülmény folytonosan visszahatott tehát a könyvtár minőségére úgy, hogy állíthatjuk, miszerint a pannonhalmi könyvtár minden időben lehetőleg minden szakmát képviselt. A vallásos irányú munkák túlsúlya magától értetik.

E században, 1686-tól fogva vezetett a tihanyi; 1698-tól a szentmártoni plébánia anyakönyve.

A legközelebbi évtizedekben — az említett könyvjegyzék utójegyzetei nyomán — a szaporodás kitett: 312 munkában 380 kötetet, úgy hogy a

XVIII. század

elején a könyvek létszáma a 2000-et felülhaladta.

A kéziratokra nézve is mondható, hogy nem volt évtized e században, a melyben pannonhalmi benczések dolgozataiból nem gyarapodott volna gyűjteményünk. Az általam éveken keresztül gyűjtött adatokat chronologikus sorban adom. (Hozzá csatolva mindazt, ami a benczések egyéb tudományos irányát is ismer-tetheti).

1706. Szabó Ágoston kézirata: »Commentarius in secundam secundae Divi Thomae aquinatis«. Ugyanez Haas Amand pannonh. tanár előadásai nyomán írta: »Tractatus scholasticus de Justitia et Jure«.

1707. Schleicher Alexander kézirata: »De septem artibus liberalibus scilicet Grammatica, Arithmetica, Musica, Geometria, Astronomia, Rhetorica, Dialectica«. — »Carmina Aegydi Karner Abb«. — Szabó Ágostontól: »Compendium privilegiorum, quae forum poenitentiae concernunt, et exempto Archicaenobio S. Martini S. M. P. a summis Pontificibus concessa fuerunt ob unionem cum Congregatione Cassinensi«.

1709-ben meghalt Szőke Dominik pannonhalmi benczés, ki zeneművek másolása és a könyvkötés körül nagy buzgalmat fejtett ki.

1710. Sigmond István kéziratára e czímet tette: »Thesaurus hungaricus«. — Névtelen, de: benzés szerzőtől való e kézirat: »Auxiliare Marianum, quo pia mens in Suis tum corporis tum animae necessitatibus adminiculum capessere potest a minimo eiusdem cliente conscriptum in S. M. P.«

1713, 1714, 1715, 1717, 1718, 1718, 1719, 1720, 1721 és 1722-ből maradtak fen egyes írott szentbeszédek részint Lancsics Bonifác, részint Sajnovics Ferencztől. — Az előbbi 1718—1721. ily című kéziratot is hagyott: »De directione superiorum«.

1725, 1734, 1739, 1740, 1741, 1745, 1747—1752, 1754, 1755-ről maradtak beszédek Sajgho Ben. főapáttól. pl. Sermo die installationis Ill. D. Adolphi a S Georgio in Supr. Comit. Comitatus Jaurin (1734). — »Sermo coram Imperatore Francisco et Regina Maria Theresia in Campo Comaromiensi«. (1751).

1729. Sajgho Benedek főapát alatt megjelent az 56 lapra terjedő: Supplementum Breviary Monastici Benedictini et propriy sanctorum sive officia in dicto Breviario et Proprio non contenta, ac de Praecepto celebrari jussa. Cum Primis in Usus Archicaenobii. S Martini de S. M. P. eidemque annexorum. Jaurini. Streibig. 4°.

1733. Exercitium trium dierum pro recens ordinatis praesbyteris a quopiam Benedictino S. M. P. combinatum. 25 lapra terjedő kézirat.

1735. Bercsi Lénárd egyházi beszéde.

1737. Az említett Sigmond István féle kéziratot folytatta Griszl Gábor, (magyar versek gyűjteménye). Ez évben Kuti Dénes hittudori rangját nyerte (»Adserta e disciph. theol.«)

1741-től fogva négy évtizeden keresztül nagyon divatoztak a chronostichák, az üdvözlő képek és alkalmi versezeteken. — 15 rendtárs által aláírt: »funiculus triplex« című kézirat.

1742. Kuti Dénes magyar és latin egyházi beszédei hat kötetben (kézirat) melyek 1742-ben Pápán; 1743-ban Szentmártonban, 1757-ben Tihanyban, 1760-ban Dömölkben 1766-ban felső Eörsön mondattak; egyebek 1758; 1761—1765; 1771. évekből valók.

1745. »Antiquarium Monasticum professionis obitus et ordinationis Religiosorum O. S. B. qui in regio ac exento Archicae-

nobio S. Martini de S. M. P. ab anno Christ. 1640. Christo Militarunt, a P. Valentino Keller collectum«.

1746 körül négy lapra nyomtatott ki: »Synopsis historica de situ, ortu, progressu S. Cellae Marianae in Hungaria.« 2°.

1751. Sajghó B. beszéde Nádasdy Lipót Kancellárhoz. (Kézirat).

1753-ban jelent meg Győrött a 20 lapra terjedő: »Lojola sz. Ignátnak ditsirete mellyet azon szentnek ünnepé alkalmosságával mondott P. Vajda Sámuel.« 4°.

1754. Ez évtől e kéziratok »Tractatus Theologicus de Augustissimo incarnati verbi mysterio auth. Dan. Somogy. scripsit Aegydius Hollósy;« és Tractatus Theologicus de Angelis auth. Samuele Vajda Scr. Aegy. Hollósy«. 4°.

1755. »Tractatus theologicus de Sacramentis in genere et de quibusdam in particulari auth. Samuele Vajda, Scr. Aegy. Hollósy és Adalbertus Szepessy, 4°.

1756. Tractatus theologicus speculativus de fide, spe et charitate Sam. Vajda, Scr. per Adalb. Szepessy. 4°. (Kézirat.) Ugyanez évben fejezett be egy kitűnő kéziratot, (foliókötet 284 és XLV. összesen 329 lap egyházi hangjegyekkel, Mákováczy Imrétől kitűnő calligraph és rajzoló e czímen: »Antiphonale diurnum dispositum juxta Breviarium monasticum pro omnibus sub regula S. Patris Benedicti militantibus. In quo positae sunt Antiphonae pro Vesperis, tam de tempore, quam de sanctis; continetur et jam hic hymnus S. P. Ambrosii et Augustini, deinde Lamentationes Jeremiae Prophetae et Antiphonae quatuor de Beata Virgine Maria etc. Exaratum in monte Pannoniae in archicaenobio S. Martini O. S. D. calamo velociter scribentis P. E. M. Anno 1756.« A czímlapra idegen kéz e jegyzetet is hozzátevő: (Canticum Domini mnemonicum . . . penicillo elaboratum sedule, attente et correcte . . . diligentiae patris Emerici Sacrae, ut cantet sanctus in caelis, qui canticum hoc conscripsit in terris«.

1762 és 1763. »Orationes dictae ad prandium et caenam in S. M. P. 4°. 12 lap.

1763. Epistolae a Chrysostomo Novák (usque 1777.) in juventate scriptae. — »Plurium librorum Concionatoriorum auctor circa 1762—1786. Tallian Josephus« (Czinár hist. I. 464.). —

178 A pannonhalmi szentbenedekrend könyvtárának tört. és jelen állapota.

Zsoldos Xaver szent beszédei 1763; 1768; 1771—1778; 1780—1787; 1790; 1795 évekből valók.

1764. Nyomatásban jelent meg 4-r Nagyszombatban: »Lolja sz. Ignáznak ditsérete, melyet Révkomáromban mondott P. Deső Bern.« 29 l. — Ez évben iratott: »Panis quotidianus monachis O. S. B. ad S. Martinum de S. m. P. propositus et a quodam eiusdem loci Professo pro usu confectus 4°. (choralis hangjegyekkel irt antiphonale) 128. l.

1765—1783. Vezericz Dávid hittudor. »Hymnale benedictino-monasticum 1765. a quodam professo S. M. P.« 4° kézirat. — Nyomatásban jelent meg Győrben: »A keresztény oktatás tudománya és a tellyes szent háromság egy Isten ismérte, melly szent-háromság vasárnapján 1765. a győri tekintetes Nemes káptalan templomában éloe nyelvel hirdettetett P. Deső Bernard által.« 4°. 22 l.

1766. Zsoldos Xaver kéziratai: »Elegia de bello Bavarogallico«. »Veratio dat intellectum« és »Via Vitae«.

1768. Novák Krizosztom hittudor. Thes. univ. theol. 4°. 38 l. »Dictio dedicatoria exc. illustr. ac Rass. D. Com. etpraes. Franc. Zichy de Vásonkő, ep. Jaurim«.

1768—1873. Ez évben Hollósy Egyed leírta a: »Tractatus theologicus de peccatis, gratia et merito;« s ezáltal jut tudomásunkra, hogy ennek szerzője Somogyi Dániel.

Kinyomatott Directoriumjaink (»Ordo divini officii«) a következő évekből ismeretesek előttem: 1766, 1768, 1769, 1770, 1772, 1773, 1775, 1776, 1777, 1778, 1778, 1779, 1780, 1781, 1782, 1783, 1784, 1785, 1786, 1787, 1789, 1791, 1792, 1793, 1795, 1796, 1797, 1798.

1772—1774. »A mi urunk Jezus Krisztusnak, élete, melyet a négy evangéliumból egyet csinálván, rendbe szedett és sok idősséges tanúságokkal megbővített Vajda S. — Három kötet. Pozsony 4°. 698, 456 és 738. l.

1772. Mélt. Nagys. Szalai gr. Barkóczi Borbálának tsill. kereszt. dámának, néhai Dienes-falvai Mts. gr. Cziráki József özv. szarándoksága stb. melyet végső tisztelete megadásának alkalmatosságával 1772-ben Sopronban magyarázott Hollósy Egyed. Sopron. 2°. 43 l.

1774. Mutató táblák Vajda Samunak Krisztus életéhez. Egybeszedettek Hollósy Egyed által. k. i. — Mts. gr. Erdődy és Pállfy házoknak nagy érdemi, mellyeket Mts. gr. Erdődy Ján. és Pállfy Ján főispánsági hivat. behelyeztetésekor 1774-ben rövid beszédben foglalt Somogy Dániel. Pozsony 1776. 8°. 18 l.

1776, Horváth Lénárd de Jubilaeo. Kézirat.

1777. Cervus Adam alkalmi verse: »Haec metra roden-tem . . .« (Vindiciae flosculi noli me tangere Jaurinenses, ad-versus anonymi poëtae Sabariensis metra). — Tek. nemz. és vit. Kiss Sándor úrnak Tek. Weszprém várm. nagy. érd. Vitze-Isp. stb. halotti dicsérete, mellyet Weszprémben mondott P. Hollósy Egyed. Győr, 1777. 4°. 32 l.

Az eddig felhozottak eléggé tanusítják, hogy könyvtárunknak minden szakra kellően kellett kiterjeszkednie, hogy a pan-nonhalmiak közt ily munkásság fejlődhessék.

Az 1786-iki évi december 4-ikén bekövetkezett szétoszla-tása rendtársainknak — nem akadályozta az exbenediktinusok tudományos továbbműködését. Munkáik ezentúl nem szaporít-hatták könyvtárunkat, mert az is Pannonhalmáról Budára vite-tett át, s megszűnt a szerzet könyvtára lenni.

Ekkor a könyvek újra összeirattak, s ezek létszáma a 4 ezret felülhaladta. E könyvek a m. egyetemi könyvtárba vándoroltak át Budapestre, a honnan a szerzet visszaállíttatásával felsőbb rendelet folytán teljese-n kell vala visszaérkeznie. Azon-ban: »márcsak mintegy hétszáz s néhány könyv« (Ipolyi A. 191.) érkezett haza.

Hogy mennyiben estünk el ezáltal holmi kincsektől s minő érdekű részleteket hozhattunk volna itt könyvtárunk történelmét illetőleg — azt az egyetemi könyvtár gondos tanulmányozása deríthetné csak fel.

A bársonyosi, füssi, lázii, nyalkai, szentiványi, tárkányi, tényői, kajári és balatonfüredi plébániák kézikönyvtárai ismeretlen években vették kezdétöket; de anyakönyveik e századból léteznek; a csanaki plébániába tartozó, de 1874-ben nagyobb-részt Pannonhalmára visszaszármozott fiókkönyvtár 1787-ben kezdődött.

XIX. század.

A szerzet 1802-ben állítatott vissza. A könyvtárt ismét újból kellett beszerezni. A kor és igényeinkhez képest fiókkönyvtárakkal együtt. Így keletkezett a pannonhalmi növendékpapok és az ujoncsok külön vált könyvtára. Egy évre rá a győri és sopronyi gymn. 1806-ban; a nagyszombati 1807-ben, az esztergomi 1808-ben, a pozsonyi és komáromi 1811-ben, a kőszegi pedig 1815-ben vette át vagy alapítá meg házi könyvtárát.

A mi a pannonhalmi központi könyvtárt illeti, a nagytudományú Novák Krizosztom volt az, ki saját könyveivel és a felszlatott német benzések és egyéb szerzetesek könyvtárainak megvásárlásával, annak jelenlegi terjedelmének első alapját veté meg.

»A könyvtár rendezésével már 1811-ben Czinár M. volt megbízva. De ez egyelőre, midőn a könyvek szűk czellákban egymásra halmozva feküdtek, s nagyobb helyiség hiányzott, merő lehetetlen volt«. (Ipolyi A. 20 l. emlékb.).

Novák Krizosztom könyvtárát 1829-ben a következő táblázat ismerteti:

Theologia	1858	munka.
Historia	1813	»
Philosophia	704	»
Philologia	806	»
Juridica	753	»
Polymathia	339	»

összesen: 7273 munka.

Ezeket 1838-ban Klaty Kálmán írta össze szakrendszeres catalogusba.

1835-ben halt meg Berghoffer Mihály győri prépost, kinek 1263 darabból álló könyvtára a pannonhalmiba kebeleztetett be; hasonlólag Schober G. pozsonyi nagyprépost, és Dr. Frank Gy. s Paintner M. győri kanonoknak kitűnő könyvgyűjteményei is. Egyéb szaporodások az elhalt egyes rendtársak magánkönyvtárai által gyakran történtek. (L. Fehér J. Györmegye egyet. leír. 1874. 228 s köv. l.)

Mindazon munkák, melyek 1817–1837 közt szereztettek meg, 6 erős fólyiókötetben Szeder Fábián alatt lajstromoltattak (1838 és 1840-ben); ezek nyomán kimutatható volt a

Theologia	11,730 darabban.
Physica, Philos.)	
Mathesis, Meaic.)	2,570 »
Philologia	4,586 »
Historia.	5,803 »
Gris	2,801 »
Novák és Berghoffer K.	8,527 »

összesen: 36,017 darab.

A könyvtár régi helyisége, néhány egybefoglalt cella, jelenleg az ujonczok hajléka, e tömeget magába fogadni képtelenné vált; itt rendet hozni be s fentartani hasztalan törekvés lett volna. »Egy nagy és már régen tervezett könyvtárepület felállítása lépett tehát azonnal előtérbe. . . E munkálatok kivitelének és különösen befejezésének lelke Czinár M. volt. Fényesen felépült a maga nemében a nagyságára nézve páratlan könyvtár az országban, tágas termeivel, kupjaival, karzataival, muzeumaival, kép-, érem-, régiség- és természettani gyűjteményeivel. Jóniai stílusban alkotott harminczhat¹⁾ oszlop emelte erkélyeit. Íveit Klieber ecsetének freskói díszíték. Bennök kifejezést nyertek már a tudományos és nemzeti irodalmi eszmények, melyek a szerzet tudós tagjait lelkesíték. A classicismus és tudomány symbolumai s antik alakjai mellett, Minerva körül, ott vannak már a magyar tudomány s irodalom nevezetes alakjai medaillonokban csoportosítva; mint Mátyás és Kálmán királyok, Vitéz János és Verbőczy, Pázmány Péter és Zrinyi Miklós, Révay Miklós, Szabó Dávid stb. Míg lent szent István az alapító és a visszaállító I. Ferencz szobra áll«. (Ipolyi eml. besz. 1877. 20 és 21 l.

1827-ben rakatott le a 3 színű márványból összeállított csinos kövezet mozaik; s ez időtől 1839-ig készült a 150 díszes és 12 könyvsort magában foglaló szekrény; melynek valamennyi deszkája mozgékony s polczokon nyugszik. Ide hordatott tehát át a könyvtömeg 1837-ben Filperger Rudolf könyvtárnoksága alatt.

A kellő rendezéshez tehát a kellő helyiség meg volt ugyan; de kellő ideje még nem érkezett volt el. Mert a tömeges könyv-

¹⁾ Nem: »huszonhat«.

szerzés még egyre folyt s e hirtelen szaporodás megghiúsíták a Szeder Fábián féle összeírás könnyű áttekintését. Való, hogy: »nagy kitartással, gondnal és költséggel a hazai és külföldi könyvpiacon rövid idő alatt mintegy 60,000 kötetet gyűjtöttek össze«. (Ipolyi 20. l.)

Miután ez ügyben némi megállapodottság mutatkozott, akkor vált csak lehetségessé egyöntetű catalogust írni, a mit Czinár Mór 1842 és következő években létesített is.

»Teljesen szakszerű könyvészeti ismerettel rendezte el — úgymond Ipolyi ¹⁾ nagyrészt sajátkezüleg és mindjárt lajstromozta is. Nemcsak a több kötetnyi Catalogusokat és repertoriumokat megírta; hanem előszóul még a könyvtárkezelésről, a lajstromozásról egész értekezéseket és instructiókat szerkesztett. S végül még a könyvtár történetét is ²⁾ leírta. Hasonló raisonné modorban lajstromozta még a muzeumok gyűjteményét is. ³⁾

»Kétségtelen hogy mindez bár erőfeszítő s majdnem egy egész életet igénybe vevő munka volt, mégis kérdéses lehet azért annak jelenlegi czélszerűsége és használhatósága. Nemcsak grammatici hanem bibliographi is certant . . . Czinár catalogusa a maga idejében (az igényeknek) nem csak eleget tett, hanem (azokat) tudományos értékben meg is haladta. A jövőt szolgálani az utódok feladata«. (Ipolyi eml. besz. 1877. 21. l.)

Czinár azonfelül a fiókkönyvtárakba átvándorolt pannonhalmi könyveket is catalogusba szedte úgy, hogy annak idején minden csonka munkának is kiegészítés e lehetségessé vált.

Valamint e fiókkönyvtárak annakelőtte könyvek átszolgáltatásával segélyeztettek jobbadán, úgy most a minden irányban terjedő szellemi művelődés pénzsegély által való előmozdítása lépett előtérbe. Mennyire terjed a pannonhalmi szerzet áldozatkészsége e tekintetben, azt a következő táblázatból ítélhetjük meg.

¹⁾ Czinár M. föl. emlékb. 1877. 21. l.

²⁾ De csupán a XIX. századot tárgyalta.

³⁾ Bővebbet mindezekről olvasni: az »Irod. értesítő« 1875. 3. 4. számában valamint a »Jelenkor« (1875.) 169. sz.

	1873	1874	1875	1876
Pannonhalma	9067	5957	5709	3930
Győri gymn.	1617	1693	1512	113
Sopron	1362	534	1663	584
Esztergom	1595	614	589	228
Komárom	719	467	756	190
Kőszeg	637	822	1691	247
Pápa	785	285	196	219
	15,782	10,372	12,116	5511
főösszeg: 43,781 frt 4 év alatt.				

Az évi költségek középszáma tehát: 10,945 frt; tizenegyezer frt évenként valamennyi szellemi szükségletre, melyek alatt nem csak a könyveket, hanem a napilapokat és gyűjteménytárakat is értjük; sőt a muzeumi és könyvtári helyiségre fordított költségeket, valamint a tudományos utaztatási czélokra tett kiadásokat s mindennemű nyomtatási költségeket is.

Ebből látható, hogy a könyvtárak szaporításánál nem annyira bizonyos összeg utalványozása, mint a valódi szellemi szükséglet irányadó.¹⁾ És ámbár a gymnasialis fiókkönyvtárak, a keletkezésük után való két évtized alatt, a pannonhalmi központból nyertek tetemes szaporodást; ez mindazonáltal azóta sem csökkent csak módja változott meg. A szerzési mód t. i. annyiból változott meg, a mennyiben jelenleg a könyvek nagy része az egyes tanárok használatára szereztetik be, s a közkönyvtár számára bevezettetik. A nagyobb szerű munkák közvetlenül a központi könyvtár számára rendeltetnek meg, a honnan az egyesek használhatják. Igen sok könyvet a rendtagok magok szereznek meg, kiktől csak halálozás esetén a könyvtárba kerülnek. A vidéken elhaló rendtagok könyveiről jegyzék küldetik be Pannonhalmára, a hol az illető munkák sorsáról határoznak. A mi Pannonhalmára nem kívántatik, az oda rendeltetik, a hová leszükségesebb; zöme rendszeren az elhalt társ tartózkodási helyén marad meg.²⁾

A táblázatban megnevezett helyeken kívül még a tihanyi, bakonybéli és dömölki apátságokban is léteznek 5—10,000 kötetre menő fiókkönyvtárak. Az egyes plébániákon létező kézi-

¹⁾ L. Petzholdt. Anzeiger für Bibliothekswissenschaft 1872 H. 159.

²⁾ E viszonyokról legjobban tudósít e czikk: »A pápai sz. b. r. al-gymn. könyvtárai« Pápai lapok 1877. ápril 29)

könyvtárak pedig mint a központiból kikölcsönzött részletek tekintetnek. Plébániája van a pannonhalmiaknak 21 helyen; ezek közül a legfiatalabb kézikönyvtárt a péterdi birja (1840 óta; temploma már 1817—1819. épült). A gymnasialis könyvtárak a 4000 kötetet mindenütt felülhaladják. Ezeken kívül 1858 óta 6 ifjúsági könyvtárral is rendelkezünk. A könyveknek létszáma itt 1000 körül szokott változni. A centralis könyvtár 1874-ben a 100,000-et is meghaladta; többszöröseink szétosztása óta néhány ezerrel kevesebbet kell számítanunk. Ezek azonban ugyane mértékben a gymnasialis könyvtárakat szaporítják, s az összes létszám nem szenvedett csorbát.

E számban a (külön gyűjteményt nem képező) földrajzi atlasok, képes munkák s újabb kéziratok, valamint a jelentékeny rajzok is befoglaltatnak. A régiebb kéziratok és okmányok az archivumban őriztetnek.

Az összes fiókkönyvtárak közt legújabb keletkezésű a pannonhalmi zeneiskoláé, melynek első jegyzéke 1837-ben készült ugyan, s 1855-ben Stanke Leander gyűjteményével szaporodott, de még sem tekintetett még különállónak. 1868-ban ujlag rendeztetett s a többféle elem végre 1876-ban alakítottatott át egyöntetű egészzé Öcsényi Anselm tanár buzgó fáradozása folytán, mi által a mondott évben mint fiókkönyvtár e gyűjtemény is különvált.

Miután sem a központi, sem a fiókkönyvtárak nem nyilvánosak, külső olvasói, kivéve a neveltetés végett ránk bizott ifjúságot, nincsenek; rendtársaink által azonban évről évre mintegy 7000 kötet szokott használtatni.

Főbb munkáink a következők:

a) Magyar munkák ¹⁾ (1574—1600-ig).

1574. Silvester új testamentom. Béczben. 4°. ¹⁾

1574. Heltai krónikája. 2°.

1578. Melius Peter Herbarium. Colosuárat. 4°.

1579. Kolczár Gy. Postilla Bartphan. 4°.

1580. Telegdi evang. 2. és 3. része. 4°.

1583. Catechesis. Debrecini 4°.

1589. Monoszlói de cultu imaginum. Nagyszombat. 4°.

---

¹⁾ Vagy legalább magyar szöveget is tartalmazók.

1590. Calepini diction. undecim lingu. Basiliae. 2°.
 1595. Dictionarium quinque linguarum. Venetiis. 4°.
 1596. Agendarius, Kutassi et Pecchi. Tirnaviae. 4°.
 1598. Calepini dictionarium. Basileae. 2°.

6) Egyéb nyelvű munkák közül említésre méltók:

A Bollandisták (»acta sanctorum«) velencei kiadásának első 44 kötete, mely sorozat a párisi kiadásból a 62-ik kötetig pótoltatott.

A Waltonféle »biblia polyglotta« 1655-iki Londoni ritka kiadása; hat kötet.

Mabillon Annales O. S. B. hat kötete (1739 stb.)

D' Achery és Mabillon acta sanctorum . . . O. S. B. 9 kötet.

Mansi collectio concil. Florentiae 1759. stb. 31 kötete.

Wadding annales minorum ord. 19 kötete.

Corpus bizantinae hist. Venet. 1729. 18.

Pertz monum. Germ. 22.

Muratorii antiqu. ital. Mediolani 1738. 25.

D' Achery Spicileg. vet. Script. 1723. Paris 3.

Mabillon (Adimori) de re diplomatica.

Lexicon heptagl. Castelli (1669.) Londini.

Martene et Durand thesaur. Anecd.

Martii Flora brasil. eddig megjelent kötetei és füzetei.

Ertsch és Gruber Realencycl. eddig megjelent kötetei.

Marsili Danubius pannonico-mysicus (1726.) hat imperial kötet.

Az incunábulák közül említhető: a bécsi világkiállításra is elküldött volt pécsi pergamen missale (1499.); a kéziratok közül Fuxhoffer D. monast. kiadatlan része és a XII. századból való szentírás.

A győri gymnasium házi könyvtárában a Bollandisták régi kiadásából néhány kötettel több van mint Pannonhalmán; a pápai gymn. könyvtárából említésre méltó Cornelius a Lapide 1634—1649. kiadása 10 kötetben 2°, mely Pannonhalmán hiányzik; a tihanyi könyvtárból pedig az u. n. »tihanyi codex«.

A mi a könyvtár mostani rendezését és lajstromait illeti, hagyva az érvényességen kívül álló régibb adatokat, valamint az újabb rendezés általános elveit, melyeket lehetőleg bőven tár-

1) Bővebbet mindezekről l. Márki Irod. Értes. 1875. 120 és köv. 206 s köv. lapjain.

gyalva közöltünk,¹⁾ itt csak a könyvtárban első pillanatra is szembeötlő és felismerhető tényekre szorítkozunk.

A csoportosítás ténykedéséhez a müncheni rendszer²⁾ alapos tanulmányozása után fogtunk csak. A mármost megalakult rendszer könyvkészletünk s a helyiség kivánalmait tükrözi vissza; minélfogva ez époly sajátlagos mint bármely más önállóan ki'jlett könyvtári rendszer. Arra mindig ügyeltünk, hogy szak szak után bizonyos összefüggő eszmemenetet engedjen meg, s hogy a szekrény homlokán a képviselt szak neve nyilván olvasható is legyen.³⁾ A miért is majd összevonva több szakot, majd ismét részletezve egyet egyet (úgy a mint a rákövetkező szekrények alkata, helye és nagysága engedte vagy megkívánta), a mi helyiségünkben a következő szakrendszer bizonyult be legcélszerűbbnek:

Vallási tudományok (a könyvtár földszinti részében).

1. Szek. Hitelemzés — catechesis.

2. }

3. } erkölcsstan — moralis.

4. }

5. }

6. } erénytan — ascesis.

7. }

8. }

9. } lelkipásztorkodás.

4) 15. }

16. 17. 18. 19. 20. Hitszónoklat.

21. 22. 23. 24. Általános vallástudomány.

¹⁾ Jelenkor 1875. 169 és 165 s köv. sz.

²⁾ Nem azért, hogy azt a mi könyvtárunkban szolgálilag utánozzuk (most minden könyvtár — úgy bizonyítottuk annak idején — saját köréből és köréhez képest alkotja rendszerét; s azonfelül a Brunetféle francia vagy Schleiermacher német rendszere utánzásra könnyebb lett volna) hanem hogy könnyű szerrel minden utánlapozgatás nélkül minden iránt tájékozva lehessünk.

³⁾ Hogy ezt 80 könyvtár közül alig láttam egykettőnél, a le nem küzdött nehézségeknek tulajdonítom.

⁴⁾ A közbeeső mellékszobában (az elkülönített »Magyar könyvtár« I. helyiségében) a 10. 11. 12. 13 és 14 számú szekrények állanak.

- 1) 41. 42. 43. 44. 45. 46. Szentírás és magyarázata.
 47. 48. 49. Szentatyák.
 50. Szentek élete.
 51. 52. Hitágazattan.
 53. Vitászat.
 54. 55. 56. Egyházjog.
 57. 58. Szerartástan.
 59. Római pápák.
 60. 61. 62. Szerzetes rendek.
 63. Egyházi gyülekezetek.
 64. Egyházmegyék.
 55. 66. 67. 68. 69. 70. Egyháztörténet.
 Pro fan tud om á n y o k (a gallerián).
 71. Okmánytan.
 72. Szépművészet.
 73. Széptudomány.
 74. Francia szépirodalom.
 75. Latin szépirodalom.
 2) 76. 77. 80. Német szépirodalom.
 81. 82. Vegyes nyelvek szépirodalma.
 83. Vegyes értekezések.
 84. 85. Könyvészet.
 86. Könyvtártudomány.
 87. 88. Tudománytan. } IV. mellék szoba.
 89. 90. 91. 92. 93. 94. Bölcsészet. }
 95. 96. Tudománytár. }
 97. 98. 99. Római remekírók. }
 100. 101. Latin nyelv. } V. mellék teremben.
 102. Román nyelvek. }
 103. Keleti nyelvek. }
 104. Görög nyelv. }
 105. 106. Görög remekírók }
 107. Vegyes népek nyelvészete. }
 108. Embertan. }
 109. 110. Természetráajz.

1) A közbeeső mellékszoba, mint a Magyar k. II. terme a 25–40. szekrényeket tartalmazza.

2) Közbeeső III. mellékterem a többszörös példányok 78 és 79. szekr.

111. 112. 113. 114. 115. 116. Orvostudom. } VI. mellék szoba.
117. Vegyészet. }
118. Természettan.
119. Mennyiségtan.
120. Csillagászat és légtűnettan.
121. Gazdászat és ipar.
122. Jogtudomány.
123. Római jog.
124. Európai népek joga.
125. 126. Államtudományok.
127. Földirat.

A közbeeső VII. mellékszobában vannak:

128. 129. 130. 131. 132. Ősnyomtatványok és régi munkák.
133. 134. Kéziratok és cimeliák.
135. Egyéb történelmi segéd tudományok.
136. Földirat.
137. 138. Útleírás és helyrajz.
139. Régészet és érmészet.
140. 141. Magyar történelem.
142. 143. Osztrák és német történelem.
144. Életrajzok.
145. Hadtudomány.
146. 147. 148. 149. 150. Vegyes nemzetek története és egyetemes történelem.

Az egyes munkák lapcatalog segítségével keresendők fel. A 150 szekrény számmal jelöltetik; az egyes fokok A, B, C-vel, a mely után a munka folyó száma említettik fel.

Fiókkönyvtárainkban a meglevő anyag fő csoportokra van felosztva. Rendszeres jegyzékek mindenütt léteznek. Különösen felemlíthető a pápai algymnasium könyvtárának hármás jegyzéke, melyről a helyi lap idei folyamában ¹⁾ bővebben szólottunk.

A szerzet összes könyvgyűjteményei ezek:

Pannonhalmán: a központi

- » a növendékpapok
- » az ujonczok
- » az énekiskola tárjai . . . 4

¹⁾ Pápai lapok 1877. 17. sz. ap. 29.

Az apátságokban (Tihany, Bakonybél és Dömölk)	3
A hat gymnasium házi és ifjúsági könyvtárai (Győr, Sopron, Esztergom, Pápa, Kőszeg, Komárom)	12
A 21 plébánia kézi könyvtára	22
összesen: 41 k. tár.	

A melyekben az összes kötetszám:

150,000-re tehető.

A központi könyvtárt 1818-ig a szerzet főapátja kezelte. A gyűjteménynek nagyobb mérvű szaporodásával azonban a könyvtárnoki gondok 1819 és 1820-ban Maár Bonifácra ruháztattak, kit 1821-ben Barbay Kolumbán váltott fel. 1822-től 1836-ig Klátz Kálmán viselte a hivatalt, de még mindig a 4 szoba és egy folyosóból álló régi helyiségben (a mostani ujoncz lakosztályban), míg 1837-ben Filperger Rudolf vitte át az egész készletet az eddig felépült könyvtári palotába. Bekövetkezvén a rendezés szükséges volta, e tömeges munkához két egyén választatott. Első könyvtárórnek ugyanis Szeder Fábrián, ki 1842-ig még egyedül is könyvtárnok maradt, s mint 2-od ór Czuczor Gergely, ki e minőségben egy évig működött. A 7-ik könyvtárnok Czinár Mór volt (1843—1867.) ki 1868—1874-ig mint »Praeses Bibliothecae« együttesen 1868—1870. Sztachovits Remiggel, 1871—1874-ig pedig Kuncze Leó könyvtárnokokkal, összesen tehát a könyvtár érdekében 32 évig működött. Az utóbbi jelenleg egyedül gondozza ugyan a könyvtárt, de a növendékpapok ügyszerető s minden elismerésre méltó buzgalomban oly hathatós segélyezésben részesült, hogy csak ennek alapján sikerülhetett már 1877 végén a könyvtárt hét évig tartó fáradsalmak után teljesen átrendezett s minden irányban használható alakban a szerzetnek átadhatni.

Az apátsági könyvtárakat először az apátok, később más rendtársak kezelték; a gymnasialis könyvtárak őrei először a főnökök vagy igazgatók voltak, de miután az ifjúsági könyvtárak azokból kiváltak, két-két tanár alkalmaztatik e tisztre mindenütt.

Megemlítendő, hogy a pannonhalmi könyvtár e században tetemesen bővítettett saját birtokosainak irodalmi tevékeny-

190 A pannonhalmi szentbenedekrend könyvtárának tört. és jelen állapota.

sége által is, és pedig gondos bibliographiai kutatásaim alapján annak eredményét a következő számokban állíthatom össze.

Megjelent: 2946 czikk,

880 önálló nyomtatvány,

Ezekhez járúl 893 kéziratban maradt dolgozat.

A mi a vétel által szerzett munkákat az utolsó 6 év alatt illeti, ezek (hozzá számítva a könyvtárt és könyvtárnoki kezelést illető költségeket is) összesen: 18,169 forintnyi kiadást tüntetnek fel.

VITÉZ JÁNOS KÖNYVTÁRA.

Fraknoi Vilmostól.

— Harmadik közlemény —

A Vitéz által javított codexek.

IV.

Questiones Francisci Maironis.

XV. századbeli, nagy ívrétű papír-codex. Magassága 42, szélessége 28 centim.

Eredetileg 129 levélből állott. Jelenleg csonka. Hiányzik az első levél; továbbá a 102–109, 116, 122, 123, 125, 127 levél. Némelyik erőszakkal van kitépve. Több helyen a kezdőbetűk is ki vannak vágva.

Két hasábosan van írva. Az írás nem olasz, valószínűleg német-alföldi.¹⁾ A szövegben az egyes fejezetek (distinctiók) kezdőbetűi díszesen vannak kiállítva. És pedig kétféleképen: az egyszerűbbek kék vagy veres festéssel; a fényesebbek, négyszegletű arany alapon élénk színű virágdíszítményeket tüntetnek elő.

A könyv Franciscus de Maironis XIV. századbeli scholastikus írónak munkáját tartalmazza, a melyben Aquinoi Tamás híres vallásbölcészeti munkájának első könyvét magyarázza.

---

¹⁾ Denis (Codices Theologici Bibl. Pal. Vind. II. 1214 l.) tévesen mondja rövid ismertetésében »Manus certe Codicis italica est «

A czimlap hiányzik. A szöveget megelőző tiszta lap alján olvasható az első tulajdonos következő jegyzése:

Liber fratris michaelis emptus padue novem ducatis questiones francisci maronis super primo sentenciarum.

A 128^b lapon a codex-másolónak zársorai:

Et sic finis tocius est primi etc. Francisci de Maronis. Anno a natiuitate domini M^oCCCC^oXLIX^o Mensis Nouembris die vicesimo octauo etc.

Ez alatt pedig Vitéz írásával, veres tentával, áll:

Deo gracias. finiui repetendo die vltima octobris 1463. Z. Inceperam autem repetere anno eodem anno (sic) in festo beati Gregorij.

Ezen jegyzet szerint tehát a codex tanulmányozását 1463 márczius 12-én¹⁾ kezdette meg és ugyanazon év október 31-én fejezte be. Mit jelentsen a Z-betű a második sor végén, nem határozhatjuk meg biztosan. Talán Zredna kezdőbetűje? Egyébként kétes az is vajjon csakugyan Z. betű áll-e előttünk?

Hogy Vitéz a könyvet szorgalmasan tanulmányozta, arról minden lap tanuskodik. Számos helyeket húzott alá; és a lap-széleket sűrűn lepik el jegyzetei.

Habár több kéz jegyzeteivel találkozunk a könyvben, Vitézét biztosan meg lehet különböztetni, jellemző vonásai és a fel-tűnő veres tinta által is.

Tartalom-mutató feljegyzései igen sűrűn fordulnak elő; egy lapnak szélén gyakran 8—10. A logikai és metaphysikai szabá-lyokat rendszerint egész terjedelmökben kiírta.

Nem ritkán kétségeit és kifogásait fejezi ki. Így p. o. a 23^a lapon a szerző szent Ágostont hozza fel állításának támoga-tására. Vitéz e lap szélén megjegyzi:

*Salua reuerencia, aliter ibi loquitur Augu-
stinus.*

A 36^a lap széle a következő jegyzettel találkozunk:

Dubium

*Regula superior non tenet in hiis que se ha-
bent per modum habitus et quietis, sed solum in
hiis que se habent per modum fluxus et fieri.*

¹⁾ Kétségkívül nagy szent Gergelyt érti.

E jegyzetekből kitűnik Vitéznek nagy jártassága a scholasztikai bölcsészetben; és az is hogy ő a humanista nem hanyagolta el a középkor tudományos irodalmát sem.

Figyelmet érdemelnek a könyv táblái. Ezek barna, préselt bőrbe vannak kötve. A táblák belső fele szokás szerint papírral vagy hártával volt bevonva. De ez idővel levált, és most a táblák belseje látható, mely egykorú kéztől származó jegyzésekkel van borítva.

Ezek egy kódexet irató egyénnek kiadásait tüntetik fel, a másolók, javítók számára. Például:

Item Wilhelmo de Egmonda dedi 3 libras.

Item Gaspar scribenti priorum librorum dedi 4 libras.

Item Gaspar feria 2 post penthecostes tribus horis correxit.

Item Wilhelmo scriptori domini prepositi 4 libras dedi.

Item Anthonio de Francia dedi 2 libras.

Item scriptori Cornelio domini prepositi dedi 1 libram.

Item pro papiro iterum dedi 6 solidos.

Úgy a pénzszemek, mint az irtokok nevei mutatják, hogy a feljegyzések Franciaországban vagy Belgiumban történtek. Innen kerülhetett a codex Olaszországba, hol azt frater Michael vásárolta. Valószínűleg ettől szerezte meg Vitéz.

A kézirat jelenleg a bécsi udvari könyvtárban őriztetik. (Cod. lat. 4792.)

V.

Plinii Epistola e.

XV. századbeli, ívrétű hártya-codex. Áll 10 $\frac{1}{2}$ quaternióból, ezek mindegyike 10, tehát összesen 105 levélből. Magassága 26, szélessége 18 centim.

A florenczi műhelyekben készült, egyszerűbb Corvin-códexek modorában, fehér hártván, kis gömbölyű betűkkel van írva.

A szöveget két tiszta hártya levél előzi meg. Az elsőnek előlapján egykorú olasz cursív írással fel van jegyezve: Epistole és alább Epistole Plinii Junioris.

A 3^a lap a címlap. Felső és bal szélét csinos arabeszk-diszítvány fogja körül. Az alsó lapszálen két géniusz zöld koszorút tart, a melyben arany sugarak által környezett címer-

pajzs van elhelyezve. Ez két részre oszlik. A felső ezüst mezőben lépdelő veres oroslán, az alsó kék mezőben fehér lilium s két oldalán egy-egy arany csillag tűnik elő: Vitéz János címere.

A lap élén a következő címfelirat, veres tintával, olvasható:

C. PLINII SECVNDI VERONENSIS ORATORIS EPISTOLARUM LIBER PRIMVS FOELICITER INCIPIT.

A szöveg első P. betűje fényes arabeszk-diszitményekkel, szokatlan nagyságban van kiállítva.

A 10^b lapon kezdődik a második könyv,

» 20 ^a	»	»	» harmadik	»
» 30 ^a	»	»	» negyedik	»
» 39 ^b	»	»	» ötödik	»
» 48 ^b	»	»	» hatodik	»
» 59 ^a	»	»	» hetedik	»
» 68 ^b	»	»	» nyolczadik	»

Végre a 78^a lapon kezdődik: Plinii Panegiricus ad Traianum Imperatorem.

E szerint a codex az ifjabb Pliniusnak leveleit és Traján előtt tartott panegiricus-át tartalmazza. A levelek nyolcz könyve az ismert kiadások I—VII. és IX. könyvének felel meg; mindössze 222 levelet tartalmaz. A levelek VIII. és X. könyve codexünkben hiányzik.

A 104^b lapon, hol a szövegnek vége szakad¹⁾, Vitéz János ostól veres tintával e jegyzet áll:

de hoc panegirico P. mencionem facit supra Libro 3. Epistola 57 et eciam in epistola 62. Bude, 1464. Maij 23.

Ezen dátum kétségkívül azt a napot jelöli, a melyen Vitéz a codexnek javítását befejezte.

A codexnek szövege hemzseg hibáktól, melyeknek kijavításával több kéz foglalkozott.

Az egyik fekete tintát használt a javításnál; azonban csak felületesen járt el, nem vett észre minden hibát. Jegyeit és jegyzeteit szórványosan találjuk a sorok között. Ő eszközölte a levelek legelső számozását.

¹⁾ Itt áll a »Finis«. Alatta közvetlenül új szöveg következik ugyan, mely a 104^b lapnak felét, a 105^a lapot és a 105^a l. felét foglalja el; de ez nem más mint a 104^a lapból kihagyott szöveg utánpótlása.

Ezen javító munkáját pontosan superrevideálta Vitéz, a ki szokása szerint veres tintát használt. A hibákat részint aláhúzta vagy megjelölte, részint kijavította. Kétségkívül egy más példány állott rendelkezésére, a melylyel saját kéziratát összevetette. Erre utal a sok vessző, pont, zárjel, aláhúzás, s egyéb igazítás, melyekkel a sorokban és a lapszéleken találkozunk. Az első corrector javításait sem kímélte, és több helyen tett rajtok igazítást. Gyakran törölt ki egész mondatokat, sőt lapokat. ¹⁾ A levelek másodszeri számozását is neki tulajdonítjuk; az egyes lapokat, a felsőszélen, arabs számokkal jelölte meg. Ezenkívül a leveleket folyó számokkal, a panegiricust felirattal ő látta el.

Tartalommutató jegyzeteket ezen codex lapszéleire nem írt.

Figyelemreméltó mindazáltal egy szó, melyet a 82^a lap szé-
lére jegyzett, Plinius következő helye mellé: »Postquam exerci-
tationibus nostris non veterum aliquis, cui decus muralis aut
ciuica, sed greculus magister assistit«. E Vitéz által ideírt szó
»harsolo,« a mi talán a greculus magisternek (a mely szó
többi között és e helyen is hírnököt jelent, a ki a fegyver-játé-
koknál jelt adott) megfelelő magyar kifejezés.

A kézirat barna préselt bőrbe van kötve. Az előtábla hom-
lokán, hártya czímszalagra egykorú írással a könyv czíme van
feljegyezve: »Epistole plinii iunioris«. A táblákon két kapocs
nyoma látható.

A codex a bécsi udvari könyvtárban őriztetik. (Cod. lat. 141.)

VI.

Szent Jeromos.

XV. századbéli hártya-codex. Alakja feltűnően nagy. Az e
korbéli olasz műhelyekből kikerült kéziratok, névszerint a Cor-
vinák között egyet sem ismerünk, mely mérveit tekintve ezt akár
meg is közelitené. Magassága 55, szélessége 36 centim.

A kézirat kiállítása fényes, a hártya minőségére nézve is
kitűnő; bár több helyen össze van varrva, néhol lyukas. Az egyes

¹⁾ Így p. o. a 46^b és a 87^a lapon.

lapokon nagy lapszél van hagyva. Minden ternio nyolcz levélből áll. Minden lapra 48 vonalozott sor jut.

A kézirat három részből áll. Az első 139, a második 105, a harmadik 161; — tehát az egész összesen 405 levélből áll.

Az 1. levél üres.

A 2. levelet a tartalommutató tölti be. (Vt Ordo In Epistolis Beati Hyeronimi Habeatur Tripartienti Svnt. Primus Continet Epistolas Ad Viros Destinatos. Secvndus Epistolas Ad Feminas. Tercius Epistolas Et Tractatus Investivarum.)

A 3. levél első lapja a címnap, mely fényesen van diszítve. Arabeszkés keret veszi körül, a melyhez hasonlót sok Corvinoxodexen találunk. A felső szélén három medaillonban egy író férfi — egy kezében irat-tekerceset tartó ülő férfi — egy olvasó főpap alakjai láthatók. A három medaillon között két génusz áll. A baloldali lapszálen két madár között, egy medaillon szónokló férfi alakjával. A jobboldali lapszálen: két mezítlén gyermek között, az előbbieknél nagyobb medaillonban szent Jeromos a pusztában van előállítva. Az alsó lapszél két végén két medaillon két olvasó főpap alakját zárja magában; az egyik öregebb, a másik fiatalabb. (Talán Vitéz János és Janus Pannonius.) A középén tájkép, melyben két génusz által tartott kettős aranykeret, ezen belül koszorú, s ezen belül a czimerpajzs, két mezőre osztva; a felsőben vörös alapon arany oroszlán, az alsóban arany lilium két arany csillag között. (Vitéz János czimere) A pajzs felett arany kereszt.

A lap első betűje (D) keretül szolgál ismét Jeromos alakjának, a mint bíbornoki ruhába öltözve olvas és mellette az oroszlán fekszik.

A lap élén nagy aranyos capitalis betűkkel:

DAMASI PAPE AD HYERONIMVM SVPER QVINQVE
QVESTIONIBVS LIBRI GENESIS.

A szöveg első hat sora kék, vörös, sárga és zöld színekre festett majuscula betűkből áll.

Még ugyanazon lap szakad vége Damasus levelének, és kezdődnek szent Jeromos levelei. Ezek a 70^a lapon végződnek. Ugyanott veres tintával olvasható a következő munkának czíme: Cathalogus Hyeronimi virorum illustrium siue ecclesiasticorum

a passione christi usque ad XIV. Theodosii imperatoris annum ad dextrum consularem prologus incipit.

A 71^a lapon arabeszkés kezdőbetű. A szöveg első négy sora színes uncialis betűkkel van írva.

A 119^b lapon kezdődnek szent Jeromos beszédei, melyek a 138^a lapon végződnek. Ezt három üres lap követi.

A kötet második részében a 140. levelet a tartalommutató foglalja el, ékes kezdőbetűvel és hat színes sossal; (Rubrice Secundi Libri Continentis Epistolas Ad Virgines Et Mulieres Destinatas) 141^a lapon pedig a szöveg ismét díszes kezdőbetűvel és kilencz színes sossal kezdődik. Vége a 243^a lapon van. Másfél lap üres.

A kötet harmadik részében a 245^a levelet a tartalommutató foglalja el. (Seqvuntur Rubrice Tercie Partis Scilicet Invektivaram) Negyvenhárom polemikus művet tartalmaz.

A kéziratot Vitéz 1470-ben javította. Mind a három rész végén, veres tintával, feljegyezte, mikor végezte e műveletet. E jegyzések a következők:

Finiui hanc primam partem huius libri legendo et emendando die XI. iulii 1470.

Finiui hanc secundam partem legendo et emendando die XXVI. iulii 1470.

Finiui legendo et emendando die prima septembris 1470. Emendare ad plenum non potui propter varia exemplaria emendacior tamen est aliis similibus quos viderim Jo.

Vitéz tehát kéziratát több más codexszel vetette össze. A leíró által elkövetett hibákat kiigazította, a kihagyott szavakat és mondatokat utánpótolta. Mivel a leíró a görög nyelvben járatlan volt, s a görög szavakat kihagyta, ezeket Vitéz a szövegbe írta.

Denis, ismertetve e codexet, és nem tudva, kit kelljen »Jo« alatt keresni, megjegyzi: »De quo nomine quod coniectem, non occurrit. Satis vero pro aevo suo praestitisse videtur, quisquis sub illo Jo. latere voluit.«¹⁾

Ezen codexben sem szorítkozott Vitéz a javításra. A lap-széleken sűrűn fordulnak elő tartalommutató és más jegyzetek. Ime néhány példa:

¹⁾ Codices Theologici. II. 619. l.

- 11^a lap. Nota, hic de historia.
 12^a » Nota, que fuit prima lingua.
 82^a » Nota, Amicicia que desinere potest, vera nunquam fuit.
 90^a » Nunquam est sera penitencia.
 98^a » Ganges idem qui phison.
 99^b » Jeiunia moderata sint.
 136^b » Nota, Paulus apostolus virgo fuit, Helias virgo, Heliseus virgo, Jeremias virgo.
 142^a lap. Nunquam est sera conversio.
 174^b » Quantum a consilio distat imperium.
 186^a » Adam ubi putatur sepultus.
 261^a » Nota, paulus sumit testimonium de poetis.
 265^b » XX^{ns} numerus infaustus.
 266^a » Nota, daniel et tres pueri fuerunt eunuchi.
 174^a » Nota, doctissimam greciam.
 179^a » Contra podagram stb.

A codex kötése is nevezetes. A táblák barna bőrrel vannak bevonva. Mindkettőnek közepén Magyarország czimere: négy veres mezőre osztott pajzs; két mezőben négy ezüst pólya, és két mezőben arany oroszlán.

A felső két sarokban balról a lengyel czímer: veres mezőben ezüst sas; jobbról a magyar czímer a négy pólyával. Az alsó sarkokban megfordított rendben ismétlődnek e czímerek.

A lengyel czímernek megjelenése a könyv tábláján csak úgy magyarázható, hogy a kéziratot Ulászló király köttette be.

Valószínű ugyanis, hogy a jelen kézirat a budai könyvtárba, utóbb pedig innen Gritti útján jutott Velenczébe, hol a Zeno család szerezte meg. Ennek egyik tagja VI. Károly császárnak ajándékozta,¹⁾ s így került a bécsi udvari könyvtárba. (Cod. lat. 644.).

¹⁾ A könyv táblájára ragasztott levélen olvasható:

Augusto nostro Carolo VI. Romanorum Imperatori hunc codicem dono dedit Apostolus Zeno Venetus, eiusdem poeta et historicus. A 1723. mense Maio.

VII.

Joannes Scholasticus.

XV. századbeli hártya-codex. Áll 189 levélből, melyekhez elején és végén egy-egy üres levél járúl. A terniók 10 levélből állanak. Magassága 26, szélessége 17 centim. Hártyája finom minőségű; itt-ott ügyesen van foltozva. Az egyszerűbb Corvinákhoz hasonlóan van kiállítva; valószínűleg florenzi műhelyben készült.

Az első könyvtábla belső részén, egykorú cursív írással fel van jegyezve a codex tartalma.

Hoc volumine complectuntur Vita Johannis Scholastici¹⁾ Abbatis montis Synai.

Liber Johannis Scholastici de spiritualis gradibus scale.

Eiusdem liber unus ad Pastorem.

Commendatio precedentis operis a Johanne Abbate Raitensi.

Az 1^a lap három szélét arabeszkos díszítmény fogja be. Az alsó lapszél közepén zöld koszorú által körülvett kék mezőben, fekete holló vörös csőrrel, vörös lábakkal és kifeszített szárnyakkal látható, csőrében arany gyűrűvel.²⁾

Ugyanezen lapon kezdődik a könyv előszava, mely a 2^b lapon végződik, a hol a Johannes Scholasticus életrajza kezdődik. Címe vörös maiusculákkal van írva: Incipit Vita Sancti Johannis Scholastici a Daniele Monaco Sub Compendio Scripta.

A 6^b lapon: Explicit Vita. Incipit Epistola Johannis Abbatis Raitensis Hortantis Johannem Scolasticvm Ad Describendam Spiritualem Scalam.

7^a l. Responsio Johannes Johanni Salvtem.

8^b l. Incipit Spiritualis Gradatio et Primvm De perfecta Abrenvnciatione Secvli Gradus Primus.

Ezt követi huszonkilencz fejezet, melyek az erkölcsi tökélesbülés lépesőit (gradus) adják elő.

174^a l. Explicit Gradus XXX. Et Vltimus Spiritualis Scale.

¹⁾ A VI. században élt.

²⁾ A Corvin-holló így ritkán fordul elő. A Hunyady Mátyás címerében a holló ülő helyzetben állítatik elő, fekete csőrrel és fekete lábakkal.

174^b l. Eiusdem Ad Pastorem Liber incipit In Qvo Agitur Qvalis Esse Debeat Rationalivm Omnivm Pastor.

186^a l. Explicit Liber Ad Pastorem Feliciter.

Commendatio Precedentis Operis A Johanne Abbate Raitentis Cenobii Scripta In Quo Totvm Fere Opus Brevissime Ac Mystice Exponitvr Lavdatvrque Scriptor Eximie.

189^a l. Explicit Feliciter Deo Gratias Amen 1470.

Minden fejezet czíme és zársorai veres maiusculákkal vannak írva. A szöveg első betűje mindig arabeskes initialis.

A 189^a l. A zársor után, Vitéznek veres tintával írt következő jegyzete áll:

Finiui legendo et signando die 26. Septembris 1470. Jo.

A signando alatt érti, hogy a leveleket veres arabs számokkal jegyezte meg. E mellett a 23—55, 73—96, 104—121. levél felső szélére a fejezett rövid czímét írta, (de obediencia — de penitentia — de detractioe — de loquacitate — de mendacio — de accidia — de gula — de pudicia — de auaricia — de inani gloria — de superbia — de blasfemia — de mansuetudine — de hnmilitate — de discrecione —).

A lap szélekre számos tartalommutató jegyzeteket is írt. És bár nem említi, sok helyen a hibás szöveget kijavította. A teljes javítást valószínűleg azért nem eszközölte, mert nem állott más példány rendelkezésére.

A kézirat préselt, barna bőrbe van kötve. A csattok egyes részei még megvannak.

A codex Farkas Lajos jeles könyv-gyűjtő birtokában volt, s annak gyűjteményével a Nemzeti Múzeum könyvtárába került.

Honnan szerezte Farkas Lajos, nem tudjuk. Hasonlag nem dönthető el positivitással az a kérdés sem, vajjon e codex a Corvina alkatrészét képezte-e?

VIII.

C i c e r o .

Míg az eddig tárgyalt hét codexről, Vitéz sajátkezű feljegyzéseiből tudjuk, hogy azokat ő javította; a két codex, mely itt következik, ily feljegyzéssel nem bir ugyan, de a lapszéleken

előforduló jegyzetek írása kétségtelenné teszi, hogy Vitéz kezétől származnak.

Az első a bécsi udvari könyvtár Cicero-codexe.

XV. századbeli ívrétű hártya-codex, mely 318 levélből áll. Magassága 38 szélessége 25 centim. A hártya igen szép, a margó széles. Az egész kézirat pazar fényvel van kiállítva.

Az 1-ső levelet a könyv tartalommutatója foglalja el.

A 2^b lapon fényesen kiállított virágkoszorú keretet képez Quintilian egyik helyének, a melyben Cicerót magasztalja.

A 3^a lap a címlap. A díszesebb Corvinákhoz hasonlóan van ékítve. A lapot madarak és geniuszok alakjaival tarkázott arabeszk keret veszi körül, a melyen egy női arczkép is fordul elő. Az alsó lapszél közepén zöld koszorúban van a címerpajzs, Vitéz címerével. A felső aranymezőn lépdelő veres oroszlán, az alsó kék mezőben liliom és két csillag. A pajzs felett az arany érseki kereszt, a mi kétségtelenné teszi, hogy Vitéz mint esztergomi érsek (tehát 1464 után) rendelte meg e codexet.

A szöveg első C betűjének öblébe férfi alak van festve, kezében nyitott könyv, háttere tájkép. Minden fejezet, vagyis beszéd szövege arabeszk diszitményű initialissal kezdődik.

A könyv Ciceronak 32 és Sallustiusnak egy beszédét tartalmazza.

A lapszéleken és néha a sorok között is két kéz javította a hibákat, s feljegyezte az eltérő olvasásokat (lectiones variantes.) Az egyik Vitézé.

A kézirat préselt barna bőrbe van kötve. A négy csattból háromnak egyik fele van meg, a hátsó táblán. Mind a három szép ezüst filigrán munka, és két zománczozott címerpajzsot foglal be. Két csatrrészen Vitéz címere látható; az egyik felén fekete a másik felén pedig ezüstsínű infula van helyezve. A harmadik csatton Mátyás címere: a négy mezőben három pólya, kettős kereszt, holló és oroszlán. Ez volt kétségkívül a negyedik csatton is.

Az arany vágás diszitményekkel van ellátva.

A kézirat jelenleg a bécsi udvari könyvtárban őriztetik. (Cod. lat. 11.) A salzburgi érsekség könyvtárából került ide. Salzburgba kétségtelenül a Bechensloer-féle zsákmánnyal jutott.

IX.

Macrobius Theodosius.

A florenczi Laurentiana könyvtár kézírata.

(Ismertettem a Könyv-Szemle folyó évi III. füzetében.
128—130. ll.) ¹⁾

KÜLFÖLDI MOZGALMAK A CORVINA-IRODALOM TERÉN.

Közli: Csontos János.

Azon irodalmi mozgalom, melyet a visszaérkezett konstantinápolyi Corvin-codexek tudósaink körében támasztottak, felkeltette a Corvina iránti érdeklődést a külföldi tudósokban is, kik kérdéseikkel a Nemzeti Múzeum igazgatóságát gyakrabban felkeresik.

Ez érdeklődés eredménye gyanánt sorolhatjuk fel azon ismertetések, melyek a nevezett codexekről: a »The Athenaeum« »Bibl. l'Ecole des Chartes« és »Bibliographischer Anzeiger« tavalyi folyamaiban megjelentek; s erről tanúskodik a jelen közlemény is.

Meyer Vilmos a müncheni könyvtár titkára s az ottani tudományos Akadémia tagja u. i., f. é. sept. 4 én Pulszky Ferenczhez levelet intézett, melyben tudósította, hogy a müncheni könyvtárban a már három ismerteken kívül, három egészen ismeretlen Corvin-codexet talált, melyeket részletes leírásban mutat be. Felvilágosítást kér továbbá több görög és latin Corvin-codex iránt, melyek részint a müncheni részint más könyvtárakban őriztetnek, végül mellékel néhány boríték másolatot a müncheni traditionalis görög Corvin-codexekről, s arra kéri Pulszky Ferenczet, közölné azokat levelével együtt a M. T. Akadémia tagjaival, hogy az érdeklődő tudósok az új Corvin-codexekről tudomást nyerjenek, s a mellékelt másolatokon lévő czimereket a Corvin-codexekéivel összehasonlíthassák.

¹⁾ A következő, utolsó közleményben ismertetni fogom azon kéziratokat, melyek Vitéz birtokában voltak, de a melyekben sem javításai sem jövezetei nem fordulnak elő.

Pulszky Ferencz e levelet bibliographiai természeténél fogva a múzeumi könyvtárral közölte, mely azután e sorok íróját bízta meg a válaszadással.

S mivel Meyer úr levele a Corvina bibliographiájához jelentékeny adalékokat szolgáltat, a muzeumi könyvtár válasza pedig a Corvina-kérdés jelen álláspontjáról nyújt tájékozást, czélszerűnek láttuk mind a kettőt a »Magyar Könyvszemlé«-ben lenyomatni, hogy egyrészt hozzáférhetővé tegyük azoknak kiket az ügy közelebről érdekel, másrészt hogy az olvasó közönséget a magyar bibliographia egyik fontosabb mozzanatáról tájékoztassuk.

Meyer Vilmos úr levele magyar fordításban így hangzik :

I.

Mélyen tisztelt Uram!

A müncheni kir. udvari- és államkönyvtárnak ekkorig három Corvin-codexét ismerte a tudományos világ. Ezek a: Cod. latinus 294. Agathias; Cod. lat. 69. Celsus; és Cod. lat. 175. Beda-Seneca címűek. Engem megvizsgálásukra Fischer Lajos tanár úrnak a télen hozzám intézett levele készített, s különösen a 175. számú iránt biztos felvilágosítást tudtam adni. (Lásd: Fischer értekezését: »König Mathias und seine Bibliothek« 36 l.)¹⁾

Ezáltal figyelmessé téve tovább folytattam a nyomozást, és találtam még két olyan kéziratot, melyek a budai könyvtárban, s hármát olyat, melyek Mátyás király könyvtárában foglaltak helyet.

Közlöm ezt önnel azon kérés mellett, hogy legyen segítségemre a még hátralevő kérdések megfejtésében.

Fischer, munkája 24. lapján említi, hogy »Porphyrii oratio de vita Platonis« Augsburgból 1806-ban jött Münchenbe, de jelenleg a könyvtárban nem található. Arra a gondolatra jöttem, hogy hátha ez görög kézirat lesz? És csakugyan, a görög 449. számú kéziratban, mely »Prophyriusnak: de vita Plotini platonici philosophi« munkáját tartalmazza, találunk egy felragasztott levelet, melyen »ex Budensis bibliothecae direptione ereptum« feljegyzés és az olvasható: hogy a codexet Ferdinánd császár

¹⁾ Ezen munka a múlt hónapokban jelent meg, s minthogy a tárggyal szorososan összefügg, ismertetését jelen közlemény kapcsolatában a 216. lapon adjuk.
Szerk.

Schegkius Jakabnak, ez pedig Heschelius Dávidnak ajándékozta, kinek adományából aztán 1595-ben az augsburgi könyvtárba került. E feljegyzést Hardt: *Catalogus codicum graecorum bibl. Monacensis* című munkájában lenyomatta, hol a codex tartalma is fel van sorolva. Diszítések vagy címerek nincsenek a codexben, ilyenek csak a könyvtáblák préselt bőrkötésén vannak. Hasonló címereket (oroszlán és sas) és diszítéseket találtam a 490. számú görög codex borítékán is. Ez a két codex tehát bizonyosan a budai könyvtárból származik; talán ön pontosabban fogja az időt meghatározhatni.

A bajor választófejedelmi könyvtár 226. és 254. számú, és az augsburgi könyvtár 482, 495. és 504. számú görög codexei, kötésükön az előbbiekhöz hasonló diszítéseket és címereket mutatnak fel, miértis futólagos boríték másolataikat ide melléklém.

De ezen dolgok önre nézve csekély érdekűek, áttérek tehát azon szép kéziratokra, melyek Corvin Mátyás birtokában voltak, s nagyobbára az ő megrendelésére irattak.

Egy alkalommal a Buoncompagni herceg római könyvtárában, a Trivulzio örgrófi család milanói könyvtárának egy jegyzékét olvastam, melyben, mint homályosan emlékszem, egy kézirat mellett azon megjegyzés állott, hogy Mátyás királynak volt tulajdona. — Olvastam továbbá, hogy az escuriali könyvtárnak gyöngye, a Codex aureus, szintén Corvin Mátyás tulajdonához tartozott, azután a Habsburg házáé volt, mely azt csak különös szerzetásokkal mutatta, míg végre II. Fülöp alatt az Escuriálba került.

Ha az önök tudományos köreiben erről valami tüzeteset tudnának, igen hálás volnék a tudósításért, mert azon kézirat eredetileg II. Henrik császártól Speyernek az én szülővárosomnak ajándékozott, és ekkoráig a miniatur festészetnek ezen remekéről alig tudunk valamit.

A müncheni könyvtár eddig ismert három Corvin-codexéhez számítandó még tehát: 4) Cod. lat. 310. 5) Cod. lat. 341. és 6) Cod. lat. 627.

A 310-ik és 341-ik számú codexek bőrben vannak kötve, s a borítékot ugyanazon diszítések ékesítik, mint a 175. számú latin codexnél.¹⁾

¹⁾ Préselt vörös bőrkötés; virágos arany diszítésekkel, préselt arabeskekkel s a közepén Magyar- és Csehország címerével. Szerk.

A 627. számú codex kötése kék selyem.

A három kézirat fehér hártján csinosan van kiállítva.

Mind a háromon a választófejedelmi bajor czímer mellett, a hercegi bajor könyvtár czímere van ráragasztva 1618-i évszám-mal. Ez időben tehát mind a három kézirat már a müncheni könyvtárban volt.

4) Cod. lat. 341. 64 foliorum.

A boríték táblán több sor kékre festett préselt karika volt. A közepén van a czímer korona nélkül. Első és negyedik mező négy pőlya, második és harmadik egy oroszlán. A hátsó boríték-tábla hasonló az elsőhez, s csak a felső szélében arany majuscullakkal a kézirat czíme olvasható: HISTORIA BONONIENSIS.

Az 1-ső levél 23 centim. magas és 16 centim. széles, s egyszerű diszítésekkel (fehér, kék, vörös, zöld) van ékesítve. Az alsó részben zöld és vörös koszorú foglalja be az arany koronás címempajzsot, mely kék alapon fekszik.

A kék szív-pajzsban arany ágon álló holló csőrében arany gyűrűvel, az első és negyedik vörös mezőben négy négy ezüst pőlya, a második és harmadik vörös mezőben ezüst kettős farkú oroszlán arany koronával jön elő.

A szöveg első T. initialéja finom miniaturban két ifjút ábrázol (Magassága és szélessége 0,048).

Az első borítéktábla belsejére egy papírvél van ragasztva, melyen 33 vers foglaltatik. Tartalmuk a közvetlenül következő költeménnyel:

»Accipe quisquis ad hoc uertis pia lumina uersus.«

áll összefüggésben.

Első levélen vörösben olvasható:

Historia Bononiensis Thome Senece qualiter. d. Galeatius Marscottus eques extraxit Magnificum Hannibalem Bentiuolum de carcere et reliqua praeclara gesta per eos. Incipit. et lege diligentissime:

Feketében: »Thespia iam nimium lenta cessamus in umbra«.

Mindössze négy könyv; a 2. 3. 4-ik könyv kezdetén, valamint az azután következő költemény elején kisebb festett initialisok vannak miniatur nélkül.

58-ik levélen rubrumban: »clarissimo Viro et Insigni Equiti. d. Galeatio Marescotto de Caluis Gaspar Tribachus Mutinentis S.p.d.

Feketében: *Alta Marscote quamquam sit gloria gentis. 95 vers. A végén: Tribrachus.*

61-ik levél vörösbén: *Tibrachi Mutinensis ad Magnificum Equestris ordinis virum. d. Galeaç Marscottum oda de vera nobilitate. Incipit feliciter.*

117 vers. Végén: *Finis, Laus deo clementissimo.*

63-ik levélen vörösbén: *Tibrachus Mutinensis ad Magnificum virum. d. Galeaç Marscottum Equitem auratum.*

Feketében: *Si lauros victor meruit quicumque virentis.*

51 vers. Végén: *Finis optatus.*

Ezen versek még kiadatlanok. Igen hasonló kéziratot ehhez Tiraboschi egy barátjának kellett birnia. Lásd Tiraboschi: *Storia della letteratura Italiana* tom. VI. par. III. cap. IV. §. 6. (ed. 1809. Firenze) tom. VI. p. 901.; *Tibrachus*ról ugyanott 911. l.

5) *Cod. latin. 310. 109 + 1 foliorum.*

A 341-ik számúval egyenlő bőrkötés.

Az első levél 0,27 magos és 0,18 széles, s kék, vörös, fehér és zöld lapszéli díszítésekkel ékeskedik; az alsó részben van a czímer kék alapon zöld koszorútól szegélyezve.

Holló mint fönt; négy négy ezüst pólya vörös mezőben, és hasonló mezőben egy egy kettős farku ezüst orozlán arany koronával.

A codex tartalmát azon felírás mutatja mely a második borítéktábla homlokzatán arany majuskulákkal olvasható:

»ORATIONES DEMOSTHENIS«.

Itt vannak Demosthenes és Aeschines beszédei, Leonardus Aretinus fordításában.

1-ső levél: *Praefatio Leonardi Aretini ad Nicolaum Medicen.*

3-ik » *Argumenta.*

7 » » *Oratio prima Contra Philippum.*

11 » » *Secunda in Philippum.*

15 » » *Tertia De Pace.*

18 » » *Tertia in Philippum.*

23 » » *Pro Diopyte (De Chersoneso).*

31 » » *Eschinis contra ctesiphontem.*

65 » » *Demosthenis pro ctesiphonte.*

104 » » *Epistola Eschinis ad Senatum et Populum Atheniensem.*

105-ik levél: Epistola Philippi ad Athenienses.

Ezen fordításokból csak kevés van kiadva.

Az 1—106. levelek egyenlők a Codex Laurentianus plutei 90. cod. 61, 1—86. leveleivel, és igen hasonlóak plutei 82. cod. 8, 78—176. leveleivel. Lásd: Bandini Catalogus Bibl. Mediceo Laur. III. p. 643 és 192.

106—109-ik levelek egyenlők a Laurentiana plut. 90. cod. 85. 55—58. leveleivel.

Más kéziratokat említ Mazzuchelli II. part. IV. p. 2216.

6.) Cod. lat. 627. 80 foliorum, 0,175 magas és 0,125 széles. A borítéktábla belsején áll:

Anno M. DLXIII. XXI. NOV. Accepimus ab Ingolstadt:

A 80-ik levélen pedig az előbbinél újabb írással olvasható: Pro Bibliotheca generosi domini Joannis Jacobi Fuggeri Kirchengae Vianequae (Voigtsbers?) Baronis. (Fugger Jakab János meghalt 1575.)

Az első levél lapszéli díszítései, a 310-ik és 341-ik sz. codexek díszítéseitől eltérnek, s amoretteket, Ptolomeus arczképét, s a szentlélek jelképet (galambot) mutatják fel.

Alul egy angyal és két amorett tartja a tíz szegletű korona nélküli címert, mely vörös mezőben van festve s zöld koszorú szegélyezi be.

Szívpajzs, pólyák, oroslán mint fűnt.

1-ső levél arany felirattal kezdődik: MATHIAE. PALMIERII. IN ARI | STEAM. DE. INTERPRETATIO | NE. LXX. INTERPRETVM. AD | S. D. PAVLVM. II. P. MAXIM | VM. PRAETATIO.

3-ik levél vörösben: Aristeas ad Philocratem fratrem de septuaginta interpretibus per mathiam palmierum e graeco in latinum versus.

80-ik levél vörösben: »FINIS. ARISTEE. AD PHILOCRA | TEM. FRATREM. DE INTER | PRETATIONE. SEPTVAGINTA. | INTERPRETV. PER MATHIA. PALMIERVM. PISA NVM. EGRE | CO. IN LATINVM. VERSI: | D. G. N. Q; M. | G. H. S. I.

Ezen fordítás már több kiadásban jelent meg. Lásd: Tiraboschi Storia tom. VI. libro III. cap. I. §. 20. (ed. 1809. p. VI. pag. 663.) és Bandini Catalogus etc. II. pag. 657. De az aláírás-

ban úgylátszik máshol a »Pisanum« szó hiányzik¹⁾, különben ezen Palmierust a florenczível fel nem cserelhették volna.

Ezen három codex közül, melyek egytől egyik az olasz humanisták műveit tartalmazzák, a 431-ik számú a legfontosabb, úgy tartalmánál fogva mint költeményeinek ritkasága által.

Kérem Önt mélyen tisztelt uram legyen szíves ezen kéziratokról, az Akadémia tagjait kikre nézve érdeklélve bírnak tudósítani s az ide mellékelt czímerek összehasonlítását eszközölni.

További kérdéseire szolgálatára állok.

Kitünő tisztelettel

München, 1878. sept. 4.

legalázatosabb

Meyer Vilmos

az állami könyvtár titkára és a tudományos Akadémia rendkívüli tagja.

Ezen levélre a következő válaszirat küldetett:

II.

Mélyen tisztelt Uram!

Azon körülménynél fogva, hogy évek óta a középkori s különösen a Corvin-codexek tanulmányozásával foglalkozom, Dr. Fraknoi Vilmos könyvtárunk igazgatója azon megbizatással tisztelt meg, hogy Önnek m. t. titkár úr f. hó 4-én hozzánk intézett nagybecsű soraira válaszoljak.

Mindenekelőtt engedje meg, hogy Önnek szíveimből gratuláljak azon szerencsés felfedezéshez, melylyel a Corvina bibliographiáját oly jelentékenyen gazdagította; szabadjon remélnem, hogy további búvárlatai nem egy ismeretlen Corvin-codexet fognak még napfényre hozni.

A mi mélyen t. titkár úrnak a két müncheni görög, s a Trivulzio- és Escorial-féle latin Corvin-codexek iránti kérdéseit illeti, engedje meg, hogy mielőtt ezekre részletesen válaszolnék, némelyeket a Corvina kérdés jelenlegi álláspontjáról előre bocsássak.

¹⁾ A bási A. II. 21. jegyű Aristeas codexben meg van. Szerk.

Négyszáz esztendeje, hogy Mátyás király könyvtára a történelemben szerepel, s mindenesetre háromszáz, hogy vele a tudományos világ foglalkozik. Ez idő alatt hazai és külföldi tudósok egyaránt fáradoztak e monumentalis könyvtár történelmi és bibliographiai részének felderítésén, s az e téren önállóan és szakfolyóiratokban megjelent munkáknak külön irodalma van. És ha mégis ekkoráig a Corvina pragmaticus és kritikai történetét, úgy mint kívánatos volna nem bírjuk, úgy az onnan van, mert a külföldi tudósok a mi, s a mieink a külföldi irodalmat nem méltatták kellő figyelemre.

Ezért hézagos a Schier (*Dissertatio de Reg. Budensis Bibliothecae Mathiae Corvini ortu Lapsu interitu et reliquiis. Viennae, 1799.*) munkája, mely különben e téren egyike a legalaposabbaknak s hasonló hibában szenved a Fischer tanár úr legújabb értekezése is ¹⁾, mely, anélkül hogy a kérdést új oldalról világítaná meg, különben nagy szorgalommal, sok ügyességgel, nem kis kritikai érzékkel, de a hazai irodalom majdnem teljes mellőzésével van összeállítva.

A Corvina történetének és bibliographiájának alapos megírását tehát, mely a két rendbeli irodalom felhasználásával, a könyv- és levéltári nyomozásokat is körébe vonja, még a jövőtől várjuk; hisszük nem eredménytelenül.

Az előmunkálatokat ez irányban Dr. Rómer Flóris Ferencz érdemes régészünk kezdte meg, ki 15 év óta az európai könyvtárakban elszórt Corvin-codexek nyomozásával foglalkozik; s mint a M. T. Akenémia 1876-i nagygyűlésen tartott értekezéséből tudjuk, ekkoráig 84 kétségtelen és 13 valószínű Corvin-codexet vizsgált át. Hasonló czélból több európai könyvtárban évekig fáradozott Simonyi Ernő történetbúvár s a magyar képviselőház 10 év óta tagja, ki összes e téren tett jegyzeteit Dr. Rómer Flórisnak rendelkezésére bocsátotta.

Általános tehát tudományos köreinkben a nézet, hogy ha érdemes régészünk, mind a maga mind pedig Simonyi Ernő jegyzeteit közzé fogja tenni, a Corvina bibliographiája egy jelentékeny művel fog gazdagodni.

Reméljük, hogy ez nemsokára fog megtörténni, de bármikor történnék is, mindig nyereség lesz az irodalomra nézve.

¹⁾ Czimét említettük a 209 l. ismertetését lásd a 215. l.

Időközben nagy lendületet nyert a Corvina ügye az által, hogy Dr. Fraknói Vilmos a M. Nemzeti Múzeum könyvtári igazgatója s a M. T. Akadémia titkára, »Magyar Könyv-Szemle« cím alatt egy bibliographiai folyóiratot indított meg, mely a muzeumi könyvtár kiadásában két havi füzetekben jelenik meg, s a magyarországi bibliographiának közlönye óhajt lenni; felölelni igyekszik mindazt a mi e tudomány körébe esik, kiterjeszti figyelmét a Corvin-codexek nyomozására is, és találkozási helyül szolgál azoknak, kiket irodalmi hivatásuk, hivatalos foglalkozásuk vagy ügyszere-tetük e térre vezet.

E folyóirat ez év végével III-ik évi pályafutását tölti be; a Corvináról már ekkoráig is, sok érdekes részint ismeretlen részint fel nem használt adalékokat közölt, azóta pedig, hogy a török szultán ajándékából nyert Corvin-codexeket ismertette, a Corvina-kérdés tisztázására egész kis irodalmi mozgalmat indított meg, mely nyomozásait három irányban folytatja s a Corvina-irodalomban új stádiumot jelez.

Az egyik nyomozási irány követésére, a Tacitus és Tertullianus című konstantinápolyi Corvin-codexek szolgáltatnak alkalmat, melyek Dr. Fraknói Vilmos szerencsés felfedezése szerint, Vitéz János esztergomi érsek és kitünű humanista 1467 és 1468-ból fönmaradt emendációit tüntetik fel, s legnagyobb valószínűséggel az ő könyvtárából kerültek a Corvinába.

E két codex Mátyás király czimerével van diszítve, de a mi különösen jellemző, a Tacituson Mátyás czimere egy másik czímer fölé van festve, melynek paizsát eredetileg egy jobbról rézsutosan húzott, a Corvin-czímer alatt is látható, pólya hasított keresztül, s valószínűleg a Vitéz czimere lehetett.¹⁾

E körülmény Dr. Fraknói Vilmost azon következtetésre bírta, hogy a nagyhirű Vitéz könyvtárnak nyomai a Corvin-codexek között keresendők s megindítá ez irányban a kutatásokat.

Fáradozásait nem várt fényes siker koronázta, mert már ez évi január havában a M. T. Akadémiában (a Vitéz könyvtárról tartott értekezésében) jelenthette, hogy Európa több nevezetes

---

¹⁾ A Vitéz czímer ilyen alakban rendszeren nem fordul elő, de a XV. században a czímereket nagyon szabálytalanul festették.

könyvtárában részint a Corvin-féle, részint más kéziratok között ekkoráig 16 Vitéz-codexet talált. S nekem különösen örömmre szolgál constatalhatni, hogy e 16 között három igen fényel példány a müncheni királyi állami könyvtárra esik.

A magyar bibliographia immár Dr. Fraknói kutatásai által egy hazai középkori könyvtárral gazdagabb, Mátyás király könyvtárának nyomozása mellett, a Vitéz könyvtár nyomozása mint külön factor lép fel; a »Magyar Könyv-Szemle« ezt mint művelődéstörténeti vívmányt örömmel regisztrálja, a szerencsés felfedező pedig mint maga által inaugrált irányt követi.

Nyomozásunk két másik irányát Mátyás király könyvtárának történeti és bibliographiai fontossága határozza meg, mely arra késztet, hogy a Corvina történetének és bibliographiájának alapos megírására törekedjünk.

Mindkét irány a Corvina-kérdés végleges megoldásához vezet, melynek érdekében a legszélesebb alapon nyugvó kutatósoktól sem szabad visszajednünk.

Alaposan felhasználni mindazt, a mi ekkoráig a Corvínáról mi nálunk és a külföldön látott napvilágot, tanulmányozni a XV. századi renaissance viszonyokat, e célból átbúvárolni a külföldi könyvtárakat és levéltárakat, s ezen tanulmányok alapján Mátyás király könyvtárának keletkezéséről, virágzásáról és elpusztulásáról egy teljes és pragmaticus képet nyújtani, ez képezi a történeti irány feladatát; átvizsgálni egyenkint Európa könyvtárainak latin, görög s egyéb nyelvű codexeit és incunabulumait, s ismerve a Corvin-codexek karakterét, írását, hártóját, festését, kötését, scriptorait, emendatorait s egyéb sajátságait, ezeknek egybevetésével a Corvina könyvtár maradványait kritikailag teljesen megállapítani, ez a bibliographiai irány célja.

A »Magyar Könyv-Szemle« mind a két irányt a magáénak vallja, s tehetsége szerint előmozdítani törekszik; és hogy mindeket a maga körében minél intensívebb tevékenység kifejtésére bírja, s az ügyet mielőbb célhoz vezesse, elválasztotta a kettőt úgy, hogy a történeti nyomozásokkal más, s a bibliographiaival ismét más foglalkozzék.

Az elsőre Dr. Ábel Jenő derék fiatal philologusunk s a konstantinápolyi Corvin-codexek szövegkritikusa, a másodikra e

sorok írója s ugyancsak a konstantinápolyi codexek bibliographiai ismertetője vállalkoztak.

A dolog természete úgy hozza magával, hogy mind a ketten illetőleg hárman egy és ugyanazon kor művelődési viszonyaival foglalkozván, többé kevésbé mindenik iránynyal foglalkozni kénytelenek vagyunk, de ez csak általánosságban történik; tüzetesen kiki csak a maga körében fejt ki erélyes tevékenységet.

Az előmunkálatok mind a három irányban megkezdődtek.

Dr. Fraknoi Vilmos a »Magyar Könyv-Szemlé«-ben a Vitéz könyvtárról ekkoráig három közleményt adott; s hogy az általa napfényre hozott codexek száma a fönt említett tizenhatal kimerítve nincsen, erre a múlt nyáron a milanói, florenczi, bolognai, pisai, luccai, ravennai és modenai könyvtárakban e czélból tett s a jövőben folytatandó búvárlatai méltán jogosítanak.

Dr. Ábel Jenő a Corvináról megjelent hazai és külföldi irodalom nyomozásával részben elkészült, s a »Literariche Berichte von Ungarn« czimű folyóirat fog hozni legközelebb tőle egy mutatványt, a Corvina történetéről. Azon körülmény, hogy nevezett fiatal tudósunk ez idő szerint kormányosztöndíjjal philologiai tanulmányok czéljából külföldön tartózkodik, remélnünk engedi, hogy a kedvező könyv- és levéltári búvárlatokat fel fogja használni a Corvina történetének felderítésére.

Végre bibliographiai irányban, e sorok írója kezdte meg behatóbb nyomozásait, midőn a már kiderített Corvin-codexek statisticáját véve alapúl, a múlt nyáron a nm. m. kir. vallás- és közoktatási Miniszterium megbízásából, a parmai, modenai, bolognai, ferrarai, és velencei könyvtár codexeit egyenkint vizsgálta át. Kutatásainak eredményéről a »Magyar Könyv-Szemle« fog hozni kimerítő közléseket.

Ez alkalommal csak constatalni kívánom azt, hogy a modenai 17 Corvin-codex közt egy olyat találtam, melyet maga könyvtár sem ősmert, s hármat olyat, melyeket ugyan a könyvtár Corvin-codexeknek tartott, de az eddigi nyomozók jegyzékeiben nem fordulnak elő.

Hasonlóképen Velenczében, a három ismert Covin-codexen kívül egy olyanra találtam, mely eredetileg Mátyás czímerével két helyen volt diszítve; most azonban az egyik czímert elmozolva, a másikat felülfestve szemléljük, de úgy, hogy ez utóbbin a Corvin-codexeken látható arany lemez korona eredeti épségé-

ben megmaradt. Itt találtam egy görög hártya incunabulumot is, mely a Corvinák izlésében van festve; fényes czímlapját az aragoniai czímer diszíti s provenientiája a modenai Corvin-codexekkel azonos.

Ekkoráig azonban sem a codexet, sem az incunabulumot nem tartották Corvinának.

Mindezeknek bibliographiai leírását a már többször említett folyóiratban fogom közzétenni; nyomozásaimat pedig, a mennyire a körülmények engedik, erélyesen folytatni szándékozom mindaddig, míg Mátyás király könyvtárának bibliographiája teljesen megállapítható nem lesz.

Ezen felsorolt három irányban fejti ki tevékenységét azon irodalmi mozgalom, melyet a »Magyar Könyv-Szemle« a Corvina kérdés végleges tisztázása céljából megindított; és ha hozzáteszem hogy Ponori Thewrewk Emil egyetemi tanár, és a M. T. Akadémia tagja a konstantinápolyi Festus-codexről nagyobb szabásu szövegkritikai tanulmányt írt, kimerítettem egyuttal azon álláspontot is, melyben e kérdés minálunk jelenleg van.

S itt levelemnek azon pontjához értem, hogy m. t. titkár úrnak feleljek azon kérdésekre, melyeket a müncheni 449. és 490. számú görög, s a Trivulzio és Escorial-féle latin Corvin-codexek iránt hozzánk intézni méltóztatott.

Mindenekelőtt szabadjon kijelentenem, hogy a görög Corvin-codexeket illetőleg a bibliographia még igen sok hypothesis előtt áll, melyeket csak a jövő nyomozások fognak kideríteni.

Történeti adatokból tudjuk, hogy a Corvinában a latin s egyéb nyelvű codexeken és incunabulumokon kívül nagyszámú görög codexek is voltak, melyeket Mátyás király részint vásárlás, részint megrendelés útján szerzett he. De hogy milyen volt ezen codexek kiállítása, caractere, festése és kötése, s voltak e Mátyás czímerével diszítve, mindez még ekkoráig csak igen szórányosan van felderítve.

Tudomásom szerint a lipcei könyvtár Constantinus Porphyrogenitusa az egyetlen görög codex, melyet czímeres préselt bőrkötése alapján a Corvinának vindicálhatunk; a többi általunk ismert görög Corvin-codexeket nem annyira bibliographiai sajátágaik, mint inkább a hozzájuk fűzött történeti traditionalis s egyéb adatok minősítik Corvinákká.

Hogy pedig a traditionalis adatok, és az efféle »ex bibliotheca budensis«, vagy »occasione recuperationis arcis Budensis anno 1686. ereptus« feljegyzések megbírálásában mily nagy óvatossággal kell eljárjunk, elég felhoznom azon körülményt: hogy a török hódoltság idejében Magyarországon, (1541—1686.) Budavárában nemcsak Mátyás könyvtára, mely a nagy király halálát követő 50 év alatt már jó részben elpusztult, de mind azon más könyvek is őriztetek, melyeket a törökök koronkint a meghódított helyekről más zsákmánnyal együtt oda hordtak; továbbá azt, hogy a vár 1686-i visszafoglalása alkalmával, az itt talált körülbelül 300 könyv között alig volt egy néhány Corvin-codex, de annál több másféle kézirat és nyomtatvány, a mint ezt a Pflugnál ¹⁾ olvasható jegyzék tanúsítja.

A mondatokkal legkevésbé sem akarok praejudikálni a 449. és 490. sz. görög codexeknek, melyeket a müncheni könyvtár a Corvinából valóknak tart, de mivel provenienciájokkal tisztában nem vagyok, bocsánatot kérek, ha ítéletemet irántok akkorára függesztem fel, midőn a görög Corvin-codexek provenienciájával tüzetesen foglalkoztam.

Kötésökről azonban már most bátor vagyok megjegyezni, hogy az a Corvincodexek általam eddig ismert kötésétől egészen eltér, s más könyvkötő iskola jellegére vall.

A Corvin-codexek eredetileg bársonyban, selyemben és bőrben vannak kötve s ez utóbbi esetben a préselt diszítésnek különféle nuanceait tüntetik fel.

Leggyakoribbak a préselt vörös bőrkötések, virágos arany diszítésekkel, préselt arabeszkekkel s a tábla közepén Magyarország czímerével.

Így vannak kötve, hogy csak a kevésbé ismerteket említsem: a budapesti Curtius a Nemzeti Múzeum, a marosvásárhelyi Tacitus a gróf Teleki-féle, a veronai két Livius a káptalani, a milánói Porphyrius Commentaria in Horatium Flaccum és Diogenes Laertius a Trivulzi őrgróf, és a modenai Dionysius Areopagita latin codexek az Esteiek könyvtárában.

¹⁾ Pflug Jul. Epistola ad perill. atque generosiss. Virum Ludovicum a Seckendorff. Sumptu Io. Bielckii bibliop. Jen. 1687. 8-r. 60—112. l.

Ritkábbak az egyszerűbb préselt bőrkötések aranyozás és címzer nélkül, de azért nem kevésbé szép arabeszekkel, körvonalakkal és keretekkel.

Ilyenek: a budapesti Nemzeti Múzeum könyvtárában levő »Salustius« és »Joannes Scholasticus« codexek, melyeknek boritékmásolatát a Curtiuséval együtt van szerencsém mélyen tisztelt titkár úrnak ide mellékelni.

Ezzel kapcsolatban, a velünk közlött könyvtábla másolatokra bátorodom részemről megjegyezni, hogy én az ott látható vignetteket (oroszlán, kétfejű sas, lilium, mindenik külön, de egymást többszörösen felváltva), nem annyira címzereknek, mint inkább boriték-díszítéseknek tartom, melyekkel az illető könyvkötőiskola élt akkor, mikor a könyv boritékát készítette. Az oroszlán, sas és lilium díszítések a középkori könyvkötéseknél igen gyakoriak, ugyanegy időben különböző országok könyvkötői használták, s a jelen esetben az illető könyvkötő iskola nyomára vezethetnek.

De ha emblemáknak is vesszük a könyvtábla vignetteit, s a címzer alapján a codex tulajdonosát keressük, combinációim akkor is nem Mátyás király, de valamely francia vagy olasz eredetű fejedelmi család felé fognának irányulni, melyeknek címzereiben az említett jelvényeket feltaláljuk.

Egyébkint a kérdés még eldöntve nincsen, s hogy tisztázásához mi is hozzájáruljunk, közölni fogom a nekünk küldött boritékmásolatokat tudósainkkal, s az eredményről annak idejében tudósítani fogom m. t. titkár urat.

Annál inkább örvendek, hogy a Trivulzio-féle corvincodexekről már most adhatok positiv felvilágosítást.

Már Mazzuchelli »Flavii Cresconii Corippi Johannidos Libr. VII. Mediolani 1820.« című munkája előszavában említi: hogy a Trivulzio őrgróf milánói gyűjteményében négy Corvincodex, köztük a ritka Cresconius Corippus, őriztetik; s Edward művei¹⁾ továbbá az »Indagini Storiche artistiche e bibliographice Sulla Libreria Visconteo-Sforzesca del Castello di Pavia. Milano 1875.« című munka (144. lap), a Trivulzio könyvtár még három

¹⁾ Edward E.: *Memoirs of Libraires: including a handbook of library economy.* London 1859. 2. vol. m. 8°. 395. l. és *Libraires of the middle ages etc.* 404. l.

corvincodexét sorolja fel, s nagy magasztalásokkal szól fényes kiállításukról.

A nyáron, Dr. Fraknói Vilmos tudományos kutatásai alkalmával felkereste Milánóban a Trivulzio őrgróf magán könyvtárát, s ott egyéb nagybecsű kéziratok között csakugyan két fényes Corvin-codexet talált.

Ezek: »Porphyronis Commentaria et Acronis in Q. Horatium Flaccum« és »Diogenes Laertius« etc. című codexek, melyeknek részletes ismertetését a »Magyar-Könyv-Szemle« legutóbbi füzeté közölte.

A másik két Corvin-codexre nézve Dr. Fraknói úgy értesült, hogy ezek e század elején végrendeleti hagyomány gyanánt Belgiojoso hercegnőre szállottak, és jelenleg leányának Trotti őrgrófnőnek birtokában vannak; mivel azonban ottléte alatt a főrangu tulajdonosnő távol volt Milánóból, átvizsgálásukat más alkalomra kellett hagynia. Címöket azonban ide jegyezhetem; egyik a már említett: »Cresconius Corippus,« a másik: »Joannis Damasceni sententiae, item Anselmi Archiepiscopi catnariensis monologium etc. de fermento et azimo, de voluntate triplici vel de similitudinibus, de conceptu virginali etc.«

Vége a »Codex aureus quatuor Evangeliarum« escuriali Corvin-codexről csak annyit jelenthetek, hogy róla több tudomásunk annál, a mennyi a »Haenel Catalogus librorum manuscriptorum etc. Lipsiae 1830.« című munkában foglaltatik, nincsen. ¹⁾ Hazánkfiak közül koronkint az escuriali könyvtárban többen fordultak meg, de a codex tüzetes vizsgálásával tudomásom szerint csak Simonyi Ernő foglalkozott, jegyzetei azonban ekkoráig még publikálva nincsenek.

Ezeket bátorkodtam m. t. titkár úr nagybecsű soraira válaszolni, s ha feleletem egyben másban nem volna kimerítő, rajta leszek, hogy azt a jövőben, a mint újabb adat jön tudomásomra pótoljam.

S most fogadja még egyszer köszönetemet nagybecsű soraiért, melyek a Corvina-bibliographiának oly jelentékenyen gyümölcsöztek; de hogy sikeres kutatásainak irodalmunkban nyoma is legyen, engedje meg, hogy levelét, mint irodalomtörténeti adalékot, a »Magyar Könyv-Szemlé«-ben egészen lenyomassuk.

¹⁾ Ezen munkában a kérdéses codex minden részletességgel van leírva.

Így lesz az hozzáférhetővé mindazoknak, kik a Corvin-codexek történeti, bibliographiai és szövegkritikai részével foglalkoznak, egy lépéssel előbbre viszi azon ügyet, melynek megoldására a »Magyar Könyv-Szemle« legjobb erejéből törekszik, s közkincsévé válik hazai irodalmunknak.

Részemről örvideni fogok, ha a jövőben m. t. titkár úrnak valamiben szolgálatára lehetek; ajánlom a Corvina-ügyet nagybecsü figyelmébe s kitünő tiszteletem kifejezése mellett vagyok.

Budapesten, 1878. szeptember 30-án.

Mélyen tisztelt titkár úrnak alázatos szolgálója

Csontos János s. k.

segédőr a Nemzeti Múzeum könyvtárában.

III.

A konstantinápolyi Corvin-codexek visszaérkezése alkalmából, a bécsi középtanodai tanár egyesület Fischer Lajos hazánkfiát s bécsi középtanodai tanárt arra kérte fel: hogy Mátyás király könyvtáráról az egyesületben előadást tartson.

E megbízatásnak Fischer úr f. é. márcz. 23-án felelt meg, s előadása a főt jelzett cím alatt részben átdolgozva részben megtoldva a múlt hónapokban került az olvasó közönség elé ¹⁾

A füzet nagyobb 8-ad rétből 37 sűrűn nyomtatott lapból áll, melyekből 1—24 a Corvina történetére, 25—37 annak bibliographiájára esik.

Szerző feladatát dicsérendő szorgalommal oldotta meg, s felhasználva a Corvinával foglalkozó munkáknak nagy részét, Mátyás király könyvtáráról egy meglehetősen teljes képet állított össze.

Munkája ugyan eredetiségre nem tart igényt, sem új adattal vagy nézponttal a Corvina kérdést előbbre nem viszi, s leginkább a Schier, Wallaszky, Budik, Toldy és Römer által felállított keretben mozog. Sőt mivel a hazai e tárgyú irodalmat csak kis részben használja fel, s az önálló munkákat és a Szinyey Repertoriumában felsoroltakat éppen úgy mellőzi mint a

¹⁾ Teljes címe: König Mathias Corvinus und seine Bibliothek. Vortrag gehalten im Vereine »Mittelschule« in Wien am 23. März 1878 von Ludwig Fischer, k. k. Gymnasial Professor. Wien. 1878. Im Selbstverlage des Vereines »Mittelschule«. Druck von B. Wallishaussen. 8-r. Ára ?

»Magyar-Könyvszemle« hasontárgyú közleményeit, a történeti részben észrevehető hézagokat mutat.

Mindezt azonban leszámítva, szerző a rendelkezésére állt történeti adatokat oly ügyesen csoportosította, s a Corvin-codexek bibliographiai és heraldikai részének annyi figyelmet szentelt, hogy művét, főleg e két szempontból, a német tudományos közönség haszonnal olvashatja.

Tárgyi összefüggésnél fogva ismertetését a következőkben adjuk :

A munka bevezetéssel kezdődik, melyben szerző a magyar mivelődési viszonyokról szt. Istvántól kezdve Mátyásig általános áttekintést nyújt. Ezután a Mátyáskori tudományos viszonyokra tér át, kiemeli Vitéz János és Janus Pannonius tudományosságát, de kifelejtí — hogy csak a főbbeket említsük — György kalocsai érseket, kinek életrajzát Vespasiano Bisticci írta meg, Bátor Miklóst kinek Bandini Ferencz olasz tudós volt könyvtárnoka s Garázda Pétert ki már 1471-ben az olasz humanistákkal levelezett. Mátyás király nyelvismereteit Galeotti és Bonfin szavaival bizonyítja, tudomány és műszeretét ismert adatok alapján tárgyalja. Bonfin, Vasari és Kukuljevics nyomán felsorolja a Mátyás udvarában megfordult művészek, építészek és tudósok neveit, de nem említi Aristoteles Fioravanti építész, ki huzamosabb ideig Mátyás szolgálatában volt, s figyelmen kívül hagyja azon humanistákat, kik munkáikat Mátyásnak ajánlották vagy vele levelezésben voltak.

A Corvina alapítására nézve elfogadja az általános álláspontot, s azt 1476-ra teszi. Ez időre esik Mátyás egybekelése Beatrixsal. Kiemeli azonban, hogy Mátyás tudományszeretete sokkal régibb keletű, s hivatkozva a Teleky Hunyadiak-korában közölt két oklevélre felhossa : hogy Mátyás már 1468-ban Galeottival és Ilkus Mártonnal érintkezésben állott, 1471-ben pedig megköszönte Pomponius Laetonnak a küldött Silius Italicust s azt írta : hogy »Blandius nevű betűfestője a napokban jött Rómából könyvekkel megterhelve«. A könyvtár tehát ekkor már létezett s csak nagyobb dimenziókat öltött, mikor Beatrixet nőül vette. Részünkről megjegyezzük, hogy a könyvtár alapításának idejét csak a jövő könyv- és levéltári buvárlatok fogják tüzetesen felderíteni. Annyit azonban már ma is, Galeottinak »de vulgo incognitis« című munkája előszavából tudunk, hogy Federico de

Montefeltro urbinói herceg, egy Mátyás királyhoz intézett levelében, magasztaló szavakkal emlékezik meg ennek tudományszeretetéről, műpártolásáról és könyvtáráról s magát Mátyás utánzójának mondja. Mivel pedig Galeotti említett munkáját mindenesetre 1476 előtt írta, mert 1477-ben az e munkában foglalt eretnek tanokért Velenczében elítéltetett, Mátyás könyvtárának ez időben már léteznie kellett. De szerzőnek Aschbach után Regiomontanusról más helyen mondott állításai is ezt igazolják. Azt írja róla ugyanis, hogy Mátyás király Regiomontanust 200 arannyal ajándékozta meg, tekintélyes évi díjt biztosított számára s megbizta őt könyvtára rendezésével, de udvarához csak rövid ideig tudta lekötni. Már most ha tovább fűzzük Aschbach adatait, kiderül, hogy Regiomontanus 1468—1471 közötti időszakban tartózkodott Magyarországon és hogy 1476-ban meghalt. Mátyás könyvtára tehát 1468—1471-ben már létezett.

Ezután Naldus, Bonfin és Oláh szavaival leírja a könyvtárt s fejtegeti, hogy Mátyás Florenczben, Pármában és a görög humanistáktól szerezte be könyveit. Vitatja, hogy Vitéz János és Janus Pannonius könyvei a Corvinába kerültek volna, a mi már túlhaladott álláspont. A Corvin-codexek emendatorait, scriptorait és miniatorait, Fiorillo, Serapeum és Rómer után állítja össze; ez utóbbtól átveszi tévesen Septimis Florentinust is, ki nem volt scriptor hanem auctor. Kihagyja azonban: Petrus de Abbatibust, Alexander Verasanust, Joannes Carpensist és Joannes Marcus Cynicust.

Felhossa, hogy a Mátyás által Florenczben megrendelt könyveket, ennek halála után Medici Lőrincz tartotta meg, és hogy azon 150 kötet haza szállítására, melyeket Mátyás utolsó éveiben Florenczben rendelt meg, Ulászló király tette meg a szükséges intézkedéseket. Hogy a könyvtárban nyomtatott könyvek is voltak, szerző Hess nyomdája és Ugoletti adatai után bizonyosnak tartja, bár számok kisebb volt a kéziratokénál.

A könyvtárnokok közül fölemlíti: Galeottit, Ugolettit, Fontius Bertalant és Ragusai Felixet.

Ezután fölveti a kérdést, állt-e Mátyás könyvtára csakugyan 50 ezer kötetből?

Ennek megfejtésére tárgyalja a Corvina történetét Mátyás halálától kezdve napjainkig, fölel minden nevezetesebb mozza-

natot, végre azon eredményre jut, hogy Mátyás könyvtára ha a Mediciek gyűjteményét zsinormértékül vesszük legfőbb 3000 kötetből állhatott, a mi az akkori viszonyokhoz képest még mindig tekintélyes szám.

Ezen combinatio se nem új se nem eredeti. Rómer két évvel ezelőtt 5000-re tette. S részünkről azt hisszük, hogy a kötetek számát megközelítőleg is csak akkor fogjuk helyesen meghatározhatni, ha a XV. századi könyvtári viszonyok teljes ismeretével bírunk.

Abból, hogy valamely régi könyvtár ma ennyi vagy annyi kézirrattal bír, nem lehet következtetni azt, hogy a XV. században is ennyivel bírt. Habent sua fata libelli. Ismeretes a történelemből, hogy a könyvtárak mennyit szenvedtek mindenhol a háborúk pusztításaitól.

Legvilágosabb példa rá a Mediciek könyvtára, melyet a francziák 1494-ben egészen elpusztítottak. Nem ismeretlen az sem, hogy midőn a XVI—XVII. században a nyomdászat fejlettsége a kéziratok értékét leszoritotta, ezer és ezer kézirat könyvkötesekre, kardhüvelyekre, orgona foltozásokra s egyéb czélokra használtatott fel.

Igy pusztult el sok könyvtár, s ma az egyik vagy másik hírnemőnek megmaradt kéziratból, bajosan lehet az illető könyvtár egykori nagyságára következtetni.

De ha tekintetbe vesszük, hogy Vespasiano Bisticci V. Miklós pápa könyvtáráról mondja: hogy az 9000 kötetből állott, s hozzá teszi, hogy az urbinói herczeg könyvtára még a pápáénál is nagyobb, bátran következtethetjük, hogy Mátyás király könyvtára, mely már 1476 előtt az urbinói herczegnek mintaképeül szolgált, 3000 kötetnél bizonyára nagyobb volt. Egyébként *lis sub iudice est*.

Téves szerzőnek azon állítása, hogy Mátyás király halálával a magyarországi kultúra összedőlt, épen úgy mint összedől az épület, ha az építész meghal. Ez állítás bebizonyításra vár, hazai kútfőink az ellenkezőt bizonyítják.

Egész sorát nevezhetnők meg azon férfiaknak, kik Mátyás halála után a XVI. században, mint írók, költők, tudósok és pártfogók, a tudományok különböző ágaiban a hazai kulturát szolgálták. Toldy Ferencz irodalomtörténete ezt eléggé igazolja; de utaljuk szerzőt a »Litterarische Berichte« 1878-ik folyamá-

nak II-ik füzetére, melyben az ott tárgyalt XVI. századi magyarországi philologia viszonyok, már magukban véve is, a kultura hanyatlását legkevésbé tüntetik fel. S így volt az a tudományok más ágában is.

A kultura Mátyás király halálával nem dőlt össze, de tovább fejlődött ha zajtalanabbúl is, csak nem tűnt fel annyira mert állt élén a király. —

A Corvina pusztulásának történetét szerző nagy lelkiismeretességgel tárgyalja s igyekszik az előtte ismert Corvin-codexeknek provinentiáját lehetőleg kideríteni.

Egymásután csoportosítja az adatokat arra nézve, kik fordultak meg Budán 1502—1526-ig, és kik vittek innét könyveket. Czáfolja de Pierre Choque francia utazónak állításait, ki 1502-ben a budai könyvtárban tett látogatásáról azt írja, hogy a könyvtár alig áll 300—400 kötetből; továbbá Massario Ferencz velenzei követet, ki 1520-ban jelenti: hogy a budai könyvtárt megnézte, de ott egyetlen egy becses könyvet sem talált.

Ezeknek ellenében szerző Brassicanus szavait idézi, ki 1525. látta a könyvtárt s 1530-ban nagy magasztalásokkal ír róla. Köteteinek mennyiségét megszámlálhatlannak állítja, »a hány könyv — ugymond — annyi kincs.« Hasonló szellemben nyilatkozik a könyvtárról Coelius Pannonius XVI. századi egykorú író is.

A mohácsi vész után — írja szerző — a Corvina utolsó maradványai a törökök kezébe kerültek. A könyvtár ezáltal nem ment tönkre, de a mi itt volt jelentékenyen szenvedett. A könyvtárnak egy részét — ugymond — a török várórség hurczolta szét, a második részét II. Solyman szultán elvitte Konstantinápolyba.

Az első állítást túlzottnak tartjuk, mely egyes sporadicus esetekre vezethető vissza. A törökök 1526 és 1529-ben csak rövid ideig maradtak Budán, s állandóan csak a hódoltság idejében (1541—1686) birták Budavárát. Az 1526—1541. közötti időközben a budai várórség igen is pusztította a könyvtárt, csakhogy az nem török várórség volt. A mi pedig II. Solymannt illeti, valószínű, hogy a könyvtárnak kiválóbb példányait Konstantinápolyba vitette, de hogy 1526, 1529, vagy 1541-ben-e? erről szerző mélyen hallgat. Annyi tény, hogy a Corvinának egy része 1616-ban még Budán volt, mert gróf Althan Antal komáromi várparancsnok megszerzése iránt Ali nagyvezérrel, kedvező ered-

ménnyel kecsgetető, tárgyalásokba bocsátkozott, s még a pápa közbenjárását is vette igénybe.¹⁾ E mellett szól a sz. antali Vitéz-codex egykorú feljegyzése is.²⁾ De ezekről szerzőnek nincs tudomása.

Említetlenül hagyja továbbá azt is, hogy 1560-ban Zeno Miklós előkelő velencei nemesnek 100-nál több Corvin-codex volt birtokában, melyekből Girolamo Faletti a ferrarai herceg számára több példányt szerzett. Pedig Tiraboschi irodalomtörténetében ez mind meg van. Homályban maradunk tehát aziránt is, honnan és mikor kerültek ezen codexek Zeno birtokába, Gritti közvetítésével-e vagy más uton?

Mint már említettük, szerző a Corvina történetének minden nevezetes mozzanatát egész a tavalyi konstantinápolyi ajándékig vezeti le. Munkájának legsikerültebb része azonban az, hol az általa ismert Corvin-codexek provenientiájával és bibliographiájával foglalkozik.

Lelkismeretes pontossággal nyomozza minden codexnek vándorlási történetét és irodalmát, összehasonlítja festését, kötését és czímerét és feltünteti az eltéréseket. Constatálja: hogy három codexen felül festett czímert talált, hogy egyen a kettősfarkú cseh oroszlán nem ezüst hanem vörös színben, s nem vörös hanem ezüst mezőben van festve, hogy egy czímerben nem négy, hanem csak három ezüst pólya van, s hogy egyből a szívpaizs hiányzik. A czímerekben kétféle szívpaizsot különböztet meg, ezüstet és kéket, az elsőben a holló zöld, a másikon arany ágon fordul elő.

Általában a codexek bibliographiai és heraldikai részének nagy figyelmet szentel, s ebben kárpótolja az olvasót a történeti rész hézagosságáért. A mezőket azonban a paizsokban a czímer-tantól eltérőleg számítja, a harmadikat a negyedikkel rendszeren felcseréli.

Végül a Corvina történeti részét azzal zárja be, hogy a különböző jegyzékekben felsorolt Corvin-codexekre megteszi észrevételeit, s indokolja mért nem veszi fel azokat a Corvina jegyzékébe. Ugyanitt kutatásainak eredménye gyanánt kijelenti: hogy eddigelé 62 kétségtelen és 53 valószínű Corvin-codexet ismer. Dr. Romer Flóris Ferenczről azonban tévesen írja, hogy 84 kétség-

1) L. Archeol. Értesítő 1871. 289. l.

2) Magyar Könyv-Szemle 1878. I—II. füzet.

telen és 97 valószínű Corvin-codexet vizsgált át, mert érdemes régészünk 1876-ban tartott akadémiai értekezésében a valószínűk rovatában nem 97 hanem 13-at említ, s az összes állományt teszi 97-re.

A munkának II. része függelékből áll, melyben szerző az általa ismert Corvin-codexek rövid bibliographiai jegyzékét közli. A codexeket kétségtelenségre és valószínűségekre csoportosítja s könyvtárak szerint sorolja fel.

Az általa összeállított statisztikai kimutatás a következő:

Bécsben a cs. udvari könyvt. van 25 kétségt. 16 valószínű.)				
Budapesten a N. Múz.	»	»	6	»
Budapesten a kir. egyet.	»	»	10	»
Wolfenbüttelben a herc.	»	»	8	»
Berlinben a királyi	»	»	—	»
Besançonban a városi	»	»	1	»
Brüsszelben a királyi	»	»	1	»
Dresdában a kir. nyilv.	»	»	2	»
Erlangenben a kir. egy.	»	»	1	»
Florenzben a Mediceo-Laurentiá.	—	»	1	»
Göttweigban a benzés.	»	»	1	»
Lipszében a városi	»	»	1	»
Münchenben a kir. u. áll.	»	»	3	»
Thornban a gymnasiumi	»	»	1	»
Velenczében a Marcianaban	»	»	2	»

Corvin-codex.

Összesen: 62 kétségt. 53 valószínű C.c.)

Részemről azon meggyőződésben vagyok, hogy ezen jegyzékben az illető könyvtárak Corvin-codexei még kimerítve nincsenek. Így például a bécsi könyvtár jegyzékében nem találjuk a 13697. számú (Tabulae Codicum szerint), Hyeronimust és a 13698. számú Chrysostomust, pedig ezekről kétségtelen adataink vannak hogy Corvin-codexek. A velencei könyvtárból hiányzik a Benvenuto de Rambaldi: »Caesarum vitae abbreviatae«, pedig Morelli felsorolja s a múlt nyáron a Marcianaban magam is láttam. A müncheniekhez, mint közleményünk első részében olvasható, újabban ismét három járult; s a florenczi Medici-könyvtárból kimaradt: Augustinus Quaestiones super genesin, pedig mint a Colophon mondja »Sinibaldus pro serenissimo rege Ma-

thia« 1489-ben másolta. (Bandini: Plut. XII. Cod. X.) És így lesz az más könyvtárakban is. Az alapos nyomozásnak sikerülni fog időről időre új Corvin-codexeket hozni napfényre, s a szerint fog a jegyzék is előreláthatólag gyarapodni.

Egyelőre azonban hézagot fog pótolni szerző jegyzéke is annyival inkább, mert a felsorolt codexeket szabatos bibliographiai pontossággal írja le. Tudomása szerint még Jenában, Párizs, Modena, Róma, Madrid és Marosvásárhelyen vannak Corvin-codexek. Részünkről kiegészíthetjük, hogy hazánkban a M. T. Akadémia, a győri káptalan és a zágrábi délszláv akadémia hasonlóan dicsekesznek ilyenekkel. A külföldi városok közül pedig: Mőlk, Prága, Kremsier, Pétervár, Verona, Parma, Milano, Nápoly és Turin szerencsések több nevezetes példányt birhatni.

Összefoglalva ismertetésünket készséggel beismerjük, hogy szerző szorgalommal írta meg művét. A történeti rész hézagait annak rójuk fel, hogy huzamosabb ideig külföldön tartózkodván a hazai irodalmat kevésbé ismerheti. De e hézagokat pótolja a bibliographiai rész alapossága, mely a tudomány mai színvonalán áll. A munka tehát ha nem is irodalmi nyereség, de veszteség sem s hézagot fog pótolni irodalmunkban.

Egy dolog azonban, a munka behatóbb áttanulmányozása után, tisztán áll előttünk, hogy a Corvina történetét és bibliographiaját a külföldi könyvtárak és levéltárak átkutatása nélkül alaposan megírni nem lehet, és ha valahol úgy itt érezzük Podhraczký azon szavainak igazságát: »hogy az okmányokból helyesebben merítjük a történetek ismeretét, mint magokból a történetírásokból.« —

IV.

Közleményünket egy munka ismertetésével fejezzük be, mely a Corvina-irodalomban új mozzanatot jelez. Ez a: »Facsimile delle Miniature di Attavante Fiorentino, contenute nel codice Marziano Capella Le nozze die Mercurio colla Filologia. Che si conserva nella Biblioteca Marciana. Fotografie eseguite da Antonio Perini. Venezia 1878 Stabilimento fotografico di A. Perini premiato di Medaglie alle Esposizioni di Parigi-Bruxelles-Vienna« című munka, mely ez év elején Velenczében Perini Antal fényképész kiadásában jelent meg, s a velencezi sz. Márk könyvtár-

ban lévő »Marcianus Capella de nuptiis Philologie cum Mercurio« című latin Corvin-codexnek, Attavantes által festett, díszlapjait, fényképezett másolatokban tartalmazza. A fényképek 17 címlapot és 7 allegorikus képet eredeti ívrétű nagyságban tüntetnek fel, s becsületére válnak a kiadónak, ki hozzájok egy lapra terjedő előszót és magyarázó szöveget írt. Az első címlap a könyv címét s egy fényes miniaturban Merkur lakodalmát Filológiával ábrázolja, a többi címlapok fényes díszkereteket képviselnek. A hét kép: a nyelvtan, orvostan, jogtudomány, mértan, számtan, csillagászat és zenészetnek allegorikus képét tünteti fel. A 24 kép az előszóval és címlappal együtt egy befejezett egész képez s igen fényes díszkötetet tesz ki. Örvendetes jelenség, hogy külföldi műárús egy corvin-codex díszlapjainak kiadására vállalkozott. Még örvendetesebb volna, ha hazai viszonyaink megengednék, hogy az európai könyvtárakban elszórt kiválóbb corvin-codexeknek díszlapjait ily fényképezett másolatokban birhatnók. A Nemzeti Múzeum könyvtára ezen munkát a mult hónapokban szerezte meg.

KÉT Ó-SZLÁV KÉZIRAT A NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRÁBAN.

Közli: **Boynyehich Iván.**

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának gazdag kéziratgyűjteményében számos érdekes szláv codex találatik; melyeknek magyarországi vonatkozása ismertetésüket kívánatossá teszi. Ez alkalommal a két legrégibb ó-szláv codexet kívánom bemutatni.

I.

Az egyik szláv codex, a könyvtári lajstromban »Cod. Illyr. 2.« szám alatt van bejegyezve s Jankowich Miklós gyűjteményével került a Nemzeti Múzeumba.

A codex ívrétű hártján, ó-szláv nyelven kyrill betűkkel van kiállítva s jelenleg 232 levélből áll. Több helyütt csonka, a 24—31. leveleket egy későbbi kéz papíron pótolta.

Eredetére nézve dél-szláv és valószínűleg a XIV-ik század végén Szerbiában vagy Bulgáriában íratott, a görög-keleti egyház használatára. Írója és egykori tulajdonosai ismeretlenek.

Tartalmazza a négy evangéliumot a következő sorrendben :

a 9 ^a	levélen	kezdődik	Máté	evangéliuma,
a 76 ^a	»	»	Márk	»
a 120 ^b	»	»	Lukács	»
a 182 ^a	»	»	János	»

Az evangéliumok kezdetéről az initiálék ki vannak vágva, csak János evangéliumának (B) kezdőbetűje és a fölötte való csinos arany-, vörös-, zöld- és kékszínű arabeszkés díszítmény maradt meg. Hogy Márk evangéliumának kezdőbetűje csak újabb időben vágatott ki, azt mutatja a codex elején levő, ismeretlen kéztől származó, jegyzet: »Evangeliium Mathei et Lucae initio parum mutilatum, Marci vero et Joannis integrum. Omnia vero quatuor sunt in ordine.«

Minden evangélium előtt van a szokásos tartalomjegyzék és az illető evangélista életrajza.

A szövegben az egyes fejezetek czimei és az egyházi naptárra vonatkozó számos jegyzetek vörös betűkkel vannak írva.

A 232^b levélen végződik a codex János evangéliumának végszavaival. Eredetileg a János evangéliuma után még a synaxarium vagyis egyházi naptár következett, de ezt az újabb kőkorszak a codex elejére kötötték. Így van aztán, hogy a codex 1^a levele kezdetén olvassuk :

»Eže ot ioanna blagovjestvovanje, izdast
sja po ljetje 32 hristova vznesenja.«¹⁾

azaz magyarul: »Ez János evangéliuma, mely a Krisztus menyemenetele utáni 32-ik évben íratott.« Ezen megjegyzés kétségkívül János evangéliumának végén állott, amint a többi három evangélium végén is hasonló jegyzetekkel találkozunk; így a 119^a levélen Márk evangéliuma után ez áll :

»Eže ot marka sveto evangeliie izdast su
po ljetjeh 10-tih hristova vznesenja«

¹⁾ Ezen és hasonló citatiokat horvát transscriptioban adom.

vagyis magyarul: »Ez Márk szent evangéliuma, mely Krisztus menybemenetele utáni 10-ik évben iratott« stb.

A codex kötése egészen új.

II.

A második ó-szláv kézirat, a múzeumi könyvtár kézirat-gyűjteményében »Quart Serb. Illyr. 1.« szám alatt található. XV. századbéli, ivrétű 376 levélből álló papír-codex, mely az apostolok cselekedeteit tartalmazza.

Hasonlóan a Jankowich gyűjteményével került a Múzeum könyvtárába. Jankowich valószínűleg Ribay György czinkotai plébánostól szerezte, ki azt, egy a codex elején olvasható jegyzet szerint, 1787-ben Cornides Danieltől a magyar történelemre vonatkozó kéziratokért cserében kapta, és 1794. június hóban még a codex tulajdonosa volt. Ez időben a tulajdonos szívességéből Dobrowsky József, a hírneves szláv nyelvész használta a codexet, kinek nyelvészeti megjegyzéseit a leveleken még most is látjuk.

A codex jól fönntartott állapotban van. Az írás régi kyrill; 20 sor egy lapon. A fejezetek címei és a naptári jelek vörösek. A kezdeten néhány levél hiányzik, úgy hogy a codex jelenleg az Acta apost. 1. fejezetének 9. versével kezdődik.

Tartalma a következő:

1. 1^a levél: Djeania svetih apostol. (A szent apostolok cselekedetei.)
2. 96^a levél: Sbornoe poslanie jakovle. (Jakab levele.)
3. 107^b » Svetago apostola petra poslanie sbornoe. (Szent Péter apostol levele.)
4. 119^a levél: Togožde apostola petra poslanie. (Ugyanezen Péter apostolnak levele.)
5. 128^a levél: Svetago apostola joanna sbornoe poslanie prvoe. (Szent János apostolnak első levele.)
6. 139^a levél: Svetago apostola joanna sbornoe poslanie vtoroe. (Szent János apostolnak második levele.)
7. 141^a levél: Svetago joanna bogoslova poslanie sbornoe tretie. (Szent János hittudornak harmadik levele.)
8. 143^a levél: Sbornoe poslanie judino. (Judas levele.)
9. 149^a levél: Svetago apostola pavla poslanie k rimljenom. (Szent Pál apostol levele a rómaikhoz.)

10. 190^b levél: K korinthjenom prvoe poslanie svetago apostola pavla. (Szent Pál apostol első levele a korintusiakhoz.)

11. 128^b levél: K korinthiom vtoroe poslanie svetago apostola pavla. (Szent Pál apostol második levele a korintusiakhoz.)

12. 253^a levél: K galatm poslanie svetago apostola pavla. (Szent Pál apostol levele a galatákhoz.)

13. 265^b levél: K efesom poslanie svetago apostola pavla. (Szent Pál apostol levele az ephesusiakhoz.)

14. 278^a levél: K filippisiem poslanie svetago apostola pavla. (Szent Pál apostol levele a philippiekhez.)

15. 287^b levél: K kolasaem poslanie svetago apostola pavla. (Szent Pál apostol levele a Colossusiakhoz.)

16. 296^b levél: K solunjenom poslanie prvoe svetago apostola pavla. (Szent Pál apostol első levele a Thessaloniaiakhoz.)

17. 304^b levél: K solunjenom poslanie svetago apostola pavla. (Szent Pál apostol levele a Thessaloniaiakhoz.)

18. 310^a levél: K timotheu prvoe poslanie svetago apostola pavla. (Szent Pál apostol első levele Timotheushoz.)

19. 321^a levél: K timotheu vtoroe poslanie svetago apostola pavla. (Szent Pál apostol második levele Timotheushoz.)

20. 329^a levél: K titu poslanie svetago apostola pavla. (Szent Pál apostol levele Titushoz.)

21. 332^b levél: K filimonu poslanie svetago apostola pavla. (Szent Pál apostol levele Philemonhoz.)

22. 334^a levél: K evreom poslanie svetago apostola pavla. (Szent Pál apostol levele a zsidókhöz), ez végződik a 352^a levelen, hol az egyházi naptár kezdődik, mely a codex végeig, vagyis a 376^b levélig tart.

Minden levél (epistola) előtt a szokásos tartalomjegyzék van.

A 252^b levélen, a Galatákhoz írt levél tartalomjegyzéke után, egy jegyzetben említetik a codex XVI-ik századbéli birtokosa »Joan nazvannii Feti« (Joannes dictus Pheti), a ki ezen könyvet a világ teremtése utáni 7047-ik évben (Kr. u. 1539) megvette és a saját házában levő kápolnának ajándékozta. Melyik országban, vajjon Magyarországon, Szerbiában vagy Bulgáriában történt-e ez? nem tudjuk.

A codex szövege sok helyen a vulgatától eltér; így 2. Cor. c. 3, 7; c. 7, 2; c. 12. 2 és több más fejezetekben is.

A codex kötése egykoru préselt barna bőr.

A horvát tudósok közül e két codex tanulmányozásával, tudtunkkal Dr. Račky János és Kukuljevics Iván foglalkoztak tüzetesebben, ismertetéseik azonban ekkoráig publicálva nincsenek.

FINN BIBLIOGRAPHIA.

Éjszaki rokonaink, a finnek jó példával jártak előttünk: ők már bírják 333 éves irodalmuk lehetőleg teljes bibliographiáját, a mi nálunk még csak pium desiderium. A finn irodalmi társaság kiadványainak 57. részét képezi az érdekes szakmunka, melynek czíme: »Suomalainen kirjallisuus 1544—1877. A akkosellinen ja aineen mukainen luettelo. — La littérature Finnoise 1544—1877. Catalogue alphabétique et systématique. Helsingissä, Suomalaisen kirjallisuuden seuran kirjapainossa, 1878. 8-r. XIV és 264 l. A munka összeállítója, Vasenius Valfrid az előszóban számot ad forrásairól. Első sorban használta Pipping F. W. nagy munkáját: »Förteckning öfver i tryck utgifna skrifter på finska. — Luettelo suomeksi präntätystä kirjoista«. (Helsingfors 1856—1857. mely magában foglalja a finn nyelven nyomtatva megjelent műveket 1855-ig, s melyről a híres bibliographus Petzholdt úgy nyilatkozott, hogy egy irodalomban sincs ennél teljesebb bibliographia. Az 1855 óta megjelent műveket legnagyobb részt a helsingforszi egyetemi könyvtár szolgáltatva neki, melynek a törvény szerint minden könyvnyomtató köteles minden nyomtatványból egy példányt beküldeni. Ezenkívül azonban egyéb forrásokat is használt a hiányok kipótlására, s ez alkalommal néhány oly munkát is talált, melyek Pipping bibliographiájából kimaradtak. Az anyag összelevén gyűjtve, Vasenius azon volt, hogy kitudja a névtelenül megjelent művek szerzőit; mire nézve Pippingben igen keveset találhatott. Kutatásai sikeresek voltak, úgy hogy a finn nyelven megjelent fordítások szerzőit, vagy legalább eredetijét nagyobb részt kitudta.

A munka két részre oszlik: az elsőben betűrendben, a másodikban pedig szakokszerint vannak a művek felsorolva. Ki

vannak azonban zárva a törvények, törvényjavaslatok, bizottsági jelentések, árszabályok, hírlapok, naptárak, s végre azon művek, melyek kizárólag egy községre, társaságra, vagy egyes személyre vonatkoznak. Ki vannak még zárva az egy levélnél kisebb terjedelmű nyomtatványok is. A munkák a betűrendes részben szerzőjük neve vagy álveve, illetőleg a cím első szava szerint vannak rendezve. Meg van említve: a szerző, a munka címe, nyomtatási helye, ideje, a könyvnyomtató műhely, az alak, és a lapok száma, a kiadó, s a mű ára. — A szakszerű részben az egyes szakokon belül időrendben vannak a munkák felsorolva. A főszakok a következők: 1. Gyűjteményes munkák, folyóiratok. 2. Hittudomány. 3. Jog, politika, nemzetgazdaság. 4. Földrajz, néprajz, statistika. Történelem és régiségtudomány. 6. Nyelvtudomány. 7. Szépirodalom. 8. Irodalomtörténet. Költészettan, szépművészetek. 9. Lélektan, neveléstan, erkölcsstan. 10. Mennyiségtan. 11. Természettudományok. 12. Orvostudomány. 13. Gazdaságtan. Ezen főszakok mindegyike több alszakra oszlik.

Az »Uusi Suometar« című helsingforszi hírlap, mely vezércikkében ismerteti ezen bibliographiát, érdekes statistikai kimutatást közöl a finn irodalomról. Ebből látni, hogy az utóbbi két évtized alatt derék rokonaink mily buzgalommal láttak az irodalom műveléséhez, mert az utóbbi húsz év alatt kétszer annyi finn munka jelent meg, mint 1856. előtt, azaz több mint három század alatt. 1856-ban, mint Pipping munkájából látható, a finn irodalom 625 műből állt; ehhez azóta 1219 mű járult, tehát összesen van 1844. Legnagyobb számmal vannak: az egyházi beszédek és a regények s elbeszélések.

A minket különösebben érdeklő munkák közül megemlíthetjük Al m b e r g (Jalava) Antal ismeretes művét hazánkról: »Unkarin maa ja kansa«; továbbá egy kevésbé ismeretes művet Blomstedt Oskartól a mi legrégebb nyelvemlékünkéről: »Halotti Beszéd ynnä sen johdosta vertailevia tutkimuksia Unkarin, Suomen ja Lapin kielissä«. (Helsingissä 1869.) — A fordítások közt ott találjuk Hevesi Lajos művét, a »Jelky András kalandjait: »Räätälinkisälli Andreas Jelkym merkilliset elämänvaiheet neljässä maailman-osassa.« — Azután Jókai »Carinus«-át, melyet Päivärinta J. fordított le; »A bujdosó naplóját«: »Pakolaisen päiväkirja.« — Tóth Ede népszínművét, a »Falu

rosszát« (»Kylän heittiö«), Jalava fordításában. — Végre Zsoldos Ignác egy művét (»Siveyden oppi kansan hyödyksi,«) Keldán A. fordításában.

Ismertetésünket azon óhajjal zárjuk be: hogy mi is mennél előbb kövessük finn rokonaink példáját, és készítsük el irodalmunknak lehetőleg teljes bibliographiáját. Dr. Sz. 7.

XVII. ÉS XVIII. SZÁZADBELI (1601—1709.) MAGYAR NYOMTATVÁNYOK, MELYEKNEK JELENLEG EGY PELDÁNYA SEM ISMERETES.

— Szabó Károly magyar bibliographiai munkájából kivonva. —

1. Kalendárium. Bártfa. 1601.
2. Halotti beszéd Rákóczi Zsigmond felett, Ecseden. Nagy-Szombat, 1603. 4-r.
3. Pázmány Péter. Kempis Tamásnak a Krisztus követéséről négy könyvei. Bécs, 1604. 4-r.
4. Rimai János és Balassa Bálint versei. Lőcse, 1604. 12-r.
5. Szárászi Ferencz. Catechesis. Várad, 1604. 8-r.
6. Hodászi Lukács. Halotti beszéd Báthori István felett. H. n. 1605. 8-r.
7. Bocskai István Apológiája. Bártfa. 1608.
8. Bocskai István Apológiája. Hanau, 1608.
9. Alvinczi Péter. Egy tetetes, neve vesztett Pápista embertoel, S. T. D. P. P. től küldetett színes öt Levelekre rend szerint való Feleleti. Debreczen, 1609. 8-r.
10. Szegedi Dániel Magyar prédikációi. Várad, 1609. 4-r.
11. Veresmarti Mihály. Tanácskozás, mellyet kelljen a különböző vallások közzül választani. Pozsony, 1611.
12. Pázmány Péter. Egy tvdakozo Praedikator nevevel iratot eot level. Pozsony, 1613.
13. Practica Aritmetica. Az az Szám vető Tábla. Debreczen, 1614.
14. (Alvinczi Péter). Lelki orvosság. H. n. 1614.

15. Alvinczi Péter. Tükör. H. n. 1614.
16. Keresztyén Imádságos Könyvecske. Pázmány Péter esztergomi érsek engedelméből. H. n. 1616.
17. Dézsi István. Az igaz Zent Wallasnak az természeti okossággal, az melly Philosophianak is neveztetik, való szep Harmoniaja. Gyula-Fejérvár, 1619. 8-r.
18. II. Ferdinánd császárnak semmisítő Decretuma. Bécs, 1620. 4-r.
19. Kecskeméti C. János. Három sátoros innepre írt praedikáziók. Debreczen, 1621. 8-r.
20. Keresztyén Imádságos Könyvecske. Pázmány Péter esztergomi érsek engedelméből. H. n. 1622.
21. Siderius János. Catechismus. Pápa, 1624.
22. Szakmári Fabricius István. Historia ex Partemii Nicenensis De amatorijs affectionibus collecta. Kolozsvár, 1627. 4-r.
23. Kincstartocska a világos Csesztekői Egy-házának. Lengyelből magyarra fordította Frater Lajos első Remete Pál szerzetén levő Barát. 1627.
24. Kalendarium Christus Vrunk szueletése után 1628. Esztendoere. Debreczen, 1628. 16-r.
25. Alvinczi Péter és Czeglédi János. Az néhai Felséges Báthori Gábornak . . . . . testének eltakarításakor az Báthori templomban tött intések. Gyula-Fejérvár, 1628. 4-r.
26. Káldi György. Halotti beszédek. Bécs, 1629.
27. Imádságos könyvecske. Csepreg, 1629
28. Kópcsányi Márton. Szerzetes rendtartó fenyítő tüköre. Bécs, 1630. 8-r.
29. Az egyházi szolgák életének, tisztének, és tisztességes magok tartásának Régulái. Csepreg, 1630.
30. Scholtz Jeremiás. A sopronyi birodalomban lévő Balfi Feredő mértékletes állapotú természetinek munkálódó erejének és használatosságának magyarázó megírása. Csepreg, 1631.
31. Pázmány Péter. Nyolcz okok, a mellyekért egy fő ember a római hitre tért. Bécs, 1632.
32. Kis Catechesis. Az gyermekek és az gyenge értelmű emberek számára. Kolozsvár, 1632. 12-r.

33. Manisai Pálfi János. Arany Temjénező, Thuribulum Aureum. Pápa, 1632.

34. Az Háromságnak oltalmazására gondolt legfővebb okoskodásnak meg vizsgálása. (Kolozsvár), 1634. 12-r.

35. Nyéki Vörös Mátyás. Dialogus, azaz : Egy kárhözatra szakadt gazdag test és léleknek egymással való beszélgetések. Bécs, 1636. 8-r.

36. Evangeliomok és Epistolák. Csepreg, 1636.

37. Kósa János (Várfalvi). A sok egymással ellenkező értelmek koezoett mint kell az egyuegyue embernek felkeresni az igasságot. Kolozsvár, 1636. 12-r.

38. A szent János Evangeliuma kezdetinek rövid Magyarázattya. Kolozsvár, 1636. 12-r.

39. Radetius Bálint. Reggeli és estveli koenyoergések. Kolozsvár, 1638. 8-r.

40. Laskai János. Citò, Longè, Tardè: Azaz: Egy kettős értelmű kérdésnek meg-világosítása. Lőcse, 1638. 8-r.

41. Rákóczi Györgynek a maga fiához való oktató intése. Gy.-Fejérvár, 1640. 4-r.

42. Kecskeméti Miklós. Angyalok Éneke. Nagy-Várad, 1640. 8-r.

43. Nyéki Vörös Mátyás. Dialogvs. Várad, 1642. 8-r.

44. Evangeliomok és Epistolák. Csepreg, 1643.

45. Okulár. Pozsony, 1643.

46. Hajnal Mátyás. Jésus szent szíve képekkel, énekekkel s imádságokkal. Bécs, 1644. 12-r.

47. Kósa János (Várfalvi). Catechesis. Az Üdvössegnek Fundamentomáról rövid kérdezkeedés az Szent Írás szerént. Kolozsvár, 1644. 12-r.

48. (Nyéki Vörös Mátyás). Tintinnabulum Tripudiantium, azaz: A földi részeg szerencsenek ez dichoesegnek alhatatlan lakodalmaban Tombolók jóra intoe Chengettyueje. Pozsony. 1644.

49. Kereszturi Pál. A keresztségről egy predikatzio, mellyet mondott el Gyula-Fejérváron Sz. György havának második napján 1645-dik eszt. sat. Várad, 1645. 4-r.

50. Halotti beszéd Bocskai Ferencz felett. Debreczen, 1647.

51. *Arithmetica (Practica)*. Azaz: Számvető Tábla, Melyben minden féle Adásról és Vételről való bizonyos Számoknak summáját hamar és készen fel találhatni. Lőcse, 1647. 12-r.
52. *Epitome Pietatis Marianaë*. Lőcse, 1647.
53. Szentmártoni Bodó János. Az tékozló fiúnak historiája. Kolozsvár, 1648. 8-r.
54. Szokolyai István. Sérelmes lelkeket gyógyító balsamom. Leyden, 1648. 12-r.
55. Szokolyai István. Az ó testamentomi irásokból egybe szedegettetett könyörgések, Leyden, 1648. 12-r.
56. Medgyesi Pál. Lelki A-Be-Ce. Angolbul másodszor nyomtatott. H. n. 1648. 8-r.
57. Hunyadi Ferencz. Historia az régi és hires neve Troia várossának tiz esztendeig való megszállásáról és rettenetes veszedelméről. Kolozsvár, 1651.
58. Medgyesi Pál. Lelki A-Be-Ce. S-Patak, 1652.
59. Fogarasi Ferencz. Kis Keresztyén. Fejérvár, 1654. 8-r.
60. Király Jakab. Hármasszentirásbeli dolog. Kassa, 1654.
61. Cseh Márton. Lovak orvosságos meg próbált új Könyvetskéje. Lőcse. 1656. 8-r.
62. Hrabovszky. Manuale Latino-Hungarico-Slavonicum. Bártfa, 1657. 12-r.
63. Hornius György. Szent geneológiája. Várad, 1658.
64. Técsi Miklós. Liliium Humilitatis. Az Isten Anya szent-egyháza maga meg aláztatására való keserves Siralma... Franequera. 1659. 12-r.
65. Czeglédi István. Egy Katolikus Embernek egy más igaz Evangyeliom tején felneveltetett Kalvinista Emberrel való beszélgetése. H. n. 1659. 8-r.
66. Sámbar Mátyás. A redikator Pápaszemének Próba-köve. H. n. 1659.
67. Kéri Sámuel. A Boldogságos Szűz Zsoltár-Könyve. Bécs, 1660. 8-r.
68. Megyesi Pál. Hét napi együtt beszélgetés. Debreczen, 1661. 12-r.
69. Püspöki János. Az keresztyénség Véd-ozslopának Meg-Duelése. sat. Debreczen, 1661. 4-r.
70. Tolnai István. A magános tselédek közt levő ahita-

tosságnak megavulo tüzetskének felgerjesztésére való Prédikálló székbéli Szikrák, sat. Lőese, 1661. 16-r.

71. Eleven kútfő. Bécs. 1662.

72. Debreczeni János Szivnek meg-keményedése Debreczen, 1662. 4-r.

73. Komáromi Csipkés György. Angliai Puritanismus. Debreczen, 1662.

74. Szent Erzsébet Asszonyinak példája, avagy halotti beszéd Homonnai Druget Erzsébet, Révai László házas társa felett. H. n. 1662.

75. Aelii Donati viri clarissimi de octo partibus orationis Methodus. sat. Szeben, 1663. 8-r.

76. Beniczky Péter. Magyar Rithmusok. Nagy-Szombat, 1664.

77. Igazságnak áldozatja. Kolozsvár, 1666.

78. Pósa-házi János. Sámháznak az három kérdésére való felelet. H. n. 1666.

79. Pósa-házi János. Sámháznak, Kisnek s egyebeknek adott felelet. H. n. 1666. 8-r.

80. Sámházi Mátyás. Az három kérdésre loett summás választételre irott felelet. H. n. 1666.

81. Catonis Disticha moralia, cum germanica et hungarica versione nunc castigatius quam antea edita. Szeben, 1668.

82. Siderius János. Kisdéd gyermekeknek való Catechismus. Debreczen, 1669. 12-r.

83. A Régi Római Keresztyén Hitnek igaz Próba-koeve: melylyel valami Goenczi rossz Próba-koe, meroe porhányu Czigány Palla kinek lenni meg-mutattatik: sat. Kassa, 1669.

84. Némethi Mihály. Igazság próbaköve. S.-Patak, 1669.

85. Letenyey Pál. Az Szent Hitben való igaz oktatásnak szükségeroel és modjáról. Kolozsvár, 1670. 8-r.

86. Várad Belényesi Ferencz. Isten eleibe fel bocsátandó Lelki Áldozatok. Kolozsvár, 1670. 8-r.

87. Gorup Ferencz. Miséről irt könyvecske. 1670.

88. Szokolyai István. Sérelmes lelkeket gyógyító balsamom. Kolozsvár, 1671. 12-r.

89. Némethi Mihály. Igazság próbaköve. Kolozsvár, 1672. 8-r.

melyeknek jelenleg egy példánya sem ismeretes Szabó Károlytól. 235

90. Némethi Mihály. Igazság próbakövének nyert pere. Kolosvár, 1672. 12-r.

91. Énekes könyv. (Szelepcsényi György esztergami érsek rendeletére). Nagy-Szombat, 1672. 4-r.

92. Összerontása annak a Czigány Tükörnek. Rhenopolis, 1672.

93. Tyukodi György. Halotti beszéd Sennyei Erzsébet, Károlyi László hitvese fölött. Kassa, 1673.

94. Kájoni János. Cationale Catholicum. Régi, és Uj Deák, és Magyar aitatoz egyházi Enekek, sat. Csik, 1676.

95. Köleséri Sámuel. Idvesség sarka. Debreczen, 1676. 8-r.

96. Landovics István. Elválasztott juh. Nagy-Szombat, 1676. 4-r.

97. Kabai Bodor Gellért. Lelki flastrom. . . Debreczen, 1677. 8-r.

98. Szili András. A keresztyén igaz vitézeknek generalja Szent István Martir. Nagy-Szombat. 1679. 2-r.

99. Némethi Mihály. Sz. Dávid 150 Soltárinak elosztása és magyarázata. Lőcse, 1680. 12-r.

100. Énekes könyv. N-Szombat, 1680. 4-r.

101. Kis Imre. Halotti beszéd Báthori Zsófia felett. Nagy-Szombat, 1680. 4-r.

102. Balás Ágoston. Cationale Catholicum, avagy régi és uj deák és magyar áhitatos énekek. Csik, 1681. 4-r.

103. Telekesi István. A világ pompás dücsőségének sietsége, azaz: Gróf Erdődi Sándornak keserves dicsérete. Bécs, 1682. 4-r.

104. Paduai Szent Antal Solosmája. Kassa, 1684.

105. Balás Ágoston. Cationale Catholicum, avagy régi és uj deák és magyar áhitatos énekek. Csik, 1685.

106. Szent-Mártoni Bodó János. Dialogismus a Krisztus haláláról és feltámadásáról. Keresd, 1685. 12-r.

107. Gyulafejérvár dicséretéről való versek. Szeben, 1686. 4-r.

108. Szili András. A keresztyén biráknak tüköre. Nagy-Szombat, 1687.

109. Felvinczi György. Igen szép historia az Jeru-

salemből Jerichóba menő tolvajoktól megsebesítettett embernek állapottyáról. Lőcse, 1689. 8-r.

110. *Fortunatus* historiája. Lőcse, 1689.

111. *Szép ének*, az hires nevezetes nemes nemzetes es vitézlő Tunyogi Sámuelről. Lőcse, 1689.

112. *Énekes könyv* . . . Lőcse, 1690. 12-r.

113. *Szönyi Nagy István*. *Paradicsomi Multság*. H. n. 1690. 8-r.

114. *Kis Iskola*, avagy a Gyónás és Áldozásról való Oktatások. Bécs, 1691. 12-r.

115. *Warmer (Christophorus Cassoviensis)*. *Gazophylacium decem lingvarum Europaerum apertum*. Kassa, 1691.

116. *Jaklin Balázs*. *Halotti beszéd* gr. *Czobor Ádám* felett. Bécs, 1692. 4-r.

117. *Felvinczi György*. *Comico-Tragoedia*, *Plutónak és Jupiternek egymás között való villongások*. H. n. 1693. 8-r.

118. *Tolvaj Ferencz (Menyő)*. *Az Arithmeticianak mestersége*. Kolozsvár, 1694. 8-r.

119. *Nuptiae Agni*, azaz: *A Bárány menyeközje*, avagy gr. *Erdődi Erzsébetnek Sz. Klára Rendébe való felvétele*. Nagy-Szombat, 1694. 4-r.

120. *Otrokocsi Fóris Ferencz*. *A tévelygő juhról való Praedikatio*. Nagy-Szombat, 1694.

121. *Catechismus*, deákúl s magyarul. *Irtá Canisius Péter*. Ford. *Vásárhelyi Gergely*. Nagy-Szombat, 1696.

122. *Siralmas Krónika*, melyben *Tsászári Tésla Mihály* Urnak ő Felsége fő Kapitányjának erőszakos halálát így kesergé valaki. H. n. 1696.

123. *Felvinczi György*. *Procuratoria dícsérete*. Kolozsvár, 1697. 8-r.

124. *(Nyéki Vörös Mátyás)*. *Tsengettyű e világi haszontalanságok ellen*. H. n. 1699. 12-r.

125. *Lelki fegyverház*. Nagy-Szombat, 1700. 4-r.

126. *Ötvös Mihály*. *Lelki szem gyógyító könyvecske*. Kassa. XVII. század. (Kassa é. n.) 8-r.

127. *Kósa János (Várfalvi)*. *Az uedvoességnek fundamentomáról roevíd kérdezkedés a szent-írás szerint a kisdedek*

nek tudománya, és az Urnak szolgáltyában, es félelmében valo felnevelésre. Kolozsvár. (XVII. század). 12-r.

128. Zey András. Olájoknak Toebb másféle nagy hasznú Orvosságokkal egyben, mellyek az Ember egységére mind kívül mind belől igen hasznosan szolgálhatnak. . . . Declarációja. Pozsony. XVII. század. 8-r. (H. és év. n.)

129. Balassa Bálint és Rimai János. Istenes Énekei. Várad. XVII. század.

130. Pyramus és Thisbe historiája (Ovidius után). É. n. (XVII. század).

131. Rövid tudósítás a consequentiakrul, a Pataki jesuita paterek manifestumára való felelettel edgyütt. H. n. (XVII. század). 8-r.

132. Kászoni János. Directio Methodica Processus Judiciarii. Debreczen, 1701. 8-r.

133. Felvinczi György. Természet próbája. Kolozsvár, 1701. 8-r.

134. Arithmetica Practica. Azaz: számvető Tábla, sat. Lőcse, 1701. 16-r.

135. Evangeliumok és Epistolák. Lőcse, 1701.

136. Páriz Ferencz (Pápai). Életnek képe, mellybe bé-iratott példás emlékezetre méltó neve a Nemzetes, Tiszteletes, Tudos M. Totfalusi Kis Miklos Urannak. Kolozsvár, 1702.

137. Paduai szent Antal Szolosmája. Nagy-Szombat, 1703. 12-r.

138. Debreczeni Péter. Tizenkét üdvösséges elmélkedések. Irta Kegelius Filep. Lőcse, 1704.

139. Ács Mihály. Arany Láncz. Lőcse, 1706. 8-r.

140. Conditiones Armistitii inter S. C. Reg. Maies-tatem ab una, nec non Confoederatos Regni Hungariae Status partibus ab altera. Pozsony, 1706. 2-r.

141. Némethi Mihály. Mennyei tárház kulcsa . . . . Bártfa, 1708. 12-r.

141. Illyés András. Imádságos könyv. Nagy-Szombat, 1709. 8-r.

143. Regulái az Ur Sz. Teste Congregatiojában lévő Atyafiaknak, sat. Nagy-Szombat, 1709. 8-r.

144. Imádságos könyv. Bártfa, 1709.

KÖNYVÉSZETI MOZZANATOK HAZÁNKBAN.

Azon örvendetes lendületet, melyet a tudományos élet hazánkban, az utolsó évtized alatt nyert, alig teszi valami oly szembetűnővé, mint az az élénk tevékenység, mely néhány év óta a magyar bibliographia terén foly.

Miként a közlekedési eszközök feltalálását és tökélesbitését, vagy a gyáripar kifejlődését: nagy termelés és virágzó ipar előzi meg; úgy az irodalmi munkásság megkönnyítésére hivatott segédtudományok művelése is azon szükségérvet kifolyása, melyet a nagykiterjedésű és intensiv szellemi élet hoz kifejezésre.

Ezen segédtudományok között pedig alig van egy is, melynek a tudomány munkásai inkább éreznék szükségét: mint a bibliographiának, mely nemcsak sok időt kimélt meg nekik, de egyedül teszi lehetővé, hogy elődeik tudományos eredményeit teljesen áttekinthessék és felhasználhassák.

Tapasztalták ezt mindazok, kik a »Hazai és külföldi tudományos folyóiratok magyar tudományos Repertoriumának« az Akadémia kiadásában ekkorig megjelent két kötetét felhasználják.

És tapasztalni fogják mindazok, a kik az újabban elkészült két fontos munkát használni fogják.

I.

Az egyik Szabó Károly nagy munkája, melyről e folyóirat hasábjain több ízben szólottunk: »Régi magyar könyvtár, — az 1484—1711 között magyar nyelven megjelent nyomtatványoknak könyvészeti ismertetése.« Az egész munka 703 nagy 8-adrétű lapra terjed, melyhez előszó és tartalommutató járul. 1793 munkát sorol föl, a melyekből

a XV. századra	1,
a XVI. »	372,
a XVII. »	1252,
1701—1711	168 esik.

Ezek közül 193 olyan, a melyet Szabó Károly egy könyvtárban sem talált és czímeit csak régebbi könyvészeti feljegyzésekből ismeri; a melyekről tehát, sajnosan elmondhatjuk, hogy egy

példányban sem léteznek. A »Könyv-Szemle« 1876-ik évfolyamában közöltük a XVI. századbeli ily munkák czímeit; s felkértük e közlöny olvasóit, hogy azoknak felkutatására saját körükben kísérletet tegyenek, és a mennyiben igyekezeteik eredményre vezetnének, erről tudósítást küldjenek. Azonban egy ily tudósítás sem érkezett. A jelen füzetben közöljük a XVII. századbeli ily munkák czímeit. Reméljük, hogy ezek közül legalább néhánynak mégis nyomára fogunk jönni.

Szabó Károly munkájáról, mely néhány hét múlva fog megjelenni, jövő füzetünkben részletesebben fogunk szólni.

II.

Míg Szabó Károly munkájában az Akadémia, a magyar irodalomnak becses segédkönyvét nyújtja; a királyi magyar természettudományi társulat a saját köréhez tartozó tudományok művelőinek nem csekélyebb szolgálatot tett, mikor 1876. január 19-én tartott közgyűlésén, Toldy Ferencz emlékére, 100 arany jutalmat tűzött ki a következő feladat megoldására: »Előkészítendő a magyar természettudományi és matematikai irodalom történetének megírását, kivántatik ezen irodalom lehetőleg teljes könyvészete 1875 végeig, a magyar nyelven, Magyarországon bármely nyelven, s magyarországi tudósoktól bárhol kiadott munkák, s magyarországiaktól külföldi folyóiratokban közzétett értekezések alapján.«

A beérkezett tervezetek alapján, a pályázók közül, idős Szinnyei József és ifjabb Szinnyei József bizattak meg a munkálat véghezvitelével. Ezek 1877 végén már benyújtották munkájukat, mely a társulat költségén kinyomatott és 504 nagy 8-adrétű, sűrűn nyomtatott, két hasábos lapon megjelent.¹⁾

A munka szerkesztői a reájuk bízott fontos feladatot teljes sikerrel oldották meg, a mit annál nagyobb érdemnek tekinthetünk, minthogy e téren teljesen úttörők valának, és a

¹⁾ Magyarország természettudományi és matematikai könyvészete 1472–1875. Száz arannyal jutalmazott pályamű. Készítették Szinnyei József az egyetemi könyvtár első öre és Dr. Sinnyei József. Kiadja a kir. magy. természettudományi társulat. Ára 4 ft. Budapest, 1878.«

közkönyvtárainkban tapasztalható hiányok ily munkálatok elé gyakran leküzdhetetlen nehézségeket gördítenek.

Tizenegy könyvtárt kutattak át, és felhasználták az összes irodalmi készletet, a melyben munkájukhoz anyagot találhattak.

Felsorolnak 4249 hazai író, kik a matematikai és természettudományi irodalom terén munkálkodtak. Ezekhez járul 720 külföldi író, kiknek munkái Magyarországon megjelentek vagy Magyarországról szólnak.

Ezek irodalmi munkásságának eredménye gyanánt felsorolnak:

3811 magyar nyelven és

5101 idegen nyelveken, tehát

8912 önálló munkát, továbbá

2834 cikket, melyek folyóiratokban jelentek meg.

Ezen számok a szakférfiakat is meglephették. És arról tanuskodnak, hogy a hazai irodalomban a természettudományok mindig fontosságukhoz illő helyet foglaltak el.

Az anyag összeállításánál, a szerkesztők igen helyes eljárást követnek. A szerzők szerint, betűrendben adják. A névteleműl megjelent műveket és cikkeket időrendben, — valamint a szaklapokat, folyóiratokat, naptárakat és gyűjteményes munkákat betűrendben, — a munka végén közlik. A munkáknak teljes címét példás pontossággal közlik, a hol lehetséges volt még árát is. Hasznos dolgot tettek azzal is, hogy minden munkánál megjegyezték mily könyvtárban található föl; ami nemcsak a szakférfiúra nézve előnyös, aki a munkát felhasználni kívánja, hanem a könyvtárakra nézve, amennyiben a hiányokat szembetűnővé teszi.

A munka becsét nagy mértékben emelik a rövid életrajzi adatok, melyek minden szerző neve mellett található.

Hogy ily munka teljességre és hibátlanságra igényt nem tarthat, az igen természetes; azonban a szerkesztők minden lehető megtettek, hogy kitelhetőleg teljes és pontos könyvet nyújtsanak.

Mi csak egy nagyobb hiányt találunk abban; a melyet mindazáltal a kitűzött feladat vont maga után. Ez ugyanis a hazai folyóiratokban megjelent értekezések címeinek felsorolását kizárta; minthogy azoknak jegyzéke az Akadémia által kiadott Repertorium-ban már megjelent. Kétségtelen, hogy az ebben fog-

lalt értekezések címeit a természettudományi könyvészetbe nem lehetett felvenni. De kívánatos lett volna itt minden szerzőnél utalni a Repertorium azon lapjára, a melyen értekezései fel vannak sorolva; sőt talán megjegyezni azoknak számát is. Ekképen a két munka, mely egymást kiegészíti, szorosabb vonatkozásba hozatott volna egymással, és a természettudományok terén hazánkban kifejtett tevékenység eredményei jobban áttekinthetők lettek volna.

Végül azon óhajásunknak adunk kifejezést, hogy ezen munka érdemes szerkesztőinek mielőbb alkalom nyíljen a tudományok többi szakait is hasonló becses segédmunkákkal előmozdítani.

III.

Befejezéséhez közeledik egy harmadik nagyobb bibliographiai munka is: Kertbeny Károlyé, mely a Magyarországon és Magyarországról, a XV. és XVI. században, német nyelven megjelent nyomtatványok jegyzékét tartalmazza.

A jegyzék 1317 számot sorol fel, és 326 lapot tölt be. Ehhez függelékül közli hét hazánkat illető XV. és XVI. századbeli kortörténeti röpiratnak lenyomatát (327—346 ll.)

Ezt követi a név- és tárgymutató, a mely azonban, sajtószerű módon, valóságos történeti szótárrá szélesedett ki, és terjedelemre a munkát tetemesen meghaladja. A 326 lapra terjedő munkának »Namens- und Sachregister«-je ugyanis 412 lapra terjed.

Egy második függelék a Szabó Károly munkájában közlött XVI. századbeli magyar nyomtatványok címét német fordításban közli.

IV.

A »budapesti könyvkereskedő-segéderek egylete« ez évben is kiadta, Makáry Gerő szerkesztése alatt, a múlt évben magyar nyelven megjelent könyvek jegyzékét ily cím alatt »Bibliographia hungarica 1877. Magyar könyvészet 1877«. Mindazt, mit tavaly ezen jegyzék első évfolyamának előnyeiről mondtunk, a második évfolyamban is feltaláljuk, sőt ez idei folyamban az 1878-ban megjelenő magyar hírlapok és folyó-

iratok jegyzékét is közölte a derék szerkesztő. A magyarországi nem-magyar nyelvű könyvészet ezen évfolyamban is hiányzik, ámbar több szempontból tekintve, kívánatos volna, hogy hazánk nem-magyar ajkú népeinek irodalmi termékeiről közölne a buzgó egylet a lehetőségig teljes évi kimutatást; ily módon a magyar nyelven megjelent munkák jegyzékével összehasonlítva, becses művelődéstörténeti adatokra tennék szert.

V.

Fontossággal bír, a hazai könyvészet szempontjából is, »a magyar könyvkereskedők egyletének« augusztus 21-én történt megalakulása, a melyet élénk örömmel üdvözlünk. Az egylet azonnal »Corvina« cím alatt közlönyt indított, mely havonként 1—4-szer jelenik meg, és minden szám élén az »újonnan megjelent magyar könyvek«-nek, Makáry Gerő úr által összeállított jegyzékét hozza. Ez pontosság tekintetében teljesen megfelel az igényeknek. Mivel azonban csak a kiadók által beküldött könyvek címeit adja, igen hiányos; és az által, hogy a kiadók, üzleti érdekekben, gyakran régebben megjelent kiadványaik címeit is fölvetetik a jegyzékbe, tévedésekre adhat alkalmat.

A Nemzeti Múzeum könyvtára késznek nyilatkozott a hozzá beérkezett könyvek jegyzékét is a »Corvina« rendelkezésére bocsátani.

Ugyancsak az egylet a fővárosi gyakornok és segédek képzésére a magyar és külföldi irodalomnak történetéből előadásokat rendez, a melyekre kitünő szakférfiakat nyert meg.

VI.

Fővárosi antiquáriusaink is követni kezdik külföldi üzlettársaik példáját, és időnként kinyomatják könyvkészletök értékesebb részének lajstromát; sőt újabb időben rendszeres havi közleményeket bocsátanak közre. Az első kísérletet Petrik Géza tette meg, a kinek »Havi Értesítőjé«-ből a 29-ik szám fekszik előttünk. Minden számban az áruba bocsátott könyveken kívül közli azoknak sorozatát is, melyek megvétel végett keresetnek. E havi értesítő ingyen küldetik szét.

Rosenberg testvérek, pedig kiknek dús tartalmú jegyzékeiről már is alkalmunk volt szólni, október havában »Havi közlemények Rosenberg testvérek ódon munkák tárából« című közlőnyt indítottak meg, mely megjelenik minden hó 15-én, és kívánatra minden irodalombarátnak ingyen és bérmentve megküldetik.

A könyvek . . . . .-én kívül »apró irodalmi jegyzeteket« is fog közölni, valamint megnyitja hasábjait irodalmi hirdetésekre, »úgy egyes könyvek ajánlását, mind keresését illetőleg.«

Nem hagyhatjuk észrevétel nélkül az első számban közlött »apró hírek« elsejét, mely nagy hazánkfíának Széchenyi Istvának titkárához Tasner Antalhoz intézett leveleit illeti. Ezeket a Rosenberg testvérek Tasner Antal örökösaitől zálog gyanánt lefoglalták, és árverés alá bocsátottak. Ezen árverésen a M. N. Múzeum könyvtárának őre is megjelent, és fel volt hatalmazva a levelekért 800 forintot ajánlani. Azonban a Rosenberg testvérek, mint hitelezők, 1000 o. é. forintnyi ajánlattal kezdték meg az árverést, és így a nagybessü történeti kincsnek birtokába jutottak, melyet most az Akadémiának és a Múzeumnak megvétel végett felajánlottak. Mivel pedig ezen intézetek nincsenek abban a helyzetben, hogy túlzott igényeiket kielégíthessék, most megrojják a »megfoghatatlan közönyösséget«, melylyel a fővárosi közintézetek e megbecsülhetlen hagyaték iránt viseltetnek, és kijelentik, hogy azt angol és német könyvtáraknak fogják megvétel végett fölajánlani.

Miként az előzmények mutatják, »e megfoghatatlan közönyösség vádját« könyvtárunk nem érdemli meg.

Egyébként óhajtjuk, hogy a »Rosenberg testvérek közleményei« tartósabb életnek örvendjenek, mint a hasonló vállalatok, melyeket korábban más üzletek kezdeményeztek.

Vegyes közlemények.

A régi magyar irodalom termékeit lehetőleg teljesen egybegyűjteni, a Nemzeti Múzeum könyvtárának egyik főfeladata, a melyet a magyar tudományosság érdeke tűz ki neki. Minthogy pedig Szabó Károly bibliographiai munkájából kitűnt, hogy

számos oly XVI és XVII. századbéli magyar nyomtatványok, melyek a Múzeum könyvtárában hiányoznak, kolostorok, közép-tanodák és magánosok birtokában vannak, — a hol a tudomány munkásaira nézve nehezen közelíthetők meg — az Igazgatóság lépéseket tett, hogy azokat ajándék vagy leteményképen, csere vagy vétel útján a múzeumi könyvtár számára megszerezze. A kegyes tanító-rend főnöke volt az első, mely a hozzá intézett megkeresésre kijelenté, hogy a rend könyvtáraiban található régi magyar nyomtatványokat ajándékképen átengedi. Nem csekélyebb hála kötelezte le intézetünket a bécsi Theresianum Igazgatósága, mely késznek nyilatkozott a könyvtárában levő 12 darab XVI. századbéli magyar nyomtatványt¹⁾ — többnyire unicumok — csere útján a múzeumi könyvtár birtokába juttatni.

A M. N. Múzeum Könyvtárában, a régi könyvek tábláiból ki-szedett régi magyar nyomtatványokról a napilapokban rövid tudósítás jelent meg. Ezeknek részletes ismertetését, hely szűke miatt, a jövő füzetben fogjuk közölni. Egyelőre csak azt emeljük ki, hogy az említett nyomtatványok között egy eddig csak csekély töredékben, ismert cím nélkül, ismert művet fedeztünk föl. Címe :

Effectvs Amoris Az Szerelemnek ereie, kit
A cheneosbol Magyar Rith musba szerzettenek,
Atiaknak, Aniaknak tanúsága ra Mense Julio.
Anno Domini 1587. . . . . Debrecenbe. Anno Do-
mini, 1588.

Az utolsó két versszak így szól :

Ez historiat ki szerzé versekben,
Deakbol fordíta Magyar enekben,
Egi iffiu Scola Mestersegeben,
Ezeket enekle egi io kedueben,
Az ezer öt szazban es nioezvan hetben,
Niarba az szent Jakabnak hava ban,
Erdelnek hires nemes io földében,
Czegeben az holdas Tonak fekteben,

Finis

A M. N. Múzeum könyvtárának újabb gyarapodásai közül első helyen kiemelendőnek tartjuk Kruesz Krizosztom pannonhalmi főapát úrnak ajándékát: a montecasinói szent-Benedekrendű órségi apátság nagyszerű publicatióját. Címe :

¹⁾ Ismertetve a »Könyv-Szemle« 1877-ik évi első füzetében.

»Bibliotheca Casinensis seu Codicum Manuscriptorum qui in tabulario Casinensi asservantur series per paginas singillatim enucleata notis, characterum speciminibus ad unguem exemplatis aucta, cura et studio Manachorum Ordinis S. Benedicti Abbatiae Montis Casini.« Ekkorig három nagy ív-rétű kötet jelent meg: 1873, 1875, 1877-ben Összesen csak 170 codex ismertetését tartalmazza, mely a szent-Benedekrend hagyományos alaposságával készült. A munka értékét nagy számú műmellékletek emelik: a codexek egyes lapjainak és a codexekben előforduló képeknek sikerült hasonmásai. Miként ezek a monte-casinói zárda szerzeteseinek művei; úgy maga a munka is a zárda nyomdájában készült. Megjegyezzük, hogy a monte-casinói zárda az egyetlen Olaszországban, melyet tekintettel tudományos munkásságára, a saecularisatio megkímélt. És nem hallgathatjuk el, hogy ezen monumentalis munka közrebocsátásának nagy költségeihez a magyarországi szent Benedekrend is hozzájárul.

A M. N. Múzeum könyvtárának vásárlás útján tett szerzeményei közül megemlítünk egy hártýára nyomtatott mise könyvet, mely a pécsi egyházmegye használatára Velenczében 1499-ben, Paep János budai könyvárús költségén nyomtatott. Épen és tisztán fentartott teljes példány. Az initialisok és a Canon előtt álló kép egykorú művészi kéz által színezve vannak, mely az 1^a 112^b 113^a lapok szélei ékes díszítményekkel látta el. Ezen mise-könyvnek még csak két hártýára nyomtatott példányát ismerjük: a pannonhalmi főapátság és a pécsi püspökség könyvtárában. Az utóbbi nem teljes. A mi példányunk vételára 40 darab arany volt.

A III. egyetemes tanító-gyűlés alkalmából f. é. augusztus 23-án Csontos János könyvtári őrségéd a Nemzeti Múzeum könyvtárában Mátyás király könyvtáráról előadást tartott, melyen mintegy 200 tanító és tanítónő vett részt. Miután a tanító-gyűlés tagjait a könyvtár részéről melegen üdvözölte volna, fejtegetni kezdé milyen könyvtári viszonyok voltak általában Európában s milyenek különösen nálunk, mikor Mátyás király a világhírű Corvinát létesítette; mely időre esik alapítása, miként gyarapodott évről évre, és hogy lett Mátyás magángyűjteményéből nyilvános könyvtár; hol szerezték be leginkább a kéziratokat, s mily

gondot fordítottak arra, hogy azok finom hártján, szép írással, arany initialékkal és arabeszkes lapszéli diszitással kiállítva legyenek; hogy az akkori Vaticana, Laurentiana, Marciana és az urbinói herczeg könyvtára mellett mint hirneves könyvtár említettik; hány ezer lehetett köteteinek száma, s hogyan pusztult el Mátyás halála után a szélrózsa minden irányában. — A Corvin-codexeket egyenkint mutatta be, a muzeumbelieket úgy, mint az Abdul Hamid szultán által ajándékozottakat, melyeknél kiemelte, hogy visszaérkezésük kiváltképen az egyetemi ifjuságnak köszönhető. Ezután a könyvtár termein keresztül vezette végig a tanítókat, megmagyarázta nekik miként van a 200 ezer kötetet meghaladó könyvkészlet berendezve, lajstromozva és felállítva; hogyan kezeltetnek a kéziratok, oklevelek és levelek-szóval mi a könyvtár berendezési oeconomiája. A könyvtár azon termében, hol Deák Ferencz ingóságai vannak ideiglenesen kiállítva tovább ideig állapodtak meg, s meghatva nézték a nagy hazafi egyes butordarabjait. Legvégül a könyvtári folyosón levő irodalomtörténeti kiállítást tekintették meg, hol Csonotosi az írás történetéről és fejlődéséről, a nevezetesebb oklevelek fontosságáról s a kiválóbb nyomtatványok irodalomtörténeti becséről gyakorlati magyarázatokkal szolgált. A tanítók és tanítónők köszönetnyilvánítások közt vettek bucsút az előadótól, ki végül azon kérést intézte hozzájuk: hogy hazatérve, legyenek apostolai nemzeti művelődésünknek, s ha valahol megtudják, hogy egy régi kézirat, oklevél vagy levél irodalomtörténetünk nem kis kárára pusztulásnak indul, mentsék azt meg az enyészettől s tudósítsák róla a M. Nemzeti Múzeumot.

A budapesti magyar királyi egyetem könyvtárának igazgatói hivatala, mely Horvát Árpádnak lemondása óta, két éven át üresedésben volt, betöltetett. A kihirdetett pályázatra kilencz folyamodó jelentkezett. Az egyetemi tanács ezek közül Szilágyi Sándort hozta javaslatba. A vallás- és közoktatási m. k. miniszter úr önmégának felterjesztésére, ő cs. és ap. kir. felsége október 7-én kelt elhatározásával, Szilágyi Sándor akadémiai rendes tagot nevezte ki. Azon nagynevű férfiak: Pray, Schönvisner, Fejér, Toldy, kik egy század óta az említett könyvtár élén állottak, méltó utódot nyertek benne.

Magyar tudósok külföldi könyvtárakban. Rómer Flóris jeles tudósunk okt. havában a párisi, brüsseli és müncheni könyvtárakban kutatott, és az azokban őrzött Corvinákat tanulmányozta. A Corvin könyvtárról szóló munkáját, két évtized óta tett tanulmányainak és kutatásainak eredményét, közelebb kényszeríti sajtó alá. — Dr. Abel Jenő, a latin classica philologia avatott művelője, a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztériumtól utazási ösztöndíjt nyert, hogy az olaszországi könyvtárakban tanulmányokat tegyen. Különösen föladataul tűzte ki magának: a magyarországi humanista-irodalom emléket összegyűjteni. Legelőbb Velenczében dolgozott, hol a Marciana könyvtárban a következő kiadatlan irodalmi műveket másolta le. Janus Pannoniusnak, Saguntinus Jánoshoz intézett két költői levelet, Saguntinus feleleteivel. Ugyancsak Janus Pannoniustól két epitaphiumot »in Leonellum Ferrariae Machionem« és »in Lasarum Marchionem Malaspinam«; úgyszintén egy »Tetrastichon in Borsum«; valamint Guarino Baptistának Janus Pannoniushoz intézet két költeményét. Ennek kiadott költeményeit is összevetette a codexek szövegével, és több lényeges eltérést jegyzett föl. — Továbbá lemásolta Ludovicus Carbo egy költeményét, melyből kitűnik, hogy Magyarországra meghívott tanárnak, és jegyesének beleegyezésétől teszi függővé, vajjon a meghívást elfogadja-e. Végre Michael Carrariensis »De choreis musarum« című munkájának Rangoni egri püspökhöz és Dominicus Zavoreus »De rebus dalmaticis libri octo« című munkájának Verancsics Antalhoz intézett dedicatióit. Óhajtjuk, hogy a lelkes ifjú tudóst útjában áldás és szerencse kísérje.

II. Rákóczi Ferenczhez intézett folyamodvány könyv ki nyomtatására kért segély tárgyában. A magyar országos levéltár kincstári osztályának »Inutilia 1708.« feliratu csomagjában, mely 1708 elejéről való folyamodványokat tartalmaz, találtam az itt következő levelet:

Felséges Fejedelem!

Nékem nagy jó Kegyelmes Uram!

Mivel én ez munkácskát Felségednek dedicaltam és a Felséged fejedelmi dicsősséges neve alatt akarom világra is bocsá-

tani: alázatosan kérem Felsőgedet, mint nékem nagy jó kegyelmes Uramat, méltóztassék — ha tovább nem is — avagy csak praefatióját ezen munkácskának kegyelmessen megolvasni. Noha nem ilyen üszögében, hanem jól elkészülve, nyomtatásban kell vala ez munkácskát Felsőgednek bémutatnom, — melynek is eddigvaló kijövetelire nagylelkű emberek vóltanak ösztönim, — de a sok körülem lévő szükség, szegénység, és ennek kinyomattatására való tehetetlenség, a debreczeni typographiának is a németek miatt való elpraedáltatása (1750.) ebbéli szándékomban meggátolt.

Volna ilyen szándékom Kegyelmes Uram, hogy Lócsére avagy Bártfára felküldeném s kinyomattatnám; de sem fizetése Ecclesiámban annyiravaló, kinek végbenvitelében magamat azzal segíthetném, nincs, sem másunnan a szűk időhöz képest nem szerezhetek, ha Felsőged fejedelmi kegyelmessége hozzám nem járúl. Ha Isten módot adna benne, Kegyelmes Uram, magam felvinném Lócsére avagy Bártfára a typographiában, és annakutána egész készületivel — jó Istenem segítségéből — akar-nám Felsőgednek praesentálnom, mellyen teljes tehetséggel igyekezem is.

Felsőgednek nékem nagy jó Kegyelmes Uramnak
együgyű, de igaz és hív szolgája

Herczeg-Szölösi István m. k.
most kemecsei lelki-tanító.

Kivül: Az Felsőged Fejedelem Felső-vadászi II. Rákóczi Ferencz, nékem nagy jó Kegyelmes Uram, kegyelmessen megolvasni méltóztassék.

Közli: *Thaly Kálmán.*

HIRLAPIRODALMI STATISZTIKA.

A földm. ipar- és kereskedelemügyi m. k. ministeriumban, a hírlapok és folyóiratok statistikája az 1877. évre összeállítottván, az eredmény következő:

1. Az összesen megjelent 381 (315) ¹⁾ hírlap és folyóirat közül volt:

¹⁾ A zárjelek közti számok az 1876. évi adatokat mutatják.

a) politikai tartalmú:

magyar nyelven 96 (87)
magyar-német nyelven 2 (1)
horvát nyelven 4 (3)
német nyelven 45 (33)
tót nyelven 3 (4)
szerb nyelven 2 (3)
román nyelven 2 (4)
olasz nyelven 1 (1)
héber nyelven 1 (1)
összesen 156 (137).

b) szépirodalmi tartalmú:

magyar nyelven 28 (20)
horvát nyelven 3 (6)
német nyelven 5 (5)
tót nyelven 2 (0)
szerb nyelven 1 (2)
román nyelven 3 (3)
összesen 42 (36).

c) szaklap:

magyar nyelven 106 (85)
horvát nyelven 18 (7)
német nyelven 5 (7)
szerb nyelven 3 (2)
oroszl nyelven 1 (0)
román nyelven 6 (5)
olasz nyelven 2 (2)
héber nyelven 1 (1)
összesen 168 (130).

d) élelzlap:

magyar nyelven 5 (7)
horvát nyelven 1 (0)
német nyelven 4 (1)
tót nyelven 3 (1)
szerb nyelven 0 (1)
román nyelven 2 (2)
összesen 15 (12).

2. Ezen hírlapokból és folyóiratokból postán szétküldetett
összesen: 24.417,895 (19.556,774) példány és pedig: 21*

a) politikai :

magyar nyelven 10.684,329 (7.804,447)
 magyar-német nyelven 78,250 (4800)
 horvát nyelven 729,358 (578,767)
 német nyelven 7.589,804 (6.296,046)
 tót nyelven 222,017 (216,625)
 szerb nyelven 360,700 (417,109)
 román nyelven 129,622 (91,808)
 olasz nyelven 24,864 (25,600)
 héber nyelven 20,800 (20,800)
 összesen 19.839,744 (15.456,002).

b) szépirodalmi :

magyar nyelven 1.815,827 (1.557,179)
 horvát nyelven 71,760 (132,380)
 német nyelven 20,596 (17,366)
 tót nyelven 9181 (0)
 szerb nyelven 20,000 (13,400)
 román nyelven 34,119 (94,072)
 összesen 1.971,483 (1.769,397).

c) szaklap :

magyar nyelven 1.789,533 (1.708,504)
 horvát nyelven 160,659 (42,708)
 német nyelven 296,636 (252,337)
 horvát-német nyelven 0 (5040)
 tót nyelven 51,238 (68,326)
 szerb nyelven 19,206 (14,179)
 orosz nyelven 23,400 (0)
 román nyelven 74,292 (42,964)
 olasz nyelven 1786 (755)
 héber nyelven 4678 (4960)
 összesen 2.421,428 (2.139,773).

d) élelslap :

magyar nyelven 137,574 (151,900)
 horvát nyelven 1600 (0)
 német nyelven 17,210 (13,000)
 tót nyelven 8580 (8596)
 szerb nyelven 0 (1360)
 román nyelven 20,276 (16,746)
 összesen 185,240 (191,602).

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA

kiadásában megjelent és saját könyvkiadó hivatalában (Buda-Pest Akadémia épületében) valamint a könyvárusoknál kapható:

RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁR.

Az 1531—1711 megjelent magyar nyomtatványok könyvészeti kézikönyve.

Irtta

SZABÓ KÁROLY.

Nagy 8-rét, 47 iv. Ára füzve 4 frt.

E monumentalis munka nemzeti irodalmunk történetére nézve rendkívüli fontossággal bír. Csaknem húsz évi kitartó buvárkodás és adatgyűjtés eredménye az. Szerző az ország egyik szélétől a másikig, néhány száz könyvtárban, nem csak a czimtarakat, hanem magukat a könyveket is gondosan átforgatta. Nem egyedül a czimmásokat adja, hanem pontosan közli a nyomtatás helyét, évét, a könyv alakját, a levelek vagy lapok számát a lehetőség szerint, kinyomozza névtelenül vagy álnév alatt kiadott könyvek szerzőit, kideríteni törekszik a hely és név nélkül megjelent munkák nyomtatási helyét és idejét sat. A hol szükségét látja, leírásaihoz jegyzeteket csatol, sok jellemző és érdekes idézetet közöl, utal a forrásokra, honnan az illető munkáról részletesebb felvilágosítás meríthető, **szóval nem egyszerű czimtart, hanem példás szorgalommal és ritka szakismerettel földolgozott vezérkönyvet ír az 1531-1711. évek között nyomtatásban megjelent egész magyar irodalomhoz.** Hirdeti, hogy nemzeti életünk leggyászosabb kora is mily erőteljes és virágzó irodalmat tudott teremteni, s szembetűnővé teszi irodalom-történeti ismereteink örvendétes gyarapodását. Mert míg e század elején Sándor István, hasonló irányu munkájában, ugyanazon időszakból csak 990 magyar nyomtatványt sorolt fel, Szabó Károly fáradságtalan és szerencsés kutatásai e számot majdnem megkétszerezték.

E munka nélkülözhetlen minden könyvtárban, akár magányos, akár nyilvános legyen az, s nélkülözhetlen minden oly mivelt vagy szakemberre nézve, ki nemzeti irodalmunk tanulmányozásával komolyan foglalkozik.

Azonkívül megjelent még az Akadémia kiadásában a következő könyvészeti segédkönyv:

HAZAI ÉS KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK

magyar tudományos

REP E R T O R I U M A.

Készítette

SZINNYEI JÓZSEF.

I. Osztály. Történelem és annak segédtudományai.

I. kötet. 8-adrét. 47 iv. Ára füzve 5 frt.

II. Osztály. Természettudomány és Matematika.

I. kötet. 8-adrét. 53 iv. Ára füzve 5 frt.

Időszaki sajtónk fölvirágzása és mind jobban növekvő terjedelme, érezhetővé tette egy czimmutató szükségét, melyben koronként megjelent tudományos értékű cikkeink össze legyenek gyűjtve. A M. T. Akadémia ily repertorium kiadását elhatározván, Szinnyei Józsefet bizta meg a munka elkészítésével, ki rövid idő alatt két terjedelmes kötetet adott belőle a közönség kezébe, melyek elseje a történelmet és segédtudományait, másodikika pedig, a természettudományt és matematikát foglalja magában. Az utóbbi nem követ szigorú szakszerű besorolást, mert azt ingatag műnyelvünk laikus emberre nézve egészen lehetetlenné teszi, hanem szótár módjára van szerkesztve. Ezen repertorium kétségkívül igen becses, sőt nélkülözhetetlen kézikönyve lesz a tudósoknak és íróknak.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

kiadásában megjelent és saját könyvkiadó-hivatalában (Buda-Pest, Akadémia épületében) valamint a könyvtáraknál kapható:

RÉVAI MIKLÓS ÉLETE ÉS MUNKÁI.

A M. T. Akadémia által a Fraknoi-Horváth díjjal jutalmazott pályamű.

Irta

BÁNÓCZI JÓZSEF.

Kis 8-rét, 26 ív. Ára 2 frt 60. Diszkrétésben 3 frt.

Az akadémiai könyvkiadó-vállalat pártoló tagjai ezen munkát a szokott kedvezményi áron szerezhetik meg.

Ezen irodalomtörténeti monographia az Akadémia utolsó nagygyűlésén a Horváth Mihály és Fraknoi Vilmos által kitűzött 100 arany pálya-díjjal jutalmaztatott. A hivatalos jelentés így szól:

»Minden tekintetben jeles mű. Egyaránt biztos kézzel rajzolja Révaiban az embert, költőt és nyelvészt. Sok új adatot hoz napfényre, nem egy elfogadottat megezáfol; fejtegetései alaposak s a tényeket és eszméket gyakran helyezi új világitásba. Különösen sikerült részek Révai nyelvtörténeti és nyelvhasználati irányának jellemzése, viszonya a nyelvújításhoz, Verseghy méltatása stb. A kornak nagy vonásokkal rajzolt politikai, társadalmi, irodalmi és tudományos háttéréből plasztikailag emelkedik ki Révai alakja, s úgy szólva előttünk fejlődik. Szerző ritka tárgyilagossággal leplezi föl hőse erkölcsi és szellemi bensőjét. Oly kevéssé pusztá dicsőítője, mint kritikusa. Nagy mérséklettel és biztos tapintattal vegyíti alakján a fényt és árnyat s elevenen tünteti föl legjellemzőbb sajátságait. Előadása vonzó, compositiója természetes és művészi: egyszerűen a tartalom alaposságával a forma művészete egyesül a siker nem közönséges fokán, s így túlzás nélkül elmondhatni: e mű irodalmunknak valóságos diszkrété válik.«

A magyar irodalom 1878-ban.

Negyedik közlemény.

Összeállítja: **Tipray Tivadar.**

Ezen jegyzékbe mindazon nyomtatványok vétettek fel, melyek az 1878-diki évszámmal vannak jelölve. — Hol a nyomtatás helye nincs kitéve, Budapest értendő. — A nyomdász vagy nyomda-intézet csak oly nyomtatványoknál van megnevezve, a melyeknek kiadója nem ismeretes. — Hogy ezen jegyzéket lehetőleg teljesen s pontosan lehessen összeállítani, felkéretnek a szerzők és kiadók, hogy kiadványaiknak egy példányát az ár megjelölése mellett, a Nemzeti Múzeum könyvtárához beküldeni sziveskedjenek.

- Abafi Lajos.** Mikes Kelemen. (Magyar Könyvesház. 48—50. sz. Aigner Lajos. 16-r. 208 l. ára 40 kr.)
- Abonyi Lajos.** Itt a szép alföldön. Népies elbeszélések. Kiadta a Petőfi-társaság. (Aigner Lajos. k. 8-r. 229 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Acta reg. scient. unversitatis vng. anni 1877—78. Fasc. II.** A budapesti kir. magy. tudomány-egyetem újjáalakíttatása 98-ik évének 1878. május 13-án tartott ünnepe. (Egyetemi nyomda. 8-r. 47 l.)
- Adler C. W.** A tanító mint orvos. Ford. Losonezy László és Mikler Sámuel. (Nagy-Kőrös. Ottinger Ede. 8-r. 78 l. s 40 fametszetű ábrával. ára 60 kr.)
- Albert Pál.** Kézikönyv az 1877. évi XX. t. cikkben foglalt gyámsági gondnoksági ügyekről; a telekkönyvi, mezői rendőrségi, bélyeghasználati, illeték-kiszabási esetekről és kisebb polgári ügyekbeni eljárás rövid vázlatáról. Iromány-példákkal kiegészítve. 1. füzet. (Sárospatak. Steinfeld Béla nyomdája. 8-r. 95 l. ára 1 frt.)
- Áldor Imre.** Az 1848/49-ki szabadságharcz története. (Történelmi könyvtár. 59. sz. Franklin-társ. 8-r. 108 l. ára 40 kr.)
- Áldor Imre.** Deák Ferencz élete. (Tört. könyvtár. 58. sz. Franklin-társulat. 8-r. 120 l. ára 40 kr.)
- Áldor Imre.** Görögország története Nagy Sándorig. (Tört. könyvtár 48. szám. Franlin-társ. 8-r. 120 l. ára 40 kr.)
- Áldor Imre.** Kossuth Lajos élete és pályája. (Tört. könyvtár. 52. sz. Franklin-társulat. 8-r. 158 l. ára 40 kr.)
- Államtan.** II. rész. (Debreczen. 8-r. 64 l.)

- Álmoskönyv**, legújabb egyiptomi. (Szeged. Traub B. s társa. 8-r. 48 l. ára 10 kr.)
- Apáthy István**. Tétéles európai nemzetközi jog. (Franklin-társ. 8-r. XVI, 416 l. ára 3 frt 60 kr.)
- Aradi József**. Mariska emléke. (Tetty N. s társa. 12-r. IV, 68 l. ára 1 frt.)
- Archivum Rákócianum**. VI. kötet. (L. Beresényi Miklós.)
- Asbóth János**. Udvarias levelek gróf Andrássy Gyulához. (Athenaeum nyomd. 8-r. 37 l. ára 25 kr.)
- Babos Kálmán**. Közhasznú magyarázó szótár a magyar irodalmi művekben előforduló idegen szavak megértésére és helyes kiejtésére. 2-ik kiadás. (Franklin-társulat. 8-r. VIII, 328 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Bacher Vilmos**. A babyloniai amórák agádája. Adalék az agáda történetéhez és a babyloniai talmudban való bevezetéshez. (Aigner Lajos. n. 8-r. XVI, 142 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Bacsák Pál**. Évi jelentés Pozsonyvármegye állapotáról 1877. Hivatalos kiadás. (Pozsony. Angermayer Károly nyomdája. 8-r. 179 l.)
- Baczur Gazsi**. Jogász-humor! Adomák és jellemző vonások a jurátus és patvarista, a jogász- és ügyvédbojtár életéből. (Laufer Vilmos. k. 8-r. 164 lap. ára 80 kr.)
- Bakos Gábor**. A közigazgatásjog tudománya. Elméleti és gyakorlati kézikönyv tisztviselők, ügyvédek, bizottsági tagok számára. I. kötet. 1. rész. (Szerző. 8-r. 92 l. Egy kötet ára 5 frt.)
- Ballagi Károly**. Német nyelvtan. XI. kiadás. (Franklin-társulat nyomdája. 8-r. 328 l. ára 1 frt.)
- Balogh Ferencz**. Hitnézetek történelme. (Debreczen. Városi nyomda. 8-r. 144 l.)
- Bánhegyi István**. ABC. Az irva-olvasztató tanmód szerint. »Haesters Fibel«-jének 240-ik stereotyp kiadása szerint. 4-ik tetemesen jav. és bőv. kiadás. (Debreczen. Ifj. Csáthy Károly. k. 8-r. 96 l. ára 16 kr.)
- Barach Benedek**. A templariusok titkos statutumai. (Aigner Lajos. n. 8-r. 48 l. ára 60 kr.)
- Baráth Ferencz**. Magyar olvasókönyv a hozzácsatolt tanszöveggel. A gymnasiu-mok III. és IV., a reáliskolák és egyéb tanintézetek megfelelő osztályai számára. 2-ik jav. kiad. 1. rész. (Eggenberger. n. 8-r. 207 l. ára 1 frt.)
- Barcza Kálmán**. Az ellenzék. (Zilahy Sámuel. 8-r. 42 l. ára 30 kr.)
- Barna Ferdinánd**. Kapsolat a magyar és szuomi irodalom között. (Értekezések a Nyelv- és Széptudományok köréből. VII. kötet. 4. szám. Akadémia. 8-r. 17 l. ára 10 kr.)
- Barna Ferdinánd**. Néhány ős műveltségi tárgy neve. (Értekezések a Nyelv- és Széptudományok köréből. VII. köt. 5. szám. Akadémia. 8-r. 54 l. ára 30 kr.)
- Bartal Antal és Malmosi Károly**. Latin mondattan. (Eggenberger. 8-r. 256 l. ára 1 frt 60 kr.)
- Bartalus István és Gyertyánffy István**. Négyesdalok zsebkönyve, férfi énekkarok anthologiai gyűjteménye. (Kókai Lajos. k. 8-r. II, 311 könyom. l. ára 2 frt.)
- Batizfalvy István**. Az egytetemes történelem kézikönyve. A középiskolák felsőbb osztályai számára. III. rész. (Lampel. 8-r. 285 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Bátorfi Lajos**. Adatok Zalamegye történetéhez. V. kötet. 4—6 füzet. (Nagy-Kanizsa. Szerző. 8-r. 193—382 l. Egy-egy füzet ára 50 kr.)

- Bedő Albert.** A magyar királyi államerdők gazdasági és kereskedelmi leírása. A m. kir. pénzügyminister megbízásából. (M. kir. pénzügyministerium. n. 8-r. 204 l. egy térkép.)
- Benedek Lajos.** Az erdélyi részek és Szilágy megye helységnévtára. A kolozsvári kereskedelmi- és iparkamara statisztikai osztályának felügyelete alatt összeállította —. (Függelékkel.) (Kolozsvár. Stein János. n. 8-r. II, 183 l. ára 2 frt.)
- Benjamin S. G. W.** A modern képzőművészet külföldön. Ford. György Aladár. (Zilahy Sámuel. 8-r. IV, 70 l. ára 60 kr.)
- Beöthy Leo.** A társadalom keletkezéséről. (Értekezések a társad. tudományok köréből. V. köt. 3. sz. Akadémia. 8-r. 98 l. ára 60 kr.)
- Bercsényi Miklós,** székesi gróf. Főhadvezér és fejedelmi helytartó levelei Rákóczy fejedelemhez. 1704—1712. Az eredeti kéziratokból a titkos jegyek felfejtésével közli Thaly Kálmán. III. kötet. (1708—1711.) (Archivum Rákóczi-annum. I. oszt. VI. köt. Akadémia. 8-r. 724 l.)
- Bertalanffy Teodóz.** A mennyiségteni földrajz elemei. A középtanodák felsőbb osztályai számára. (Szombathely. Szerző. 8-r. 98 l. 38 ábrával. ára 1 frt.)
- Boesor Lajos.** Biblia-ismertetés, a Szent Föld rajzával. A gymnasium I. és II. osztálya számára. (Kecskemét. Dunam. ref. egyházkerület. 8-r. 87 l. ára kötve 60 kr.)
- Boesor Lajos.** Egyháztörténelem a népiskolák IV. oszt. számára. (Kecskemét. Szilády Lajos nyomdája. 8-r. 56 l. ára kötve 20 kr.)
- Bodnár Zsigmond.** Irály- és szerkezetten olvasókönyvvel. II. köt. (Grimm és Horoviz. n. 8-r. II, 231 l. ára 1 frt 30 kr.)
- Bodnár Zsigmond.** Magyar nyelvtan középtanodák számára. 5-ik jav. kiad. I. füz. (Aigner Lajos 8-r. I—3 ív. A teljes mű ára 80 kr.)
- Bodnár Zsigmond és Iványi István.** Magyar olvasókönyv a középiskolák III. és IV. osztálya számára. 4-dik jav. kiadás. (Aigner Lajos. 8-r. XXIV, 292 lap. ára 1 frt 20 kr.)
- Bodon József.** Elbeszélések. (Szerző. 8-r. 331 l. ára 2 frt.)
- Bodon József.** A magyar nemzet története. A nép számára számos képpel. I. füzet. (Weiszmann testvérek. k. 4-r. 40 l. 1 címképpel. Egyes füzet ára 30 kr.)
- Borsos.** Aradi czelebritások. Vázlatos fényképek. I. füzet. (Arad. Ungerleider és Hatos nyomdája. 8-r. 1—18 l. Egy füzet ára 25 kr.)
- Brózik Károly.** Rendszeres természettani Földrajz. A középiskolák VII. osztálya számára. (Középk. tankönyvek tára. Eggenberger. 8-r. 103 l. Néhány fametszet és 4 kinyomatú táblával. ára 1 frt 10 kr.)
- Buckle H. Tamás.** Anglia művelődésének története. VI. köt. (Aigner Lajos. 8-r. 196 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Buzogány Áron.** A föld egyes népeinek és országainak ismertetése. Brassai Sámuel természeti Földíratának második v. polg. része. 3-dik jav. kiadás. (Kolozsvár. Stein János. 8-r. 204 l. ára füzve 60 kr. kötve 70 kr.)
- Buzogány Áron.** A székely művelődési és közgazdasági egyesület második évkönyve 1877-re. (Kocsi Sándor nyomdája. 8-r. 207 l.)
- Büntetőtörvénykönyv,** A magyar, a büntettekről és vétségekről. 1878: V. törv.-ezikk. (Pfeifer Náudor. 16-r. IV, 205 l. ára 60 kr. kötve 1 frt.)

- Büntetőtörvénykönyv**, A magyar, a büntettekről és vétségekről. 1878-iki V. törvényezikk, betűrendes tárgymutatóval. Jegyzetszerű kiadás. (Tettyey Nándor s társa. 16-r. IV. 127 l. ára kötve 96 kr.)
- Chernel Kálmán**. Kőszeg sz. kir. város jelene és multja. II. rész. (Seiler Henrik nyomdaja. Szombathely. 8-r. 274 l.)
- Ciotta Natalie**. Metamorphosen. Roman in zwei Bänden. I. és II. Bd. (Zilahy Sámuel. 8-r. I. köt. 224 l. II. köt. 192 l. ára 2 frt 40 kr.)
- Codex diplom. hungaricus andegavensis**. (L. Magyar történelmi Emlékek.)
- Cseh Károly**. Egészségügyi levelek egy anyához. (Buschmann F. nyomdaja. 8-r. XII. 564 l.)
- Csepreghy Ferenc** színművei. I. köt. 1. füzet. A sárga csikó. (Aigner Lajos. 4-r. 54 hasáb. ára 40 kr.)
- Csúthy Zsigmond**. Magyar protestans egyház-történet a szathmári békekötéstől a türelmi rendelet kiadásaig 1712—1782. (Debreczen. Telegdi K. Lajos. 8-r. 320 l. ára 2 frt 40 kr.)
- Curtius görög nyelvtana**. I. rész. Alaktan. Ford. Kiss Lajos. Kiegészítette Habernern Jonathán. 6-ik jav. kiadás. (Kilián Frigyes. 8-r. VIII. 264 l.)
- Dante Alighieri** Divina comediája. (Isteni színjátéka.) A pokol. Olaszból ford. és jegyzetekkel kísérté Angyal János. (Aigner Lajos. n. 8-r. XLIV. 283 l. ára 2 frt 50 kr.)
- Dayka Gábor** költeményei. 1. füzet. (Nemzeti könyvtár 3. Aigner. 8-r. 80 l. Egy füzet ára 30 kr.)
- Deák Farkas**. A Wesselényi család őseiről. (Értekezések a tört. tudományok köréből. VII. köt. 8. sz. Akadémia. 8-r. 50, 6 l. ára 30 kr.)
- Deil Jenő**. Az italméresi jog gyakorlatát és a szesz- és szeszest italok árulását szabályozó miniszteri rendeletek. (Kassa. Maurer Adolf. 8-r. 17 l. ára 40 kr.)
- Demezky Mihály**. A tetraeder mértana. (Athenaeum nyomdaja. 8-r. 36 l.)
- Dezso Gyula**. A két kamara rendszer kérdése, különös tekintettel a felsőház hivatalára és szervezésére. (Nagy-Körös. Ottinger Ede nyomdaja. 8-r. 45 l.)
- Dlhányi Zsigmond**. Olvasókönyv közép- és reáltanodai I. és II. osztályok számára. 4-ik átnézett kiadás. (Kilián Frigyes. 8-r. VIII, 208 l. ára 80 kr.)
- Dobozi István**. Gödöllő és vidéke történelmi és régészeti múzeum-egyletének második évi jelentése. (Wilckens F. C. és fia. 8-r. 58 l.)
- Döntvények gyűjteménye**. A magy. kir. curia semmitőszéki és legf. ítélőszéki osztályainak az 1878. évben hozott elvi jelentőségű határozatai. Szerk. Fayer László. Uj folyam. 5-ik köt. (Athenaeum. 8-r. XVIII, 224 l. ára 1 frt)
- Döntvénytár**, Közigazgatási. A kormány és kir. Curia elvi jelentőségű határozatai és szabályrendeletei. Szerk. Dárdai Sándor. III. folyam. (Franklin-társulat nyomdaja. 8-r. 256 l. ára 2 frt.)
- Döntvénytár**. Magyar kir. Curia semmitőszéki és legfőbb ítélőszéki osztályának elvi jelentőségű határozatai. Gyűjtötték Dárdai. Gallu, Zlinszky. XIX. folyam. (Franklin-társulat nyomdaja. 8-r. 112, 162 l. ára 2 frt.)
- Egner Adolf**. Módszertani s gyakorlati vezérkönyv a népiskolai fi- és leány-tornászához tornatanárok, tanítók s képezdei növendékek számára. (Aigner Lajos. 8-r. 183 l. ára 1 frt 20 kr.)

- Egyed Mózes.** Képmásolás a villamos árammal. (Kolozsvár. Stein János nyomdája. 8 r. 32 l.)
- Éhen Gyula.** Hová jutunk?! (Szombathely. Seiler Henrik nyomdája. 8-r. 22 l.)
- Előadások.** Népszerű természettudományi, gyűjteménye II. k. 12. f. (L. Pethő Gyula.)
- Emlékek.** Magyar történelmi. Monumenta Hungariae Historica. Kiadja a magyar tudományos Akadémia történelmi bizottsága. I. osztály. Okmánytár. Codex diplom. Hungaricus Andegavensis. Anjoukori Okmánytár. A magyar tud. akadémia történelmi bizottsága megbízásából szerkesztette Nagy Imre. I. kötet. (1301—1321.) (Akadémia. 8-r. 4, IV, 678 l.)
- Emléklapok.** Kutserik Sándornak, ötvenéves tanári jubileuma alkalmából szerettek s hálájok zálogául kiadták rendtársai és tanítványai. (»Hunyadi Mátyás« intézet. 4-r. 145 l.)
- Erdődi János.** Vezérkönyv a népiskolai számolástanításhoz. Gyakorlati rész. I. osztály. (Kassa. Maurer Adolf. 8-r. IV. 139 l. ára 90 kr.)
- Erődi Béla.** Költészettan. Iskolai és magán használatra. (Grimm és Horovitz. n. 8-r. VIII, 224 l. ára 1 frt 40 kr.)
- Értekezések a matematikai tudományok köréből.** Szerk. Szabó József. VI. köt. 3—7. szám. (L. Gruber Lajos, Kurländer Ignác, Schenzl Guido, Kruspér István, Hunyady Jenő.)
- Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből.** Szerk. Gyulai Pál. VII. köt. 3—5. szám. (L. Zichy Antal, Barna Ferdinánd.)
- Értekezések a társadalmi tudományok köréből.** Szerk. Fraknói Vilmos. V. köt. 3—4. szám. (L. Beöthy Leo, Wenzel Gusztáv.)
- Értekezések a természettudományok köréből.** Szerk. Szabó József. VIII. kötet. 11—12. szám. (L. Galgóczy Károly, Schuller Alajos és Wartha Vince.)
- Értekezések a történelmi tudományok köréből.** Szerk. Fraknói Vilmos. VII. köt. 7—10. sz., VIII. köt. 1. szám. (L. Fabritius Károly, Deák Farkas, Wenzel Gusztáv. Szabó Károly, Pesthy Frigyes.)
- Fábián Dániel.** Ünnepi, közönséges, vasárnapi és alkalmi imák. Egyházi használatra. 2-ik kiadás. (Kókai Lajos. n. 8-r. XII, 176 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Fabritius Károly.** Erdélynek Hontér János által készített térképe 1532-ből. (Értekezések a tört. tudományok köréből. VII. kötet. 7. szám. Akadémia. 8-r. 28 l. egy térképpel. ára 20 kr.)
- Falk Miksa** volt orsz. képviselő beszéde a keszthelyi kerület választóihoz. (Pesti könyvnyomda-részv.-társ. 8-r. 42 l.)
- Farkas Elek.** Inárcsi. Nagy-Körös városa országgyűlési képviselőjének beszámoló nyilatkozata választóihoz! (Nagy-Körös. Ottinger Ede nyomdája. 8-r. 15 l.)
- Farkas Gyula.** A háromtagu algebrai egyenlet hatványai és még valami. (Győr. Czéh Sándor. 8-r. 6 l.)
- Fehér Ipoly.** Kísérleti természettan. Az újabb elméletek alapján szerkesztett kézikönyv. Középsiskolák felsőbb osztályai számára. 3-ik jav. kiadás. II. kötet. (Franklin-társ. n. 8-r. 328—584 l. ára az egész műnek 4 frt 80 kr.)
- Fejérpataky László.** A Pannonhalmi apátság alapító oklevele. (Athenaeum nyomdája. 8-r. VII, 221 l.)
- Fekete Lajos.** Erdészeti rovartan. I—III. rész. (Selmecz. Joerges Á. özvegyének nyomdája. 8-r. X, 344, 47 l. ára mindhárom résznek 4 frt.)

- Feré Octave és Moret Jenő.** A párisi milliomosok. Regény két kötetben. Fran-
 cziából ford. V. K. (Lampel, 8-r. 252, 291 l.)
- Feuillet Octáv.** Trécoeur Julia. Elbeszélés. Franzeziából ford. Csukássy József.
 (Olesó könyvtár. 52. sz. Franklin-társ. 8-r. 104 l. ára 30 kr.)
- Fillinger Károly.** Az állatok természetrajza. A polgári iskolák számára. I. (Ge-
 rincezes állatok.) (Eggenberger. 8-r. 88 l. ára 60 kr.)
- Flegler Sándor.** Szalay László és munkái. Ford. ifj. Szinnyei József. (Olesó
 könyvtár. 56. szám. Franklin-társulat. 8-r. 280 l. ára 50 kr.)
- Főrendiház Irományai.** (Az 1875. évi augusztus 28-ra kihirdetett országgyűlés
 nyomtatványai. VI—X. kötet. Pesti könyvnyomda-részvény-társaság. 4-r. VIII,
 580, 403, VII, 621, 408. IX, 478 l.)
- Főrendiház Jegyzőkönyve.** (Az 1875. évi augusztus 28-ra kihirdetett ország-
 gyűlés nyomtatványai. Pesti könyvnyomda-részvény-társ. 4-r. 305—460 l.)
- Főrendiház Naplója.** (Az 1875. évi augusztus 28-ra kihirdetett országgyűlés
 nyomtatványai. Szerk. Maszák Hugó. II. kötet. Pesti könyvnyomda-részvény-
 társaság. 4-r. 233—573 l.)
- Förster R.** Az általános betegségeknek és az egyes szervek bajainak viszonya a
 látó szerv változásaihoz és betegségeihez. Ford. Imre József. (A magy. orvosi
 könyvkiadó-társulat könyvtára. XXXII. köt. Franklin-társ. 8-r. VIII, 216 l.)
- Frecskay János.** Találmányok könyve. Ismeretek a kézmű és műipar mezejéről.
 III. köt. (Franklin-társulat nyomdája. 8-r. 320 l. ára 4 frt.)
- Futó Mihály.** A Determinansokról. (Mennyiségtani tanulmány.) (Debreczen.
 Város könyvnyomdája. 8-r. 42 l.)
- Führer Ignác.** A hazai és általános földrajz elemei. 7-ik jav. kiad. (Grill Ká-
 roly. 8-r. 80 l. ára 30 kr.)
- Galgóczy Károly.** Emlékszéd Entz Ferencz fölött. (Értekezések a természeti-
 tudományok köréből. VIII. köt. 11. sz. Akadémia. 8-r. 2) l. ára 10 kr.)
- Gáspár Ignác.** Első oktatás a földrajzban a népiskolák középosztályai számára.
 7. kiadás. (Tettyey és társa. 8-r. 78 l. ára 36 kr.)
- Geikie Archibald.** Geologia. Angolból ford. Mendlik Alajos. (Eggenberger. 8-r.
 IV, 96 l. és 48 ábrával. ára 80 kr.)
- Geréb Márton.** Észrevételek a latin nyelv elemi tanítása körül. (Kolozsvár. Stein
 János nyomdája. 8-r. 16 l.)
- Gonzales Emmanuel.** Az ördög szolgálója. Regény. Franzeziából fordította Nyáry
 László. 2 köt. (Zilahy Sámuel. 8-r. 194 és 188 l. ára 2 frt)
- Göndöcs Benedek.** Népszerű beszélgetések a dohány okszerű kezeléséről. 3-ik
 bőv. kiad. (Tettyey Nándor s társa. n. 8-r. 48 l. ára 36 kr.)
- Grillparzer Ferencz.** Sappho. Szomorújáték. Ford. Garay Alajos. (A nemzeti
 színház könyvtára. 119. füzet. Pfeifer. 8-r. 76 l. ára 40 kr.)
- Gruber Lajos.** A novemberhavi hullócsillagokról. (Értekezések a mathemat. tuda-
 ományok köréből. VI. köt. 5. sz. Akadémia. 8-r. 36 l. ára 20 kr.)
- Gruber Lajos és Kurländer Ignác.** Az 1874. v. (Borelly-féle) üstökös definitív
 pályaszámítása. (Értekezések a mathemat. tudományok köréből. VI. köt. 3 sz.
 Akadémia. 21 l. ára 10 kr.)
- Gvadányi József.** Egy falusi nótáriusnak budai utazása. 4. kiadás. (Olesó könyv-
 tár. 50. sz. Franklin-társulat. 8-r. 160 l. ára 40 kr.)

- Győrffy Iván.** Földrajzi könyvecske népiskolai növendékek használatára. A legújabb megyerendezés alapján, s a nmlgu magyar püspöki kar által megállapított tantervhez alkalmazva. (Esztergom. Buzárovits Gusztáv. 8-r. 44. II l. ára 10 kr.)
- Győrffy Iván.** Magyarország történelme rövid kivonatban. Kézikönyvül népiskolai növendékek számára. (Esztergom. Buzárovits Gusztáv. 8-r. 38 l. ára 10 kr.)
- Győrffy Iván.** Természetrajz kézikönyvül népiskolai növendékek számára. (Esztergom. Buzárovits Gusztáv. 8-r. 40 l. ára 10 kr.)
- Hajgató Sándor.** Kiért emeljük a pohárt? Magyar felköszöntő könyv. (N.-Kanzsa. Wajdits József. 16-r. IV, 159 l. Szinnyomatu borítékba kötve 1 frt.)
- Hamary Béla.** A magyar lapdajátékok kézikönyve. (Székesfehérvár. 8-r. Szammer Imre nyomdája. 16 l. ára 20 kr.)
- Haraszti Gyula.** Költészetünk új népies iránya. Körrajz. (Aigner Lajos. k. 8-r. IV, 96 l. ára 60 kr.)
- Haynald Lajos.** Parlatore. Emlékbeszéd, melyet a m. t. Akadémia 1878. június 16-ki közülésén kivonatossan fölolvastott. (Különlenyomat a Magyar Növényntani Lapok II. évfolyamából. Kolozsvár. K. Papp Miklós nyomdája. 8-r. 46 l.)
- Haynald Lajos.** Parlatore. Emlékbeszéd az Akadémia június 16-ki közülésén. (Athenaeum nyomdája. 8-r. 36 l.)
- Heinrich Gusztáv.** Német Balladák és Románzok. I. rész. (Jeles Irók Iskolai Tára III. Franklin-társulat nyomdája. 8-r. 144 l. 70 kr.)
- Heller Ágost.** A természettan elemei. Középtanodák alsó osztályai számára. II. rész. (Középiszkolai tankönyvek tára. Eggenberger. 8-r. 111 l. ára 1 frt.)
- Hopp J.** A keresztény egyház története. Tanítóképezdek és polgári iskolák számára. Németből ford. a pesti növendékpapság magyar egyház-irodalmi iskolája. 6. kiadás. (Eggenberger. 8-r. 124 l. ára 70 kr.)
- Herczegh Mihály.** Függetlek, magyar es aládi és öröklési jogához. (Eggenberger. 8-r. 86 l.)
- Herczl Márk.** Forgalmi számtan kereskedelmi, polgári s gazdasági tanintézetek használatára. VI—VIII. füzet. (Debreczen. Telegdi K. Lajos. 8-r. 241—384 l.)
- Héya Mihály.** Kit választaszunk országos képviselőnek? Szózat a magyar birodalom választóihoz. (Szerző. 8-r. 91 l.)
- Honvédség,** A m. kir., ló-ügyeire vonatkozó szabályok. I—II. rész. Hivat. kiadás. (Légrády testvérek nyomdája. 8-r. 259, XI, 34 l.)
- Hunfalvy János.** Kis földleírás polgári, reál-, ipar- és felső népiskolák számára. 3. kiadás. (Athenaeum. 8-r. 124 l. ára 50 kr.)
- Hunfalvy Pál.** A rumun nyelv. (Különlenyomat a Nyelvtudom. Közlem. XIV. kötetéből. Franklin-társulat nyomdája. 8-r. 132 l.)
- Hunyady Jenő.** Poncelet Jean Viktor emléke. (Értekezések a mathemat. tudományok köréből. VI. köt. 7. szám. Akadémia. 8-r. 15 l. ára 10 kr.)
- Husztly Redivivus.** A magyar büntetőtörvény a büntettekéről és vétségekről. Kérdésekben és feleletekben. (Jogi ismétlő könyvek gyűjteménye VI. Eggenberger. 8-r. 84 l. ára 80 kr.)
- Illyés Bálint.** Egyházi beszédek. (Debreczen. Ifj. Csáthy Károly. 8-r. VII, 156 l. ára 1 frt 20 kr.)

- Illyés Bálint.** Gyász koszorú. Halotti beszédek és ima kiváló egyének felett. (Különlenyomat szerzőnek »Egyházi beszédek«-című művéből. Debreczen. Ifj. Csáthy Károly. 8-r. 16 l.)
- Ipolyi Arnold.** A magyar műtörténeti emlékek tanulmánya. Elnöki megnyitó előadása a magyar történelmi társulatnak Kassán 1878. augusztus 25. tartott vidéki nagygyűlésén. (Különlenyomat a »Századok« m. tört. társ. közlönyéből. Athenaeum. 8-r. 84 l.)
- Irók, Jeies, Iskolai Tára 3.** (L. Heinrich Gusztáv.)
- Itt az igazság!** Válasz »Hol az Igazság?« című röpiratra. (Bartalits Imre. 8-r. 16 l. ára 10 kr.)
- Iványi István.** Magyar irány-gyakorlatok. Polgári iskolák, tanítóképezdek s közép-tanodák számára. 2-ik kiadás. (Aigner Lajos. 8-r. 113 l. ára 60 kr.)
- Jancsó Benedek.** Szenczi Molnár Albert. Nyelv- és irodalomtörténeti tanulmány. (Kolozsvár. Stein János. n. 8-r. 56 l. ára 50 kr.)
- Jánosi Ferencz.** Magyarország alkotmánya. Felső nép- és polgári iskolák és képezdek számára. valamint vezérkönyvül tanítók részére. 2-ik jav. kiadás. (Aigner Lajos. 8-r. 96 l. ára 50 kr.)
- Jelentése,** A m. k. vasuti és hajózási főfelügyelőségnek közmunka- és közlekedési miniszter úrhoz intézett — az 1877. évi működéséről. (Kilián Frigyes. n. 8-r. 67 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Jókai Mór.** Az életből elvesve. Beszélyek. (Athenaeum. 8-r. 185, 196, 185 l. ára a három kötetnek 3 frt.)
- Jókai Mór.** Észak honából. Muszka rajzok. Kiadta a Petőfi-társaság. (Aigner Lajos. k. 8-r. 179 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Jókai Mór.** Fekete gyémántok. Regény 3 kötetben. 2-ik kiadás. (Népszerű kiadás 6—11. Pfeifer. 8-r. 243, 254, 238 l. ára 2 frt 40 kr.)
- Jókai Mór** Programmbeszéde. Tartattott a józsefvárosi választók előtt július 21-én. (Athenaeum nyomdája. 8-r. 31 l.)
- Jósika Miklós** regényei. Új olesó kiadás. Jó a tatár. I—III. köt. II. kiad. (Franklin-társulat. 8-r. 167, 180, 188 l. Egy-egy kötet ára 50 kr.)
- Kalauz,** Budapesti. Az 1878. aug. 20—22. Budapesten tartandó 3-ik egyetemes tanító-gyűlésen résztvevő magyarországi tanítók számára. (Franklin-társulat nyomdája. 8-r. 48 l.)
- Kárpátégylet,** Magyarországi, évkönyve. Szerk. Róth Márton. Jahrbuch etc. V. évf. 1878. (Késmárk. Egylet. 8-r. 480 l.)
- Kassay Adolf.** Az új községi törvény és közs. eljárók, képviselők s közs. közgyűlés hatásköre és teendői közigazgatási és törvénykezési tekintetben. A törvények magyarázatával, 500-nál több irománypéldákkal. 3. kiadás. (Rautmann Frigyes. 8-r. 593, XI l.)
- Kassay Adolf.** Kiegészítő része a gyámsági és gondnoksági ügyek című műnek. A gyámsági és gondnoksági ügyekre vonatkozó 1878. évi apr. 20-iki igazságügyministeri rendelet magyarázattal és irománypéldákkal. (Dobrowszky és Franke. 8-r. VI, 73 l. ára 60 kr.)
- Kazinezy Ferencz** költeményei. 3—4. füzet. (Nemzeti könyvtár 5., 7. füzet. Aigner. 8-r. 97—208, 1—48 l. ára egy füzetnek 30 kr.)

- Kazinezy Ferencz.** Magyarországi utak. (Olesó Könyvtár. 53. sz. Franklin-társ. 8-r. 90 l. ára 20 kr.)
- Kazinezy Ferencz.** Pályám emlékezete. 1—2. füzet. (Nemzeti könyvtár 4. 8. füz. Aigner. 8-r. 1—160 lap. ára 30 kr.)
- Kemény Endre, Báró.** Az áldozat. Eszményi szerelem. Költői elbeszélések. (Tetty Nándor s társa. 8-r. 94 l. ára 1 frt.)
- Kemény Endre, Báró.** A tenger fiai. Tragoedia 5 felv. (Tetty Nándor s társa. 8-r. 98 l. ára 1 frt.)
- Képvís-lóházi Irományok.** (Az 1875. évi augusztus 28-ra hirdetett országgyűlés nyomtatványai. Schlesinger és Wohlaier nyomdája. 4-r. XXIII—XXIX. kötet. 368, 386, 388, 371, 405, 460, 199 l.)
- Képvíselőházi Jegyzőkönyv.** (Az 1875. évi augusztus 28-ra hirdetett országgyűlés nyomtatványai. Schlesinger és Wohlaier nyomdája. 4-r. III. kötet. 61—452 l.)
- Képvíselőházi Napló.** (Az 1875. évi aug. 28-ra hirdetett országgyűlés nyomtatványai. Schlesinger és Wohlaier nyomdája. 4-r. XVI—XVIII. kötet. 395, 407, 446 l.)
- Kerékgyártó Árpád.** A műveltség fejlődése Magyarországon 889—1849. I. rész. Középkor 889—1526. 2. füzet. (Kilián Frigyes. 8-r. 161—256 l. az egész mű ára 5 frt.)
- Kertbeny Károly.** A magyar nemz. és nemzetközi irodalom könyvészete. 1441—1878. (M. K. Egyetemi nyomda. 8-r. 32—39 ív. 497—624 l.)
- Kertbeny Károly.** Magyarország legrégebb drámairódalma 1550—1575. Nyílt levelek. Az eredeti kéziratból ford. s kiadja a szerző egy barátja. Függelékül Komédia Balassi Menyhért árultatásáról. (Athenaeum nyomdája. 8-r. 98 l.)
- Kimutatás, Statistikai, a hosszújártú magyar hajókkal 1877. január 1-jétől 1878. december végeig tett utazásokról. Statistica etc. (Fiume. M. kir. tengerészeti hatóság. 4-r. 40 l.)**
- Kisfaludy Károly, Tihámér.** Beszély. (Olesó könyvtár. 55. sz. Franklin-társulat. 8-r. 90 l. ára 30 kr.)
- Kisfaludy-társaság, A, Évlapjai. Új folyam. XIII. kötet. (1877/78.) (Athenaeum. 8-r. 255 l.)**
- Kiss Áron és Öreg János.** Nevelés- és oktatástan. 2-ik kiadás. (Dobrowszky és Franke. 8-r. 188 l. ára 1 frt 30 kr.)
- Kiss Kálmán.** A mándi ref. egyház története. (Lenyomat a »Szatmári ref. egyházmegye története« című műből. Kecskemét. Tóth László nyomd. 8-r. 16 l.)
- Kiss Kálmán.** A nagyszekeresi ref. egyház története. (Lenyomat a »Szatmári ref. egyházmegye története« című műből. Kecskemét. Tóth László nyomdája. 8-r. 11 l.)
- Kiss Kálmán.** A porosalmi ref. egyház története. (Lenyomat a »Szatmári ref. egyházmegye története« című műből. Kecskemét. Tóth László. 8-r. 16 l.)
- Knöpfler Gyula.** Utasítások és táblázatok a közönségesebb ásványok meghatározására. (Selmecz. Joerges Á. özvegyének nyomdája. 8-r. 53 l.)
- Koós Gábor.** Általános áruisme. Középtanodai s magánhasználatra, valamint kereskedők, iparosok, gazdák számára. A legújabb külföldi s hazai kútfők nyo-

- mán, számos statisztikai adat feldolgozásával. (Debreczen. 8-r. VII, 403 lap. ára 2 frt 50 kr.)
- Korizmiés László.** Választóihoz. Budapest. 1878. július 8-án. (Herz János nyomdája. 8-r. 14 l.)
- Korn F. A.** A magyarok legújabb története. Az 1849-ki orosz inváziótól napjainkig. IV. rész. A török rokonszenv s az orosz-ellenes érzület Magyarországnban. Kossuth Lajosnak erre vonatkozó nevezetes leveleivel. I. füz. (Tettey Nándor és társa. n. 8-r. 48 l. ára 50 kr.)
- Korona.** A magyar, területén lévő állami és vasuti távirdák statistikája az 1877-ik évről. (A Földmiv. ipar- és keresk. m. kir. ministerium. 4-r. 86 l.)
- Kótai Lajos.** Alkalmi imák 8—14 éves h. hitv. növendékek számára. 2. kiad. (Szatmár. Rosenberg S. 16-r. 19 l. ára 10 kr.)
- Kótai Lajos.** Általános földrajz rövid kivonatban az V. és VI. elemi osztály használatára. (Szatmár. Rosenberg S. k. 8-r. 56 l. ára félkemény köt. 30 kr.)
- Kótai Lajos.** A magyar-királyság és osztr.-császárság rövid földirata elemi és népiskolák használatára, tekintettel a tiszántuli ref. egyházkerület által kiadott tantervre és a magyar-királyság újabb területi beosztására. 2-ik jav. kiadás. (Szatmár. Rosenberg S. 8-r. 62 l. ára 30 kr.)
- Kovács Albert.** A dunamelléki ref. egyházkerület népiskoláinak tanterve. (Franklin-társulat. 8-r. 24 l.)
- Kovács Albert.** A dunamelléki ref. középiskolák igazgatására vonatkozó szabályok. (Franklin-társ. 8-r. 23 l. ára 10 kr.)
- Kovács Albert.** Iskolai törvény a budapesti ref. theol. tanintézetben. (Franklin-társulat. 8-r. 11 l.)
- Kovács József.** (Vasvári.) A budapesti kerepes-úti temető térképe. (Ifj. Nagel Ottó. ára 30 kr., összehajtv. zsebalakban kötve 50 kr.)
- Kovács Lajos.** Számtani gyakorlókönyv. 2—5. füz. (Debreczen. Telegdi K. Lajos. 8-r. 40, 32, 32, 45 l. ára füzetenkint 15 kr.)
- Kozma Gyula.** Magyarország összehasonlító statistikája. Polgári iskolák és képezdek számára. (Tettey N. és társa. n. 8-r. VIII, 114 l. ára 96 kr.)
- Könyvesház,** Magyar. 44—52. szám. (V. foly. 4—10. VI. foly. 1—2. szám. L. Tóth Ede, Abafi Lajos.)
- Könyvkiadó-társulat,** A magyar orvosi, könyvtára. XXXII. kötet. (L. Förster R.)
- Könyvtár,** Nemzeti. Szerkeszti Abafi Lajos, 2—8. szám. (L. Kazinczy Ferencz, Dayka Gábor, Mikes Kelemen.)
- Könyvtár,** Olesó. 50—58. szám. (L. Flegler Sándor, Gvadányi József, Plouvier Ede, Feuillet Oktáv, Kazinczy Ferencz, Tolstoj L. N., Kisfaludy Károly, Sziglieti Ede, Vasiliadis Sz. N.)
- Könyvtár,** Történelmi. 47—59. füzet. (L. Lázár Gyula, Áldor Imre, Vértesi Arn.)
- Közlemények,** Mathemat. és természettudományi, vonatkozólag a hazai viszonyokra. Szerk. Szabó József. XV. köt. 3. szám. (L. Ortway Tivadar.)
- Közlemények,** Nyelvtudományi. Szerk. Hunfalvy Pál. XIV. kötet. 1—2. füzet. (Akadémia. 8-r. 1—320 l.)
- Krátky János.** Szózat. Népszerű politikai röpirat arcképekkel. (Aigner Lajos. 8-r. 69 l. ára 50 kr.)

- Kresméry Ath. Szilveszter.** A világtörténelem legújabb kora 1770—1871. (Zilahy Sámuel. 8-r. 299 l. ára 2 frt.)
- Kristóffy József.** A falu bolondja. Regény a népeletből. (Arad. Szerző. 8-r. 260 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Krisz Ferencz.** Szerkesztő síkmértan a középiskolák számára. II. rész. (Franklin-társulat nyomdája. 8-r. 76 l. XII. táblával. ára 1 frt 60 kr.)
- Kruspér István.** Egy új mérlegrendszer. (Értekezések a mathemat. tudományok köréből. VI. köt. 6. szám. Akadémia. 8-r. 20 l. egy táblával, ára 20 kr.)
- Kurz Sámuel.** Budapest és környékének helyrajza, népiskolai használatra. (Kókai Lajos. Szinnyomatban 1 lapon ára 20 kr.)
- Kuttner Sándor.** Első oktatás a földrajzban. Különös tekintettel a magyar birodalomra. Kérdések és feleletekben. Sajtó alá készítette Mayer Miksa. 22-ik jav. kiadás. (Lampel Róbert. 8-r. 56 l. és 1 térkép. ára 30 kr.)
- Ugyanaz.** Magyar-német kiadás. 18-ik jav. kiadás. (Lampel Róbert. 8-r. 104 l. és 1 térkép. ára 40 kr.)
- Kuttner Sándor.** Első oktatás a természetrajzban ismétlési kérdésekkel. Sajtó alá készítette Mayer Miksa. 5-ik jav. kiadás. (Lampel Róbert. 8-r. 76 l. 55 ábrával. ára 36 kr.)
- Kuttner Sándor.** Kis természettan nép- és leányiskolák számára. Átdolg. és sajtó alá készítette Mayer Miksa. 3-ik kiadás. (Lampel Róbert. 8-r. 50 l. 33 ábrával. ára 30 kr.)
- Kürez Antal.** Alighieri Dante és kora. (Mutatvány »A ker. költészet története« cz. munkából. Külön lenyomat a budapesti kir. kath. főgymn. 1876/7. és 1877/8. évi értesítőiből.) (Ifj. Nagel Ottó. n. 8-r. II, 69 l. ára 60 kr.)
- Lakits Vendel és Neiger Sándor.** Földrajz a fővárosi elemi népiskolák III—VI. oszt. számára. Budapest környéke és Pest-Pilis-Solt-Kis-Kunmegye. A ministeri tanterv alapján s a főváros viszonyaira való tekintettel. (Zilahy Sámuel. 8-r. 47, 56, 95, 55 l. ára 20, 24, 30, 24 kr.)
- Lakits Vendel és Neiger Sándor.** Földrajz a népiskolák III. és IV. oszt. számára. A ministeri tanterv alapján s a nagyobb városok viszonyaira való tekintettel. 3-ik jav. s átdolg. kiad. (Zilahy Sámuel, 8-r. 80 l. ára 30 kr.)
- Laky Dániel.** Népiskolai Földrajz. (Dobrowsky és Franke. 8-r. 96 l. ára 30 kr.)
- Laky Demeter.** Irály- és verstan. Gymnasiumi használatra. (Eggenberger. 8-r. 157 l. ára 90 kr.)
- Lázár Gyula.** A régi Egyiptom története. (Tört. könyvtár. 47. szám. Franklin-társulat. 8-r. 135 l. ára 40 kr.)
- Lázár Gyula.** Gusztáv Adolf egy hős a trónon. (Tört. könyvtár. 54. sz. Franklin-társulat. 8-r. 120 l. ára 40 kr.)
- Lázár Gyula.** India története. (Tört. könyvtár. 49. szám. Franklin-társulat. 8-r. 123 l. ára 40 kr.)
- Lázár Gyula.** Jeanne D'Are az orleansi szűz története. (Tört. könyvtár. 57. sz. Franklin-társ. 8-r. 111 l. ára 40 kr.)
- Lázár Gyula.** II. Katalin czárnő élete. (Tört. könyvtár. 56. sz. Franklin-társulat, 8-r. 123 l. ára 40 kr.)
- Lázár Gyula.** Kyros és a régi persák története. (Tört. könyvtár. 50. sz. Franklin-társulat. 8-r. 120 l. ára 40 kr.)

- Lázár Gyula.** Lykurgos és Solon. (Tört. könyvtár. 56. szám. Franklin-társulat. 8-r. 125 l. ára 40 kr.)
- Lázár Gyula.** Phoenikia története. (Tört. könyvtár. 51. sz. Franklin-társulat. 8-r. 116 l. ára 40 kr.)
- Legouvé Ernest.** Atya és fiu a 19-ik században. Ford. Feleki József. I—II. köt. (Kis nemzeti Muzeum. 42—43. sz. Franklin-társ. 8-r. 279, 285 l. Egy-egy kötet füzve ára 50 kr.)
- Lévay István.** A magy. nemzeti irodalom kézikönyve műfajok szerint csoportosítva. A középiskolák felső osztályai számára. I. rész. Irodalmi szemelvények. II. rész. Irodalomtörténet. (Eperjes. Rosenberg S. n. 8-r. VIII, 357, VIII, 80 l.)
- Lipp Vilmos.** A vas megyei régészeti egyesület évi jelentése. 1878. VI. évfolyam. (Szombathely. Bertalanffy nyomdája. 8-r. 82 l.)
- Liszky Gusztáv.** Bányatan. K. bányásziskolák számára. (Selmecz. M. k. Pénzügyministerium. 8-r. 367 l. 21 nyomatu külön füzött táblával. ára 3 frt 30 kr.)
- Losoncy József.** A lélek keletkezése és működése. (Wodianer nyomdája. 8-r. 114 l. ára 25 kr.)
- Lovesányi Alajos Gyula.** Európa összehasonlító földrajza különös tekintettel Magyarországra. I. rész. Európa általában és Magyarország. (Lauffer Vilmos. 8-r. IV, 140 l. ára 75 kr.)
- Lubrich Ágost.** Neveléstudomány. Műveltebb közönség számára. 3-dik kiadás. 4 köt. (Tetty Nándor s társa. 8-r. 404, 622, 512 s 500 l. ára 10 frt.)
- Lutter Nándor.** Közönséges számtan az új tanterv szerint a középtanodák használatára. 6-ik kiadás. I. füzet. Az első oszt. számára. II. füzet. A második oszt. számára. III. füzet. A harmadik oszt. számára. (Franklin-társ. n. 8-r. 136, 80 és 100 l. ára 80, 55 és 65 kr.)
- Lutter Nándor.** Számtani példatár a népiskolák számára. 4. kiad. II—III. oszt. számára. (Franklin-társ. nyomdája. 8-r. 52, 47 l. ára 15. 20 kr.)
- Lükken Henrik.** Az emberi nem származási okmánya vagyis a mózesi teremtéstörténet. Ford. a budapesti növendékpapság magyar egyházirodalmi iskolája. (Tetty Nándor s társa. n. 8-r. XII, 153 l. ára 1 frt.)
- Mackenzie Wallace.** Russia. Az orosz birodalom ismertetése. Angolból ford. Szentkirályi Móricz. I—II. kötet. (Franklin-társ. 8-r. 395, 392 l. A két kötet ára 4 frt.)
- Madárház, A, és lakói a budapesti állatkertben.** (Fanda József nyomdája. 8-r. 15 l. ára 4 kr.)
- Maislis Mór.** Igazságügyi útmutató vagyis az 1848—1877. év végeig hozott összes magyar törvények és az 1867, —1877. év végeig kibocsátott igazságügyi rendeletek betűsoros tárgymutatója. (Aigner L. 12-r. VII, 128 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Major Endre.** A Methyamin és Aethylaminnak phosphorsavas és arzénsavas magnesiummal képezett kettős sóiról. Értekezés, melyet a budapesti kir. m. tudom. egyetem böles. karához a bölesészettudori fokozat elnyerése végett benyújtott. (Egyetemi nyomda. 8-r. 16 l.)
- Major Pál.** Mosonmegye monographiája. I. füzet. (M.-Óvár. Mosonmegye közönsége. 8-r. IV, 196 l.)
- Mangold Lajos.** Világtörténelem. II. kötet. (Franklin-társulat. 8-r. 253 l. ára 1 frt 50 kr.)

- Márgai Károly.** Német gyakorló-könyv a min. új tantervhez alkalmazva. A középiskolák alsó osztályai számára. (Franklin-társ. 8-r. IV, 127 l. ára 60 kr.)
- Marino Sanuto** Világkrónikájának Magyarországot illető tudósításai. Közli Wenzel Gusztáv. III. kötet. (Magy. Tört. Tár. XXV. kötet. Akadémia. 8-r. 325 l. ára 80 kr.)
- Mauritz Rezső.** Közönséges számtan. I. füzet. A középtanodák I. osztálya, valamint a polg. és felsőbb népiskolák számára. 3. kiadás. (Aigner L. 8-r. 90 l.)
- Mayer Miksa.** A magyarok történelme nép- és polg. isk. tanulók számára. 4-ik jav. kiadás. (Zilahy S. 8-r. 95 l. ára kötve 30 kr.)
- Meltzl Oszkár.** Az erdélyi szászok állása Magyarországon. (Nagyszében. Schmiedicke Ágoston. 8-r. 67 l.)
- Merle D'Aubigné.** Emlékbeszéd Kálvin felett. Tartotta Genfben. Francziából ford. s történeti bevezetéssel ellátta Balogh Ferencz. (Debreczen. Ifj. Csáthy Károly. n. 8-r. 63 l. ára 40 kr.)
- Mészáros Károly.** Nemzeti kürt VI énekben. (»Magyar Hírlap« nyomdája. 8-r. 15 l. ára 10 kr.)
- Mihók Sándor.** Magyar Compass. 1878. Pénzügyi és közgazdászati évkönyv. VI. évf. Magyar-, horvát- és tótországi részvénytársulatok és szövetkezetek számára. (Tetty Nándor s társa. n. 8-r. XXXII, 411 l. ára kemény kötésben 3 frt 60 kr.)
- Mikes Kelemen.** Mulatságos napok. 1—2. füzet. (Nemzeti könyvtár. 2., 6. füzet. Aigner L. 8-r. 1—176 l. Egy füzet ára 30 kr.)
- Močnik Ferencz.** Betűszámtan (algebra) felső gymnásiumok és reáliskolák számára. Ford. Arenstein József. 7-ik kiadás, a 8-ik eredeti kiadás után fordítva. I. füzet. (Lampel R. n. 8-r. 1—8 iv. ára a teljes műnek 1 frt 40 kr.)
- Močnik Ferencz.** Mértani nézlettan. Algymnásiumi és reáliskolai használatra M. F. után Szabóky Adolf. 15-ik, német tantételekkel bővített a szerző által egyedül jogosított magy. kiadás. I. füz. 1. és 2. osztályra. (Lampel Róbert. n. 8-r. IV, 104 l. 126, a szöveg közé nyomott fametszettel. ára 80 kr.)
- Močnik Ferencz.** Számítástan. (Arithmetika.) Alsó gymnásiumok és reáltanodák számára. Ford. Szász Károly. 7-ik, a hazai viszonyokhoz alkalmazott magyar kiad. 2-ik rész. A harmadik és negyedik osztály számára. (Franklin-társulat. 8-r. 158 l. ára 50 kr.)
- Močnik Ferencz.** Számtan és algebra a gymnásiumok és reáltanodák felső oszt. használatára. Az új tanterv tekintetbevételével M. F. után Klamarik János. 3-ik kiadás. (Lauffer Vilmos. 8-r. 324 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Močnik Ferencz.** Számtan középtanodák számára. A 23-ik átdolg. eredeti kiadás után kül. tekintettel a méterrendszerre Szabóky Adolf által. 10-ik kiad. I. rész. 1. és II. osztály számára. 1. füzet. (Lampel R. n. 8-r. 1—7 iv. ára a teljes I. résznek 90 kr.)
- Moller Ede.** Ilosvai Péter és Arany János. I. füzet. (Grimm és Horoviez. 8-r. II, 26 l. ára 50 kr.)
- Monumenta Hungariae historiae.** (L. Magyar Történelmi Emlékek.)
- Múzeum,** Kis nemzeti. 42 - 43. sz. (L. Legouvé Ernest.)
- Múzeum-egylet,** Az Erdélyi, Évkönyvei. Új foly. Szerk. Finály Henrik. II. köt. 9—10. sz. (L. Török Aurél, Unger Géza.)

- Nagy Ferencz.** A kereskedelmi társaságok jogi természete különös tekintettel a főbb európai törvényhozásokra. Különlenyomat a »Magyar Igazságügy« IX. kötetéből. (Zilahy Sámuel. n. 8-r. IV, 155 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Nagy Imre.** Anjoukori Okmánytár. 1. kötet. (L. Magyar Történelmi Emlékek.)
- Nagy József.** Legújabb szegedi népdalok. (Szeged. Traub és társa. 8-r. 244, X. 1.)
- Nagy Lajos.** Gyakorlati tanfolyam a német nyelv gyors ésk önnü megtanulására Ahn Ferencz tanmódszere nyomán. I. folyam. (Tetty Nándor és társa. 8-r. 90 l. ára 40 kr.)
- Nedeczky János.** Vezérfonal a mezei gazdasági jogisméhez. (M.-Óvár. Czéh Sándor nyomdája. 8-r. IX, 117 l.)
- Német Károly.** A keresztény vallás elemi tankönyve, prot. iskolák számára. Elméleti rész. 2. kiadás. Gyakorlati rész. (Franklin-társulat nyomdája. 8-r. 30, 142 l. ára 20, 60 kr.)
- Némethy Lajos.** Török mecsetek Budán. (Athenaeum nyomdája. 8-r. 107 l. ára 1 frt.)
- Okmánytár.** Anjoukori. (L. Magyar Történelmi Emlékek.)
- Olvasókör.** A tudomány- és műgyetemi, évkönyve. VI. évfolyam. 1877/8. Összeállította Szokolay Kornél. (Kocsi Sándor nyomdája. 8-r. 50 l.)
- Ortvay Tivadar.** A magyarországi dunaszigetek alakja és iránya, területnagysága és partmagassági viszonyai. (Mathemat. és természettudományi közlemények. XV. kötet. 3. szám. Akadémia. 8-r. 129 l. hat táblával. ára 60 kr.)
- Ottó Emil.** Magyar-francia nyelvtan. Javítva fordította Ray Lajos. I. rész. 4-ik jav. kiadás. (Kilián Frigyes. 8-r. IV, 200 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Pacor A.** A védtörvény revisiója. (Grill Károly. n. 8-r. II, 62 l. ára 80 kr.)
- Pacor Vilmos.** Harozászat. 1—2. füzet (Grill Károly. n. 8-r. 1—200 l. Teljes mű ára 3 frt.)
- Palásthy Sándor.** Mi az igazság? (Légrády testv. 8-r. 39 l. ára 10 kr.)
- Parragh Gábor.** A borkészítésről és borkezelésről. 3-ik olesó kiad. (Aigner Lajos. 8-r. VII, 304 l. ára 1 frt.)
- Parragh Gábor.** A szőlőművelésről és borkezelésről. 2-ik olesó kiad. (Aigner Lajos. 8-r. IV, 121 l. és 1 tábla. ára 60 kr.)
- Péchy Jenőnek** Máté-Szalkán 1878. július 18-án tartott beszámoló beszéde. (Athenaeum nyomdája. 8-r. 19 l.)
- Perthes Hermann.** Nyelvtani és szószármaztatási szókönyv Kosztká-Perthes latin olvasókönyvéhez a középtanodák II. osztálya számára. Magyaritá Kosztká V. Victor. A hosszú magánhangzókat megjelölte Lövi Gusztáv. (Kassa. Maurer Adolf. 8-r. VIII, 76 l. ára 50 kr.)
- Pesty Frigyes.** A helynevek és a történelem. (Érték. a tört. tudom. köréből. VIII. k. 1. sz. Akadémia. 8-r. 62 l. ára 40 kr.)
- Péterffy István.** Szerelem a hullámokon. Elbeszélés a tengerészéletből. (Tetty Nándor s társa. k. 8-r. 125 l. ára 1 frt)
- Petheő Gyula.** A kagylókról és a gyöngyökről. 42 fametsz. ábrával. (Népszerű természettudom. előadások gyűjteménye. 12. füzet. Kilián Frigyes. 8-r. 208 l. ára 1 frt.)
- Pisko F. J.** Természettan alreáltanodák és algymnasiumok számára. V. kiadása után magyaritva. Franklin-társulat. 8-r. 240 l. ára 1 frt 40 kr.)

- Plouvier Eduárd.** Beszélyek. Francziából ford. Milesz Béla. (Olesó könyvtár 51. sz. Franklin-társulat. 8-r. 124 l. ára 30 kr.)
- Propper N. János.** Phoebos Apollo. (Debreczen. Városi nyomda. 8-r. 22 l.)
- Rákóczy II. Ferencz** levéltára. VI. (L. Archivum Rákóczianum. VI.)
- Rakovszky István.** A ráczkevei választókerület választóihoz. (Athenaeum nyomdája. 8-r. 20 l.)
- Rendeletheinek,** A m. k. ministerium. gyűjteménye. 1878. évi folyam. 2. füzet. (Ráth Mór n. 8-r. 65–123 l. ára 40 kr.)
- Rendeletek,** Az italméresi jog gyakorlatáról szóló belügyministeri. (Eggenberger. 8-r. 13 l. ára 20 kr.)
- Rendeletek,** Igazságügyi 1877. (Franklin-társ. n. 8-r. 96 l. ára 50 kr.)
- Révész Imre.** Zsinati teendőink mivolta, rendszere és egymásutánja. (Debreczen. 8-r. 48 l.)
- Ribáry Ferencz.** Magyarország története rövid előadásban, 2-ik jav. kiad. (Franklin-társ. 8-r. 63 l. ára 25 kr.)
- Ribáry Ferencz.** Magyarország története tekintettel a világtörténelmi főbb eseményekre, a középtanodák alsóbb osztályai számára. II. füz. 3. kiad. (Franklin-társ. nyomdája. 8-r. 107 l. ára 50 kr.)
- Ribáry Ferencz.** Világtörténelem középtanodai és magán használatra. I. rész. 4. kiadás. (Franklin-társulat nyomdája. 8-r. 279 l. ára 1 frt)
- Roder Adolf.** Hazai és általános földleírás kapcsolatban a hazai történelem és alkotmánytannal. 2-ik átdolg. bőv. kiad. (Grimm és Horovitz. 8-r. IV, 146 l. ára 50 kr.)
- Rónay Ferencz.** Nemzeti nevelésünk reformja a szabadelvűség szempontjából. (Münster. Károly nyomdája. 8-r. VIII, 132 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Rónay István.** Hamis ideálok. Egyházi Beszéd 1878. évi augusztus 20-án szent István király ünnepén Budán. (Grill Károly. 8-r. 19 l.)
- Roth Samu.** A gymnasium és reáliskola viszonya egymáshoz és a tervezett középiskolához. (Grill Károly. n. 8-r. 22 l. ára 20 kr.)
- Rózsaági Antal.** Francia olvasókönyv a középtanodák alsó- és felső osztályai számára. I. és II. rész. (Kassa. Maurer Adolf. 8-r. VII, 183, IV l. ára 1 frt.)
- Ruzsicska Kálmán.** A XIX. századbeli francia spiritualismus aesthetikai munkássága. (Tettye Nándor s társa. n. 8-r. 64 l. ára 1 frt.)
- Ságh József.** Magyar zenészeti Lexikon. III. füzet. (Buschmann nyomdája. 8-r. 125–197 l. ára 70 kr.)
- Schenzl Guido.** Lehajlás meghatározások Budapesten és Magyarország délkeleti részében. (Értekezések a mathemat. tudományok köréből. VI. köt. 4. szám. Akadémia. 8-r. 25 l. ára 20 kr.)
- Schick Sándor.** A büntetőjog őskora. Adalék a népek lélektanához. (Aigner Lajos. n. 8-r. 264 l. ára 2 frt.)
- Schlatter M. Alfréd.** Zrinyiász a tanulóifjúság részére (Kassa. Maurer Adolf. 8-r. II, 148 l. ára 70 kr.)
- Schnierer Aladár.** A magyar büntető-törvény magyarázata I. füzet. (Franklin-társulat. 8-r. 96 l. ára 60 kr.)
- Schröder Károly.** Mértani szerkesztéstan. Függetlenül: a Földmérés-tan és hely-

- szinrajzolás elemei. A reáltanodák 4. és 5. osztálya számára. (Lampel. 8-r. 152 l. XII könyomatú táblával ára 2 frt.)
- Schuller Alajos és Wartha Vinceze.** Hőmennyiség-mérések. (Értekezések a természettudományok köréből. VIII. köt. 12. sz. Akadémia. 8-r. 26 l. egy táblával. ára 20 kr.)
- Segédkönyv,** Irányítási, a magy. kir. postahivatalok használatára. Összeállította a földművelés, ipar- és keresk. m. kir. ministerium postajáratí irodája 1878. aug. 1-én. Instradirungs-Behelf etc. (Athenaeum nyomdája. 4-r. 258 l.)
- Serák Károly.** Állatkerti kalauz. (Állat- és növényhonosító társaság. 8-r. 39 l. ára 10 kr.)
- Serli Sándor.** Akarjuk nemzetünk bajait gyökeresen gyógyítani? úgy: le a czimzésekkel! (Mohács. Szerző. 8-r. IV, 89 l. ára 55 kr.)
- Simonyi Zsigmond.** A hangátvetésről. Adalék a magyar nyelv hangtanához. (Külön lenyomat a Magyar Nyelvőről. Akadémia. 8-r. 23 l.)
- Sólyom Jenő.** Az irodalom svindlerei. Fény- és árnyképek. (Lenyomat a »Déliaból.« Debreczen. »Déliaból« szerkesztősége. 8-r. 38 l. ára 40 kr.)
- Somhegyi Ferencz.** Egyetemes világtörténet a középtanodák felsőbb osztályai használatára. III. köt. újkor. 6-ik jav. kiad. (Kilián Frigyes. 8-r. 260 l.)
- Somló Sándor.** Kötlemények. (Szerző. 8-r. 87 l.)
- Somogyi Ede.** Magyar Lexikon. 4—10. füzet. (Rautmann. 8-r. 193—640 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Somogyi K.** A magyar korona országaihoz tartozó r. k. papság és szerzetesrendek egyetemes névtára. (Lampel R. 4-r. 576 l.)
- Szabályok,** Távirási, és díjtáblák. Érvényes 1878. augusztus hó 1-jétől. 2. kiadás. (A földművelés, ipar- és keresk. m. kir. ministerium. 8-r. 89 l.)
- Szabó Endre.** A kézimunka tanítása a népiskolában. 2-ik jav. kiad. (Tetty N. s társa. 8-r. 78 l. ára 72 kr.)
- Szabó Ignác.** A Vitkovics ünnep Egerben. A költő születésnapja százados fordulóján augusztus 25-én 1878. Szerk. Sz. J. (Eger. Érsek-lyceumi nyomda. 8-r. 48 l.)
- Szabó János.** (Vári.) A budai Sárosfürdő. 3-ik bőv. kiad. (Kocsi Sánd. 8-r. 33 l.)
- Szabó Jenő.** Nyílt levél Gubodi Sándor úrhoz a nagykőrösi »Közjogi ellenzék« képviselőjéhez. (Nagy-Körös. Ottinger Ede nyomdája. 8-r. 22 l.)
- Szabó József.** Asványtan a szemléleti s gyakorlati módszer alapján középtanodai alosztályok számára. 2-ik újból átnézett kiad. (Franklin-társulat. 8-r. 80 l. ára 40 kr.)
- Szabó Károly.** Szilágyi Ferencz emlékezete. (Értekezések a tört. tudományok köréből. VII. köt. 10. sz. Akadémia. 8-r. 25 l. ára 20 kr.)
- Szabó Lajos.** 1878. Párisi útmutató. Emléklül a magyarok számára. Kiadja Bátorfi Lajos. (N. Kanizsa. Wajdits József. k. 8-r. 64 l. ára 60 kr.)
- Szalay József.** Városaink a XIII-ik században. (Kocsi Sándor nyomdája. 8-r. 168 l. ára 1 frt 40 kr.)
- Szántó Károly.** A szigetek keletkezése és az emberi nem fejlődése rajtok. (Vodjaner nyomdája. 8-r. 74 l.)
- P. Szathmáry Károly.** Utasítás a városi kisednevelő-óvó-intézetek (gyermek-

- vagy Fröbel-féle kertek) és a falusi óvódák (menhelyek) felállítása és szervezése ügyében. (Athenaeum nyomdája. 4-r. 8 l.)
- Szécskay István.** A növények természetrajza. A polgári iskolák számára. I. rész. (Eggenberger. 8-r. VIII, 103 l. A szöveg közé nyomott több mint 80 képpel. ára 70 kr.)
- Szemák István.** Elméleti s gyakorlati német nyelvtan tanodai és magánhasználatra. II. évf. 3. kiad. (Kassa. Maurer Adolf. 8-r. IV, 242 l. ára 1 frt 30 kr.)
- Szénássy Sándor.** Latin olvasókönyve. A gymnasium I., II. oszt. számára. IV. kiadás. Átdolg. Eliseher József. (Lampel. 8-r. 184 l.)
- Szente József.** Számvetési gyakorlókönyv a népiskolák III–IV. oszt. számára. II–III. rész. (Rosenberg testv. k. 8-r. 50, 47 l. ára mindegyik résznek 20 kr.)
- Szent-István-társulat** évkönyve. 1878. (Házi könyvtár. XXVII. Társul. 8-r. 230 l.)
- Szentkereszty György.** Szőlőépítés, művelés és pinczekezelés. (Kolozsvár. Stein János nyomdája. 8-r. 168 l. 21 könyom. ábrával. ára 1 frt 50 kr.)
- Szentmiklósi Sámuel Gáborjányi.** Verskoszorú, azaz: legújabb és legszebb válogatott dalok. I. füzet. (Kecskemét. Sziládi Lajos nyomdája. 8-r. VI, 127 l.)
- Szepesi Imre** görög nyelvtana. 7-ik kiad. Teljesen átdolg. Szamosi János. (Zilahy Sámuel. n. 8-r. 1–12. iv. ára a teljes műnek 1 frt 80 kr.)
- Szepesi Imre** latin alakana. I. rész: Szótan. 13 ik kiad. Átdolg. Budavári József. (Zilahy Sámuel. n. 8-r. 1–8. iv. A teljes I. rész ára 80 kr.)
- Szigligeti Ede.** Magyar színészek életrajzai. (Olcso könyvtár. 57. sz. Franklin-társulat. n. 8-r. 159 l. ára 40 kr.)
- Szilágyi Gyula.** Pénzügyi törvények és szabályok kézikönyve, a községi jegyzők, különösen községi jegyzői szigorlatra készülők számára, kérdések- és feleletekben. (Arad. Szerző. 8-r. IV, 195 l. ára 1 frt.)
- Szilágyi Sándor.** Egyetemes történet középtanodák. reálistiskolák számára. I. füzet. 3. kiadás. (Pfeifer. 8 r. 176 l. ára 80 kr.)
- Szinház,** A nemzeti, könyvtára. 119. füzet. (L. Grillparzer Ferencz.)
- Szinnyei József és Dr. Szinnyei József.** Bibliotheca hungarica historiae naturalis et Matheseos. Magyarország természettudományi és matematikai könyvszete 1472–1875. Száz arannyal jutalm. pályamű. (K. m. természettudom. társulat. n. 8-r. VIII, 1008 l. kéthasábon. ára 4 frt.)
- Szombathy Ignác.** Dacia meghódítása és a trajan-oszlop képei. Az 1874-ben bevégzett photo-typographiai képgyűjtemény szerint. Egy palaeographiai függelékkel és egy gót kézirat hű másának melléklésével. (Győr. Czéh Sándor nyomdája. 8-r. 64 l. ára 60 kr.)
- Szózat** a népbolondítókhöz és a néphez. (Anti-Syllabus.) Közli K. . . . B. G. (»Munkás-Heti-Krónika« nyomdája, 8-r. 7 l.)
- Szulik József.** Rövid világtörténelem. Tanítóképző intézetek, polgári és felsőbb népiskolák használatára. 2-ik kiadás. (Tettyey N. s társa. k. 8-r. 160 l. ára kötte 88 kr.)
- Takács István.** Hazai váltójog az új váltótörvény (1876. XXVII. törvényezikk) alapján számos váltó-mintával kísérve. 2-ik kiadás. (Kilián Frigyes. 8-r. VIII, 236 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Tár,** Magyar történelmi. XXV. kötet. (L. Marino Sanuto.)

- Tátra-Füred.** (Schmecks.) Éghajlati gyógyhely és vizgyógyintézet. („Magyar Hirlap” nyomdája. 8-r. 15 l.)
- Thaine H.** A művészet philosophiája. A 2-ik kiad. után ford. Szana Tamás. (Grimm és Horovitz. 8-r. IV, 119 l. ára 1 frt.)
- Thaly Kálmán.** (Archivum Rákócziánium. I. osztály. VI. kötet)
- Tisza Debreczenben.** Iria egy a régi Deákpártból. (Wodianer F. 8-r. 8 l. ára 10 kr.)
- Tisza Kálmán.** Válaszul a habarekkorszak Kákay-jának egy elfogulatlantól. (athenaeum nyomdája. 8-r. 71 l. ára 60 kr.)
- Tollin Henrik.** Servét Mihály jellemrajza. Ford., előszavával s itt-ott jegyzetekkel kísérte Simén Domonkos. (Kolozsvár. Stein János. n. 8-r. VI, 34 l. ára 50 kr.)
- Tolstoj L. N.** Családi boldogság. Beszély. Oroszból ford. Szentkirályi Albert. (Olesó könyvtár. 54. sz. Franklin-társ. 8-r. 142 l. ára 40 kr.)
- Tóth Ede.** A falu rossza. (Magyar Könyvesház. 44–45. sz. Aigner Lajos. 16-r. II, 102 l. ára 40 kr.)
- Tóth Ede.** A kintornás család. (Magyar Könyvesház. 51–52. sz. Aigner Lajos. 16-r. II, 92 l. ára 40 kr.)
- Tóth Ede.** A tolonc. (Magyar Könyvesház. 46–47. sz. Aigner Lajos. 16-r. II, 89 l. ára 40 kr.)
- Tóth Ede** művei. II. kötet. A kintornás család. A költő szerelme. Zrinyi Péter. (Aigner Lajos. k. 8-r. IV, 210 l.)
- Tóth Mike J.** A magyar síkság jövője. (Aigner Lajos. n. 8-r. 23 l. ára 30 kr.)
- Tóth Sámuel.** A magyarországi reformált egyház 1877. november 15–17. napjain Budapesten tartott egyetemes konventjében a zsinati előmunkálatok elkészítése végett megválasztott nagy bizottság munkálatai. (Debreczen. Város nyomdája. 8-r. 36 l.)
- Tóth Sámuel.** A magyar ref. egyház szervezetére és megállapítandó rendszabályokra vonatkozó tervjavaslat. (Debreczen. Városi nyomda. 8-r. 191 l. ára 60 kr.)
- Török Aurél.** Az élő állomány. (Bioplasma) I. rész. Az élő állomány eszméjének fejlődéstörténete. Biológiai tanulmány. (Az Erd. Múzeum-egylet évkönyvei. Új folyam. II. kötet. 9. szám. (Kolozsvár. Stein János nyomdája. 8-r. 399–432 l. ára 35 kr.)
- Törvénycikkek,** 1878. évi országgyűlési. I. füzet. (Pfeifer Nándor. 16-r. II, 216 l. ára 80 kr.)
- Törvénycikkek,** 1878. évi országgyűlési. I–II. füzet. I–XXIX. (Ráth Mór. n. 8-r. 120 l. ára 80 kr.; 121–368 l. ára 1 frt 50 kr.) Ugyanez, zsebkiadásban. 232 l. ára 80 kr.)
- Törvények gyűjteménye.** Az 1878-ik évi. I. füzet. I–XIV. (Zilahy Sámuel. n. 8-r. vagy 16-r. 140 vagy 216 l. ára 80 kr.)
- Törvényezikk,** 1878-ik évi XXV. Az osztrák-magyar bank létesítéséről és szabaldalmáról. (Ráth Mór. n. 8-r. IV, 51 l. ára 50 kr.)
- Törvényezikk,** Az 1878. évi V. A magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről. Betűrendes tárgymutatóval. (Zilahy Sámuel. n. 8-r. vagy 16-r. II, 131 l. vagy II, 212 l. ára 80 kr., kötve 1 frt.)
- Törvényezikk** a cukoradóról, 1878. évi XXIII. — 1878. évi XXIV. törvényeikk a szeszadóról. (Ráth Mór. n. 8-r. IV, 68 l. ára 50 kr.)

- Törvényczikk** a szeszadóról (1878. évi XXIV. t. cz.) és az 1878. évi XXIII. t. cz. a cukoradóról. (Eggenberger. 8-r. 88 l. ára 0 kr.)
- Törvényczikk**, 1878. évi XX. A magyar korona országai és ő Felsőége többi királyságai és országai között kötött vám- és kereskedelmi szövetségről. 1878. évi XXI. törvényczikk az osztrák-magyar vámterület általános vámtarifájáról. (Ráth Mór. n. 8-r. II, 70 l. ára 60 kr.)
- Tretau F. V.** Elemi rajziskola. Rövid utmutatás a népiskolai szabadkézi rajz oktatásához. Az eredeti 6-ik kiad. után. (Tetty N. s társa. n. 8-r. XX, 66 l. ára 1 frt.)
- Tudomány-egyetem.** A budapesti kir. magyar, könyvtárának czimjegyzéke. II. 1877-dik évi gyarapodás. (Egyetemi nyomda. 8-r. 127 l.)
- Udvarhelyi Gyula.** A magyar írásmód. Az írásmű szerkesztésének és előadásának általános szabályai. Polgári iskolák számára és magánhasználatra. I. füzet. (Tetty N. és társa. n. 8-r. VI, 80 l. ára 1 frt 60 kr.)
- Unger Géza.** Jelentéstétel a m. kir. tudomány-egyetem bőr- és bújasenyvi kórodájának 1877. tanév alatti működéséről. (Az Erd. Múzeumegylet évkönyvei. Új folyam. II. kötet 10. szám. Kolozsvár. Stein János nyomdája. 8-r. 433—519 l. ára 90 kr.)
- Vadnai Károly.** A rossz szomszéd. Regény. (Franklin-társulat nyomdája. 8-r. 136 l. ára 1 frt.)
- Váraday Gábor** beszéde Técsőn 1878. aug. 8. napján választóihoz. (Pesti könyvnyomda-részvénytárs. 8-r. 17 l.)
- Váró Ferencz.** Humán tárgyak tanítása a reáliskola I. osztályában. (Székelyudvarhely. Becek Dániel nyomdája. 8-r. XXVIII l. ára 20 kr.)
- Vasiliadis Sz. N.** Galatea. Dráma. Új görögből ford. Kállay Béni. (Olesó könyvtár. 58. sz. Franklin-társ. 8-r. 69 l. ára 20 kr.)
- Vass Mátyás.** Népiskolai olvasókönyv a leányiskolák I. osztálya számára. (Szeged. Várnai L. k. 8-r. 144 l. ára 30 kr.)
- Vellentszény Mór.** A bölesészet jelentősége a jelenkorban és a jövőben. (Kókay Lajos. 8-r. 32 l. ára 30 kr.)
- Verne Gyula.** Servadac Hector kalandos utazása a naprendszeren át. Átdolgozta Szász Károly. (Franklin-társ. 8-r. 264 l. ára 2 frt.)
- Vértesi Arnold.** Fényes házasság. Regény a magyar társadalmi életből. (Athen. k. 8-r. 298 l. ára 1 frt 40 kr.)
- Vértesi Arnold.** III. Napoleon élete. (Tört. könyvtár. 55. sz. Franklin-társ. 8-r. 110 l. ára 40 kr.)
- Vida Aladár és Lévy István.** Görög-magyar szótár. Etymologiai csoportok szerint rendezve. Főgymnásiumok használatára. (Lampel Róbert. 8-r. V, 242 l. ára 1 frt 80 kr. köve 2 frt.)
- Viola.** Visszaemlékezések. Korrajz az 1860—61. időszakról. (Tetty Nándor s társa. 8-r. VIII, 183 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Virchow Rudolf.** A tudomány szabadsága a modern államban. Ford. Bakody Árpád. (Grill Károly. 8-r. 28 l. ára 50 kr.)
- Virter Károly.** Az Alpsek között. Utirajzok. A szerző tulajdona. (Aigner Lajos k. 8-r. 248 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Vitkovics ünnep**, A, Egerben. (L. Szabó Ign.)

- Volgai Uznu.** Miért mentünk Boszniába és Herezegovinába? (Aigner Lajos. n. 8-r. ára 80 kr.)
- Vörös Sándor.** A mezői gazdaságtan rövid foglalata. (Kolozsvár. Gámán János örökösei. 8-r. IV, 122 l. ára 1 frt.)
- Wagner Lajos.** Safarik élete s művei. Külön lenyomat az »Egyetemes philologiai közlöny« 1878. évi VI. számából. (Weismann testvérek. 8-r. 48 l.)
- Walla Ferencz.** Az általánosított Fermát-féle congruentiának $X^{\varphi}(M) = 1 \pmod{M}$ algebraikus megoldása. (Kilián Frigyes. n. 8-r. 44 l. ára 60 kr.)
- Weiss J.** Kivonata »az elgyengült férfierő, annak soknemű okai és gyógyítása« cz. műnek. (Szerző. 8-r. 16 l. 17 fametszvényvel.)
- Weisz Béla.** Bevezetés a gazdaságtörténetbe. (Ráth M. n. 8-r. 70 l. ára 1 frt 40 kr.)
- Wenzel Gusztáv.** A »Servitus fumi immittendi« hazai jogunk rendszerében. Tanulmány az összehasonlító jog szempontjából. (Érték. a társad. tudom. köréből. V. köt. 4. sz. Akadémia. 8-r. 39 l. ára 20 kr.)
- Wenzel Gusztáv.** Thurzó Zsigmond, János, Szaniszló és Ferencz. Négy egykoru püspök a bethlenfalvi Thurzó családból 1497—1540. (Értekezések a tört. tudományok köréből. VII. köt. 9. sz. Akadémia. 8-r. 63 l. ára 40 kr.)
- Wirth Keresztély.** A nyelv eredetének kérdése, összefüggésben az emberi és állati lélek közötti különbség kérdésével. Ford. Szemák István. (Laufer Vilmos. 8-r. VI, 72 l. ára 1 frt.)
- Zádori Ev. János.** A Jézus szíve ájtatosságának története, mivolta, hittani alapja. (Esztergom. Buzárovits Gusztáv. nyomdája. 8-r. 532 l.)
- Zelizy Dániel.** Megemlékezés Kátai Gábor felett. (Debreczen. A debr. orvostgyógyyszerész egyeslet. 8-r. 41 l.)
- Zichy Antal.** Lessing. (Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből. VII. köt. 3. szám. Akadémia. 8-r. 39 l. ára 20 kr.)
- Zlinszky Imre.** A magyar magánjog mai érvényében, különös tekintettel a gyakorlati igényekre. I. füzet. A magy. magánjog általános része. (Franklin-társ. n. 8-r. 144 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Zollner-Talabér.** A kath. kereszténység az ő szent cselekményeiben, időiben és helyiségekben. I. egyházi évfolyam. 7. füzet. II. évfolyam. 1—2. füzet. (Tettye Nándor és társa. n. 8-r. 449—527 l. és 1—240 l. ára a füzetnek 1 frt.)

Hazai nem-magyar irodalom.

- Bedő Albert.** Die wirthschaftliche und commercielle Beschreibung der kgl. ungarischen Staatsforste. Im Auftrage des kgl. ung. Finanzministers. (Magy. kir. pénzügyministerium. n. 8-r. 211 l. egy térképpel.)
- Berger I.** Lehrbuch der einfachen und doppelten Buchhaltung. Für Handelsschulen sowie für angehende Geschäftsleute. (Pozsony és Lipcse. Heckenast Gusztáv. 8-r. VIII, 260 l. ára 2 frt 40 kr.)
- Dallos I.** Practischer Lehrgang zur schnellen und leichten Erlernung der ung. Sprache. Nach F. Ahn's Lehrmethode. I. Th. 52. verm. Aufl. (Lampel Róbert. 8-r. 144 l. ára 36 kr. kötve 44 kr.)
- Deil Eugen.** Novellenkranz. I. Mira. Erinnerungen einer Verlassenen. (Kassa. Maurer Adolf. k. 8-r. IV, 34 l. ára 40 kr.)
- Deutsch Emanuel.** Rede am Geburtstage Sr. Maj. des Königs Franz Josef des I. am 18. August 1878. im hies. isr. Cultustempel. (Grünhut és Ottó testv. nyomdája. 8-r. 14 l.)
- Felsmann Josef.** Deutsches Lesebuch für Mittelschulen mit deutschen und ung. Anmerkungen. II. Th. 4-te verm. Aufl. (Lampel R. 8-r. 182 l. ára 80 kr.)
- Felsmann Josef.** Deutsches Lesebuch für Mittelschulen mit deutschen und ungarischen Anmerkungen. III. Th. 3. Aufl. (Lampel Róbert. 8-r. 1—9. iv. A teljes mű ára 90 kr.)
- Gesetzartikel, XXIII.** vom Jahre 1878. Ueber die Zuckersteuer. XXIV. Gesetzartikel vom Jahre 1878. Ueber die Brantweinsteuer. (Ráth Mór. 8-r. 72 l. ára 80 kr.)
- Hahnenkampf Josef.** Praktisches deutsches Sprachbuch mit sehr vielen Beispielen und Übungsaufgaben zur Wort- und Satzlehre für die oberen Klassen der Volksschule und die unteren Klassen höherer Lehranstalten, wie auch für den Selbstunterricht. (Sopron. Schwarz Károly. 8-r. XIV és 192 l. ára füzve 60 kr. felkeménykötésben 70 kr.)
- Hantken Max.** Die Kohlenflöze und der Kohlenbergbau in den Ländern der ungarischen Krone. (Kilián Frigyes. 8-r. 354 l. ára 5 frt.)
- Herbich Franz.** Das Széklerland mit Berücksichtigung der angrenzenden Landestheile. (Mittheilungen aus dem Jahrbuche der k. ung. geologischen Anstalt. V. Band. 2. Heft. Kilián Frigyes. 8-r. 363 l. ára 8 frt.)
- Hunfalvy Paul.** Rumänische Geschichtschreibung und Sprachwissenschaft. (Sep.-Abdruck aus den »Literarischen Berichten aus Ungarn.« Herausg. v. P. Hunfalvy. II. Bd. 3. Heft. Franklin-társ. nyomdája. 8-r. 52 l.)
- Istóczy, Hat,** der Judenfresser Recht oder Unrecht? (Bartalisz nyom. 8-r. 16 l.)
- Jónás János.** Deutsches Sprach- und Lesebuch. Német nyelvi tan- és olvasókönyv. II. rész. A középiskolák alsó oszt. számára. (Franklin-társ. nyomdája. 8-r. 140 l. ára 70 kr.)

- Korn P. A.** Die Sympathien für die Türken und die Antipathien gegen die Russen in Ungarn. Nebst den hierauf bezüglichen denkwürdigen Briefen von Ludwig Kossuth. 1—4. Heft. (Magyar-Ovár. Czéh Sándor. 8-r. 1—186 l. Egy füzet ára 50 kr.)
- Landesgesetze** des Jahres 1878. II. Heft. XV—XXIX. (Ráth Mór. n. 8-r. 137—392 l. ára 2 frt.)
- Lenhossék Joseph.** Die künstlichen Schädelverbildungen im Allgemeinen und zwei künstlich verbildete Makrocephale Schädel aus Ungarn. Sowie ein Schädel aus der Barbarenzeit Ungarns. (Egyetemi nyomda. 4-r. VIII, 138 l. 3 táblával és a szövegben 16 ábr.)
- Masch A.** Ueber Züchtung und Ernährung der landwirthschaftlichen Nutzhierse in Allgemeinen. (Pozsony. Wigand C. F. 8-r. 55 l.)
- Mayerberger Carl.** Lehrbuch der musikalischen Harmonik. in gemeinverständlich Darstellung für höhere Musikschulen und Lehrerseminarien, sowie zum Selbstunterrichte I. Th. Die diatonische Harmonik in Dur. (Pozsony. Heckenast Gusztáv. 8-r. VIII, 385 l. ára 3 frt.)
- Meltzl Oszkár.** Die Stellung der Siebenbürger Sachsen in Ungarn. (Nagyszében. Schmiediecke A. 8-r. 72 l.)
- Nancsits Lazar.** Kampf und Sieg. Socialpolitischer Roman in zwei Theilen. Aus dem serbischen Manuskripte übersetzt von Radenko Zagorčić. I. Theil. (Temesvár. Szerző. 8 r. 72 l.)
- Nendtvich Karl Max.** Die Thermen v. Stuben in geschichtlicher chemischer und therapeutischer Beziehung. (Egyetemi nyomda. 4-r. 14 l.)
- Ney Franz.** Anleitung zur Erlernung der ungarischen Sprache. Nach Ollendorff's neuer Methode. 20-te durchges. Aufl. (Lampel Róbert. 8-r. 1—12. iv. Az egész mű ára 1 frt 80 kr.)
- Paláthy Alexander.** Wer hat Recht. (Légrády testvérek nyomdája 8-r. 40 l.)
- Pelech Johann E.** Das Stracenaer Thal und die Dobschauer Eishöhle. Aus dem Ungarischen des Samuel Klein. Separat-Abdruck aus dem V. Jahrbuche des ung. Karpathen-Vereines. Mit 6 Abbildungen. (Ráth M. 8-r. 35 l. ára 50 kr.)
- Rakovszky Stefan.** An die Wähler des Ráczeveer Wahl-Bezirktes. (Athenaeum nyomdája. 8-r. 22 l.)
- Rozsnyay Mathias.** Studien über die qualitative und quantitative chemische Analyse der China-Alcaloide mit Hilfe des Mikroskops und Polarisators. Uebers. aus dem Ungarischen Originale. (Arad. Ungerleider és Hatos nyomdája. 8-r. 45 l. ára 60 kr.)
- Rösch Friedrich.** Die Feuerwehr in kleineren Städten, Dörfern und Puszten. (Sopron. Schwarz Károly. 8-r. 40 l. és 2 képpel. ára 60 kr.)
- Schwicker J. H.** Die ungarischen Schulgesetze und Verordnungen. II. Supplement. (Lauffer V. 12-r. VI, 81 l. ára 30 kr.)
- Seidel Paul.** Die bürgerlichen Rechte und Pflichten. In kurzgefasster Darstellung für Volksschulen. 3-te Aufl. (Aigner Lajos. 8-r. 32 l. ára 24 kr.)
- Stekler S.** Die Mosaide. Ein biblisches Epos in 14 Gesängen. (Baja. Szerző. 8-r. 64 l.)

- Stettner Julius.** Uebungsbuch zur Erlernung der ungarischen Sprache. Für Volksschulen mit deutscher Unterrichtssprache. I. Theil. (Szombathely. k. 8-r. 43 l. ára 25 kr.)
- Strafgesetzbuch,** Das ungarische, über Verbrechen und Vergehen. (G. A. V. vom Jahre 1878) Aus dem Ungarischen übersetzt von G. Steinbach. (Magy. kir. Igazságügyministerium. 8-r. VII, 119 l.)
- Strafgesetzbuch,** Das ungarische, über Verbrechen und Vergehen. (Ráth Mór. 8-r. 122 l. ára 90 kr., kötve 1 frt 20 kr.)
- Székely Barth.** Der Unterricht im figuralen Zeichnen an der kön. ung. Landes-Zeichenschule und Zeichenlehrer-Präparandie in Budapest. (Athenaeum nyomdája. 8-r. 16 l.)
- Tátra-Füred.** (Schmecks.) Klimatischer Kurort und Wasserheilstalt (Magyar Hirlap nyomdája. 8-r. 16 l.)
- Telegraphen-Ordnung** und Tarife. Giltig vom 1. August 1878. 2. Auflage. (A földmívelés, ipar és keresk. m. kir. ministerium. 8-r. 92 l.)
- Trauschenfels Emil.** Rechenschafts-Bericht im Juli 1878. (Brassó. Gött János nyomdája. 32 l.)
- Troll-Borostyáni Irma.** Die Mission unseres Jahrhunderts. Eine Studie über die Frauenfrage. (Pozsony és Lipse. Heckenast Gusztáv. 8-r. 168 l.)
- Volksbibliothek,** Jüdische. Redigirt von Julius Spitz. I. Heft. (Burián Mór nyomdája. 8-r. 30 l. ára 10 kr.)
- Weber Rudolf.** Deutsche Dichtungen. Für Schule und Haus gesammelt. (Kókai Lajos. 8-r. X, 322 l. ára 1 frt 60 kr.)
- Weisz.** Die Prostitutionsfrage in Budapest (Burián Mór. 8-r. 23 l. ára 20 kr.)
- Weisz B.** Einleitung in die Wirthschaftsgeschichte. (Ráth Mór. n. 8-r. 77 l. ára 1 frt 80 kr.)
- Zimmermann Ferencz.** Über die Herausgabe von Urkunden. (N.-Szeben. Closius örökösei nyomdája. 8-r. 21 l.)
- Budaváry Jos.** Ad jubilaemum Cyrilli Horváth, quum die 6. mensis Augusti 1878. exacto quinquagesimo sacerdotii anno sacris secundo primis felix operaretur. (Nyitra. Özv. Neugebauer Anna nyomdája. 2-r. 6 l.)
- Fraknoi Guilelmus.** Joannis Vitéz de Zredna Orationes in causa expeditionis contra Tureas habitae item Aeneae Sylvii Epistolae ad eundem exartatae. 1453–1457. E Bibliothecis dresdensi, florentina, mellicensi, monacensi et vindobonensi collegit et edidit. (Szerző. 2-r. 47 l.)
- Kunn Géza comes.** Laenigmatu eumanica. Ex codice eumanico bibliothecae ad templum divi Marci Venetiarum. Versione et notis criticis illustravit. (Franklin-társ. nyomdája. 8-r. 16 l.)
- Monumenta historico-juridica Slavorum meridionalium.** Pars. I. vol. 2. (Zágráb. Hartman Lipót. 8-r. XVIII, 336 l. ára 3 frt.)
- Cert ho vzal.** S uhorskej reči preložil Ján Janda. (Spisy pre lud. 1. Nyitra. 8-r. Nyitram. néptanítói egyeslet. 8 l.)
- Historie Biblicke pro skoly ewanjelické.** 3. wydáni. (Hornýánszky nyomdája. 8-r. 164 l. ára 20 kr.)

- Jesika, Jak se, po nejprv modlila aneb kavárna na ulici.** Z němčiny přeložil V. H. (Hornýánszky nyomdája. 8-r. 41 l.)
- Rád církevní v dištriktu ev. a. v. preddunajském.** (Szakoleza. Egyházkerület. 8-r. 104 l.)
- Spisy pre lud. 1.** (Cert ho vzal.)
- Bibliotheka, Mala. IV.** (L. Turgenew Ivan S.)
- Bolmanac St. Sematizam istočno-pravoslavne mitropolije srpske u Austro-Ugarskoj god. 1878.** (Pancsova. Jovanovics testv. 8-r. IV és 183 l. ára 1 frt.)
- Breta Hârta šest kalifornijskih priča.** (Temesvár. »Narodni Glasnik« nyomdája. 8-r. VI és 125 l. ára 50 kr.)
- Čika Steve. Biblioteka za mali svet. Sveska IV. Dani odmora. Urešen sa 7 slika.** (Ujvidék. Popovits M. testv. 16-r. 48 l. ára 20 kr.)
- Daničić Dj. Pripovetke iz starog i novog zaveta. Jedanaesto izdanje.** (Pancsova. Jovanovics testv. 8-r. 140 l. ára 50 kr.)
- Kraljević Marko, srpska narodna pevanija u 25 pesama, sa istumačenim rečima turskim i gdekojim srpskim, u tima.** (Ujvidék. Popovits M. testv. 8-r. 168 l. ára 50 kr.)
- Milaš N. Pravila svetih apostola. Serbski prevod s tumačenjima. Drugo popravljeno i popunjeno izdanje.** (Pancsova. Jovanovics testv. 8-r. 102 l. ára 1 frt.)
- Miletić Sv. Nastava u srpskom jeziku za II. razred osnov. škola.** (Pancsova. Jovanovics testv. 8-r. 24 l. ára 20 kr.)
- Miletić Sv. Postupak pri nastavi u običnim razlomcima za 4. razred osnov. škola.** (Pancsova. Jovanovics testv. 8-r. 61 l. ára 40 kr.)
- Miletić Sv. Praktičan postupak pri nastavi u računu za II. razred osnov. škola.** (Pancsova. Jovanovics testv. 8-r. 128 l. ára 70 kr.)
- Novaković St. Pripovetka o Aleksandru velikom u staroj srpskoj književnosti. Kritički tekst i rasprava.** (Pancsova. Jovanovics testv. 8-r. LVIII és 150 l. ára 50 kr.)
- Popović I. Kratak nauk mađjarskog jezika. III. dto. Citanka s malim rečnikom, Po Samarjayju.** (Pancsova. Jovanovics testv. 8-r. 122 l. ára 50 kr.)
- Popović Joann. Mala katavaszia.** (Ujvidék. Pajevics nyom. 8-r. 100 l. ára 20 kr.)
- Popović Mita. Biblioteka za narod. Sveska V. »Svetli dani srpski.« Junaci i Junaštva najnovijeg rata za oslobočenje srbsko. 1875—1877.** (Ujvidék. Popovits M. 8-r. IV és 90 l. ára 40 kr.)
- Radonić Novak. Molska mudrovanja.** (Ujvidék. Pajevics Arzén. 8-r. XI, 266 l. ára 80 kr.)
- Reclam Carl. Nauka o čuvanju zdravlja za škole, Preveo na srpski Josić. Drugo popravljeno izdanje.** (Pancsova. Jovanovics testv. 8-r. 33 l. ára 20 kr.)
- Recnik. Stranih reči koje se upotrebljuju u nas u poosru, u novinama, povremnim spisima i u knjigama objesnjen onima, koji te reči ne razumu.** (Pancsova. Jovanovics testv. 8-r. 140 l. ára 50 kr.)
- Sanovnik, najnoviji od godine 1231. Sa tumačenjem snova.** Izdao K. T. (Ujvidék. Popovits M. testv. 8-r. 47 l. ára 20 kr.)
- Savič, Milan. Istorija bugarskoga naroda do propasti države mu.** (Ujvidék. Szerb nemzeti könyvnyomda. 8-r. VIII és 128 l. ára 50 kr.)

- Slike**, iz istorije srpske za učenike osnov. škola u kratko izvedene (Pancsova. Jovanovics testv. 8-r. 46 l. ára 20 kr.)
- Straža**. Knjiga za nauku, književnost i društveni život. Godina I. Sveska za Septembar 1878-me godine. Urednik L. Paču. (Ujvidék. Pajevics A. 8-r. 172 lap. ára 1 frt.)
- Turgenew I. S. Nowina**. Roman. S ruskoga preweo Pera Todorowits. Sweska II. (Mala Bibliotheca IV. Ujvidék. Pajevics. 8-r. 324 i. ára 80 kr.)
- Vujčić VI.** Srpska gramatika za srednie škole. (Pancsova. Jovanovics testv. 8-r. 116 l. ára 50 kr.)
- Ivčević Mate**. O svetoj Stošiji mučenici svetom Dunatu biskupu i svetom Simunu proroku štenje po Vieku Ivčeviću. (Fiume. Karletzky Ferencz nyom. 8-r. 50 l.)
- Izvjšeće** trgovačko-obrtničke komore u Zagrebu sa statističkimi podatei o trgovini, obrtu i prometnih sredstvih za god. 1876. (Zágráb. Keresked.- és iparkamara. n. 8-r. 293 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Jurašić Ivan**. Narodni hrvatski odvjetnik. Svezak. 7—11. (Fiume. Karletzky Ferencz nyomdája. 8-r. 193—352 l.)
- Magdic Mile**, život i djela Senjanina Mateše Ant. pl Kubačevića, hrvatskoga pjesnika XVIII. vieka. (Zengg. Luster H. 8-r. 176 l. ára 60 kr.)
- Mantegazza Pavao**. Dobro i zlo. Knjiga za svakoga. Hrvatski priredio Fiamin Ivan. Drugo popravljeno izdanje. (Fiume. Grünhut G. 8-r. 150 l. ára 35 kr.)
- Pechan Antun**. poviest hrvatske književnosti za učiteljske pripravnike. (Zágráb. Hartmann L. 8-r. 96 l. ára 60 kr.)
- Petrović, Lj.** Krvavi dani u Bosni, istiniti dogodjaj iz srpskoturskog rata. (Zimony. Grabovački M. 16-r. 32 l. ára 15 kr.)
- Rad** jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti Knjiga XLIII · XLIV. (Zágráb. Hartmann Lipót. 8-r. 219, 228 l. ára kötetenkint 1 frt 50 kr.)
- Sbornik** ugarsko-hrvatskih skupnih zakonah. Godina 1878. Broj. 1—12. (M. k. Horvát-slavon-dalmát ministerium. 4-r. 24 l.)
- Schlosser I.** Fauna kornjašah trojedne kraljevine. Svezak drugi. Na sviet izdala jugoslav. akad. znanosti i umjetnosti. (Zágráb. Hartmann L. 8-r. 343—726 l. ára 3 frt.)
- Sematizam** kraljevinah Hrvatske i Slavonije. Izdan za autonomno jim područje po službenih podateih. (Zágráb. Horvát-szlavon-dalmát ország-kormány. n. 8-r. 266 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Slavulj**. Niz hrvatskih pjesama za zabavu, nasladu i razkoš. (Fiume. Grünhut G. 32-r. 109 l. ára 15 kr.)
- Alexi Theochar**. Ai Carte ai parte. Roman umoristic. (Nagyszeben. Szerző. 8-r. 132 l.)
- Eroté Petru**. Libera comuna regescă resinariu. Schitiă istorică. (Nagyszeben. Érseki nyomda. 8-r. 32 l.)
- Gram'a Alesandru**. Introdectiunea Santei Scripturi. (Balázsfalva. Érseki papnövelde nyomdája. 8-r. 16 l. ára 20 kr.)
- Gram'a Alesandru**. Principiele Morali seau Etice ale religiunei crestine pentru gimnasiile superioare gr.-catolice. (Balázsfalva. Érseki papnövelde nyomdája. 8-r. 74 l. ára 70 kr.)

- Gruber Alois.** Amórea amicabile séu detorintiele amiciloru între sine. Tradusa de P. N. Sintionu. (Nagyszeben. Krafft. 8-r. 67 l.)
- Istori'a Ungariei** pentru scoalele poporali. (Balázsfalva. G.-kath. papnövelde nyomdája. 8-r. 49 l. ára 20 kr.)
- Palásthy Alesandru.** Ce e dreptatea? (Légrády testv. nyomdája. 8-r. 40 l.)
- Bedő Albert.** Description economique et commercial des forêts de l'état de Hongrie. Par ordre de m. Kol. Széll minister des Finances. (M. kir. pénzügyministerium. n. 8-r. 208 l. egy térkép.)
- Compte-rendu des Conférences de Budapest en 1876.** (Commission permanente du Congrès international de Statistique. Athenaeum-nyomda. 4-r 65 l.)
- Dékány.** Associations de Dessèchement en Hongrie. Rapport imprimé par ordre du ministre des travaux publics. (Weiszmann testv. nyomdája. 4-r. 51 l.)
- Keleti Ch.** Exposé d'un plan de Bibliographie statistique internationale. (Commission permanente du Congrès international de Statistique. Athenaeum nyomdája. 4-r. 32 l.)
- Keleti Ch.** Rapport et Programme pour la Session de Paris en 1878. (Commission permanente du Congrès international de Statistique. Athenaeum nyomdája 4-r. 54 l.)
- Lenhossék Joseph.** Des déformations artificielles du Crâne en général de celles de deux Crânes macrocéphales trouvés en Hongrie et d'un Crâne provenant des temps barbares du même pays. (Egyetemi nyomda 4-r. VIII, 134 lap. 3 tábla és 16 ábra.)
- Neumann-Spallart M. F. H.** Mémoire sur la réforme de la Statistique des métaux précieux. (Soumis a la Commission permanente du Congrès international de Statistique. (Athenaeum nyomdája. 4-r. 28 l.)
- Notice** sur les forêts appartenant aux fondations d'utilité publique administrées par le ministère des Cultes et de l'instruction publique de Hongrie. (Egyetemi nyomda. 8-r. 30 l. VII. tábla és 4 fénykép)
- Poznanski I.** Exposé relatif a la statistique des operations de Bourse. (Commission permanente du Congrès international de Statistique. Athenaeum nyomdája. 4-r. 39 l.)
- Zimmermann Frédéric.** Ateliers de constructions chemins de fer de l'état de Hongrie a Budapest. (Franklin-társ. 2-r. 19 l. s 2 tábla.)
- Nani Angelo.** Zara ei suoi contorni. (Zara. Artale Spiridione. 8-r. 97 l. ára 50 kr.)
- Prospetto** cronologico della storia della Dalmazia con riguardo alle provincie slave contermini. II. edizione. (Zara. Artale Sp. 8-r. 428 l. ára 2 frt.)
-

Hazánkat érdeklő külföldi munkák.

- Adressbuch** für den Buch-, Kunst-, Musikalienhandel und verwandte Geschäftszweige der österr.-ung. Monarchie nebst einem Anhang: Oesterr.-ungarisches Zeitungs-Adressbuch. XIII. Jahrg. (Bécs. Perles Mór. 8-r. 162, XII lap. ára füzve arezkép nélkül 1 frt 80 kr.; kötve arezképpel 2 frt 10 kr.)
- Bernáth Josef.** Die Mineralwässer Ungarns. (Sep. Abdruck aus den Nummern 9–19. des »Cursalon.« Bécs. Szerző. 8-r. 67 l.)
- Bernáth Josef.** Mittheilungen über den neuen artesischen Brunnen in Budapest. (Separat-Abdruck aus den Nummern 7–8. des »Cursalon.« Bécs. Szerző. 8-r. 16 lap.)
- Crosse Andrew F.** Round about the Carpathians. (London és Edinburgh. Blackwood és fia. 8-r. VIII, 375 l. egy térképpel. ára 9 frt.)
- Fessler Ignaz Aurelius.** Geschichte von Ungarn. II verm. u. verb. Auflage, bearbeitet von Ernst Klein. 20 Lfrg. (Lipese. Brockhaus. 8-r. 33–160 l. Egy füzet ára 2 márka.)
- Fischer Ludwig.** König Mathias Corvinus und seine Bibliothek. Vortrag gehalten im Vereine »Mittelschule« in Wien, am 23 März 1878. (Bécs. Hölder Alfred. 8-r. 37 l. ára 80 kr.)
- Hock Carl.** Der österreichische Staatsrath. Eine geschichtliche Studie. 4. Lfg. (Bécs. Braumüller. 8-r. 335–518 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Janko Wilhelm.** Rudolf von Habsburg und die Schlacht bei Dürnkrot am Marchfelde. Zur 600-jährigen Gedenkfeier des 26. August 1278. (Bécs. Braumüller. 8-r. 69 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Krones Franz.** Geschichte der Neuzeit Oesterreichs vom XVIII-ten Jahrhundert bis auf die Gegenwart. 2–6. Lfg. (Berlin. Grieben. 8-r. 81–400 lap. Egy füzetnek ára 65 kr.)
- Mayer S.** Das ungarische Strafgesetzbuch über Verbrechen und Vergehen. In seinen leitenden Grundsätzen dargestellt. (Bécs. Manz-féle könyvkereskedés. 8-r. VIII, 313 l.)
- Novaković Stojan,** Gjuró Daničić ili filologija i književni jezik srpski 1847–1877. Prilikom proslave tridesete godine književnoga rada Daničićeva. Na pose štampano iz »Srpske zore« 1878 svezak 1–3. (Bécs. »Srpska zora« szerkesztősége. 4-r. 19 l. ára 20 kr.)
- Perini Antonio:** Fac-Simile delle miniature di Attavante Fiorentino conute nel codice Marciano Capella le nozze di Mercurio colla Filologia che si conserva nella biblioteca Marciana Fotografie eseguite. (Velenceze. Perini. 2-r. II l. szöveg és 24 fénykép. ára 50 frt.) Tartalmazza egy velencei Corvin-codexnek hasonmásait.
- Peyer Franz und Franz Brindl.** Die Melioration der Save-Niederungen, speciell der Gebiete der Lonja und Ordra. Mit 1 Uebersichts-Karte und 3 Tafeln. (Bécs. Szerzők. 8-r. VI és 171 l. ára 3 frt.)
- Peyer François et Fr. Brindl.** La melioration de la Vallée de la Save spécialement des Bassins de la Lonja et de l'Ordra. Avec une Carte synoptique et trois Planches. (Bécs. Szerzők 8-r. VIII, 166 l. ára 3 frt.)

- Ruthner Anton.** Das Kaiserthum Oesterreich und Königreich Ungarn in malerischen Originalansichten seiner reizendsten Landschaften in Stahlstichen. Mit beschreibendem Text seiner Geschichte, seines Culturlebens und seiner Topographie. Lfg. 73—74. (Bécs. Perles. 4-r. 625—752 l. Egy füz. ára 1 frt 70 kr.)
- Schulthess H.** Europäischer Geschichtskalender. XVIII. Jahrgang. 1877. (Nördlingen. Beck-féle könyvkereskedés. 8-r. 522 l. ára 6 frt.)
- Smolka Stanislaus.** Ferdinand des Ersten Bemühungen um die Krone von Ungarn. (Bécs. Gerold Károly s fia. 8-r. 72 l. ára 1 frt 40 kr.)
- Vesely I. Z.** Karadžić a Nikolić, Srbské národní pohádky. (Prága. Mikulás és Knapp. 12-r. 286 l. ára 1 frt.)
- Wintersperger Anton.** Hand- und Nachschlagebuch zum allgemeinen Zolltarif des öst.-ung. Zollgebietes. (Bécs. Steckler és Erben. 8-r. 79 l. ára 70 kr.)
- Wurzbach Constant.** Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich, enthaltend die Lebensskizzen der denkwürdigen Personen, welche seit 1750 in den öst. Kronländern geboren wurden oder darin gelebt und gewirkt haben. 37. Th. Stadion bis Stegmayer. (Bécs. Cs. kir. udvari s államnyomda. 8-r. 346 l. ára 3 frt.)
-